

Onderzoek Krachtwijken

Rekenkamercommissie gemeente Groningen

Secretariaat:

Postbus 20.001

9700 PB GRONINGEN

tel. 050 – 367 7727

e-mail: rekenkamercommissie@griffie.groningen.nl

website: www.gemeente.groningen.nl/gemeenteraad/rekenkamercommissie

oktober 2011

De rekenkamercommissie van de gemeente Groningen is in 1997 ingesteld door de gemeenteraad van Groningen. De rekenkamercommissie doet onderzoek naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het gemeentelijk beleid. Ambitie van de rekenkamercommissie is om dit te doen op een onafhankelijke, professionele en politiek betrokken wijze. Naar aanleiding van onderzoek doet de rekenkamercommissie aanbevelingen aan de raad. De rekenkamercommissie bestaat uit vier raadsleden en drie externe leden en wordt ondersteund door een ambtelijk secretaris.

De rekenkamercommissie bepaalt zelf welke onderwerpen hij onderzoekt, de raad kan wel het verzoek doen om een bepaald onderwerp te onderzoeken. Met zijn onderzoeken wil de rekenkamercommissie de kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol van de raad verder versterken.

De rekenkamercommissie van de gemeente Groningen bestaat uit:

Gerard Johanns (voorzitter), Marloes Dekker, Lizette van der Vegt, Amrut Sijbolts, Sabine Koebrugge, Aljona Wertheim en Klaas Holtman. Secretaris is Peter Kommerij.

Rekenkamercommissie gemeente Groningen

Postbus 20.001

9700 PB Groningen

tel. 050 – 367 7727

internet: www.gemeente.groningen.nl/gemeenteraad/rekenkamercommissie

e-mail: rekenkamercommissie@groningen.nl

Inhoudsopgave

Bestuurlijke nota onderzoek Krachtwijken

1. Inleiding	5
2. Conclusies uit het onderzoek	6
3. Aanbevelingen	8
4. Andere onderzoeken naar krachtwijken	9

Bijlagen

- Bestuurlijke reactie van het college van B&W
- Nawoord van de rekenkamercommissie
- Onderzoeksrapport van I&O Research

1. Inleiding

In 2007 zijn door het rijk in totaal 40 krachtwijken aangewezen, waarvan er twee in Groningen, de Korrewegwijk en De Hoogte. Naast het lokale beleid (o.a. in het kader van het Lokaal Akkoord) komen er met het krachtwijkenbeleid extra middelen van het rijk beschikbaar met de bedoeling om de leefbaarheid in de krachtwijken in tien jaar tijd aanzienlijk te verbeteren.

De rekenkamercommissie heeft in 2010 besloten om onderzoek te doen naar de Groningse krachtwijken met als doel zicht te krijgen op de mate van succes van het gevoerde beleid en de betrokkenheid van de raad in kaart te brengen.

De onderzoeksvragen richten zich derhalve op de vraag of het krachtwijkenbeleid tot nu toe succesvol is geweest en doelmatig en doeltreffend is uitgevoerd. In een aantal deelvragen wordt de aandacht gevestigd op de betrokkenheid van de raad, de samenwerking met andere betrokken partijen, de zgn. waterbedwerking (andere prioriteitswijken komen minder aan bod als gevolg van de inspanningen in de krachtwijken) en de inktvlekwerking (wat is er geleerd van het gevoerde beleid in de krachtwijken en is dit toepasbaar op andere wijken?)

2. Conclusies uit het onderzoek

De rekenkamercommissie komt op basis van het onderzoek, dat is uitgevoerd door I&O Research uit Enschede, tot een aantal conclusies. Hieronder volgen eerst een aantal hoofdpunten uit het onderzoek, waarna wordt afgerond met een terugkijk op de hoofdvraag.

Rol raad relatief gering

Bij de totstandkoming van het krachtwijkenbeleid is de rol van de raad relatief gering geweest. Over de wijkactieplannen is inhoudelijk weinig discussie geweest in de raad, mede omdat gesproken kan worden van beleidsarme documenten. Als verklaring hiervoor kan worden opgemerkt dat er onder hoge tijdsdruk moest worden gewerkt.

De rekenkamercommissie concludeert echter dat het erg jammer is dat de raad niet meer zijn rol heeft gepakt om het krachtwijkenbeleid mede vorm te geven. Doordat dit aan het begin onvoldoende heeft plaatsgevonden, was het ook erg lastig om achteraf te controleren of het college van B&W goede resultaten heeft behaald. Want wanneer ben je als raad tevreden als er aan de voorkant geen concrete doelstellingen zijn geformuleerd? Ook later in het proces is de raad te veel aan de zijkant blijven staan. Overigens heeft de rekenkamercommissie ook bij eerdere onderzoeken geconcludeerd dat onduidelijke doelen zijn geformuleerd.

Tijdelijk weinig sturing, rolverdeling tussen diensten onduidelijk

De bij de gemeente belegde regierol voor het krachtwijkenbeleid is enige tijd onduidelijk tijdens de looptijd van de inspanningen in de krachtwijken.

Op een gegeven moment in 2008 en 2009 zijn er zoveel projecten opgezet dat er van sturing nauwelijks meer sprake kan zijn. Hierbij moet gezegd worden dat dit aansluit bij een van de doelstellingen: de krachtwijken als proeftuin en onderzoeken wat wel en niet werkt. Daar past ook bij dat er op diverse fronten wordt ingezet met veel en diverse projecten als gevolg.

De onduidelijkheid over de regierol van de gemeente is mede veroorzaakt door het feit dat de coördinatie van de uitvoering van het lokaal akkoord is belegd bij de dienst RO/EZ, terwijl de coördinatie van de krachtwijkenaanpak is belegd bij de dienst OCSW. Dat levert voor externe deelnemers, instellingen en bewoners een diffuus beeld op.

Wel goede evaluaties, maar te weinig in aantal

Er zijn te weinig projecten geëvalueerd om er achter te komen wat wel en niet werkt en wat projecten concreet hebben opgeleverd voor de algemene doelstelling: het leefbaarder maken van de krachtwijken. Overigens is het zo dat de weinige evaluaties die wel zijn uitgevoerd heel goed en waardevol zijn en veel informatie opleveren.

Burgerbetrokkenheid goed georganiseerd

Mede dankzij de druk bezochte en succesvolle wijkstemdagen kan worden geconcludeerd dat de betrokkenheid van de burgers uit de twee krachtwijken vrij goed is. Dat blijkt ook uit de stratenquête die onderdeel is van het onderzoek. Op diverse wijzen zijn inspanningen gedaan om burgers te betrekken bij hun eigen wijk. Naast de wijkstemdag hebben ook het Heel De Buurt-overleg, wijkbezoeken en in de wijk zichtbare projecten, zoals het pand van Veiligheid in de Buurt, daaraan bijgedragen. De in de

krachtwijken ontplooide activiteiten om burgers bij de plannen en uitvoering te betrekken zijn een voorbeeld voor andere wijken. De wijze waarop burgers zijn betrokken bij hun eigen wijk en de activiteiten die er zijn ontplooid is een voorbeeld voor andere wijken.

Waterbedwerking

Uit het onderzoek blijkt dat niet aangetoond kan worden dat er sprake is van waterbedwerking. Met andere woorden de andere prioriteitswijken hebben geen aantoonbaar nadeel ondervonden van de extra aandacht voor de krachtwijken. Wel wordt er gewezen op de wijk Selwerd, waar dit effect mogelijk is opgetreden.

Inktvlekwerking

Het gaat hier om projecten of processen die na bewezen succes in de krachtwijken ook in andere wijken kunnen worden uitgerold. Het blijkt dat er wel dergelijke voorbeelden zijn, maar pas de laatste tijd is aandacht voor dit aspect van het laten meeprofiteren van andere wijken van de ervaringen in het krachtwijkenbeleid. De komende tijd zal deze inktvlekwerking dan ook zichtbaar moeten worden.

Terugkijkend op de hoofdvraag, namelijk of het beleid voor de krachtwijken de voorwaarden bevat om doelmatig en doeltreffend te kunnen zijn, constateert de rekenkamercommissie dat er onmiskenbaar aardige resultaten zijn bereikt (dat blijkt uit de diverse onderzoeken). Maar met een duidelijker beleidskader en betere sturing hadden er meer gewenste effecten bereikt kunnen worden. Gezien de rommelige start en de diverse uitgevoerde projecten is de uitvoering niet altijd even doelmatig geweest, maar dat hangt ook samen met het experimentele karakter zoals dat al eerder aan de orde is geweest.

3. Aanbevelingen

Op basis van de conclusies hierboven komt de rekenkamercommissie tot de volgende aanbevelingen aan de raad:

- Neem als raad de tijd om een goede inhoudelijke discussie te voeren over nieuw in te zetten beleid, ook al is de tijd beperkt. Daarmee worden er echt kaders aan het college van B&W meegegeven en kan de raad sturen.
- Maak als raad van tevoren afspraken met het college van B&W over welke informatie je wilt ontvangen over de voortgang van het project. Het gaat dan om frequentie, vorm en inhoud. Ook gaat het erom dat de raad op het goede (beleids)niveau geïnformeerd wordt, dus niet op het niveau van projecten, maar op het niveau van doelbereiking.
- Zorg er bij dergelijke projecten voor dat de regierol en aansturing vanuit de gemeente volstrekt helder is. Anders gaat het ten koste van het succes van het project.
- Maak meer gebruik van de opgedane ervaringen door consequent te evalueren en op basis daarvan bij te sturen. Dat is bij het krachtwijkenbeleid onvoldoende gedaan.
- De wijze waarop de burgers zijn betrokken bij het krachtwijkenbeleid is behoorlijk goed gegaan. Dit is een goed voorbeeld voor het betrekken van burgers bij andere projecten / trajecten.

4. Andere onderzoeken naar krachtwijken

In de afgelopen jaren zijn er vele onderzoeken uitgevoerd naar het krachtwijkenbeleid in het land. Ook de Groningse krachtwijken zijn daarbij onderwerp van onderzoek geweest. Het college van B&W heeft deze onderzoeken op een rij gezet in de brief aan de raad van 22 augustus 2011 (reg.nr. OS11.2710978). Natuurlijk is de landelijke visitatiecommissie zoals in elke krachtwijk op bezoek geweest in de Hoogte en de Korrewegwijk. Dat bezoek was in januari van dit jaar en daarvan is een rapport opgesteld. Daarnaast heeft de Universiteit van Tilburg onderzoek gedaan in de krachtwijken in o.a. Groningen, hetgeen geresulteerd heeft in het rapport *Pilot bewonersmonitor krachtwijken*. Ook het CBS, met *De Outcomemonitor Wijkanaanpak* en het SCP met het rapport *Wonen, wijken en interventies* hebben onderzoek gedaan. Ten slotte heeft de gemeente Groningen zelf via de tweejaarlijkse *Monitor Leefbaarheid en Veiligheid* de beleving van bewoners in de diverse wijken in de stad onderzocht. Ook het (landelijk) instrument *Leefbaarometer* heeft geleid tot enkele onderzoeksrapportages, *Leefbaarheid door de tijd* en *Buurtleefbaarheid begrepen*.

Deze rapporten hebben uiteraard ieder hun eigen invalshoek en uitwerking, maar enkele rode draden zijn er wel uit te halen. Een daarvan is de roep om meer focus. Een ander is dat er op een aantal fronten wel degelijk verbetering is opgetreden. Zeker als er naar de langere termijn wordt gekeken is de verbetering van de leefbaarheid vrij spectaculair. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de fysieke inspanningen die zijn verricht aan de woningen en in de openbare ruimte in het kader van het Lokaal Akkoord. Een conclusie die ook de rekenkamercommissie trekt is dat de doelstellingen expliciet gemaakt moeten worden, zodat de effectiviteit veel beter is vast te stellen. Verder wordt opgemerkt dat nu stoppen geen optie is, omdat daarmee het opgebouwde vertrouwen van burgers in de kwetsbare wijken ernstig zou worden geschaad. Ook die conclusie kan de rekenkamercommissie op basis van het onderzoek onderschrijven.

Bestuursdienst

Afdeling Directiestaf
Onderwerp Onderzoek krachtwijken beleid gemeente
Groningen

De rekenkamercommissie van de
gemeente Groningen
t.a.v. de heer G.D. Johanns
te
GRONINGEN

GRIFFIE	
reg.nr.	QR11.2721715
Ingek.	22 AUG. 2011
class.	-2.07.515
te beh. door:	QR
kople gez. aan:	

Telefoon (050) 367 61 35 Bijlage(n) -

Ons kenmerk OS 11.2710978

Datum **22 AUG 2011** Uw brief van -

Uw kenmerk -

Geachte heer Johanns,

Het college heeft met belangstelling kennis genomen van het rapport van de rekenkamercommissie aangaande de krachtwijken. De bevindingen van de commissie zijn door systematisch onderzoek tot stand gekomen.

Allereerst willen we vaststellen dat we ons in hoofdlijnen kunnen vinden in de conclusies van het onderzoek. De resultaten sluiten aan bij onze eigen beoordeling en de beoordeling van externe instanties, zoals de Visitatiecommissie Krachtwijken en anderen. Onlangs informeerden we de gemeenteraad (OS11.2688207) hierover.

Zoals ook in uw rapport wordt vastgesteld, is het krachtwijkenbeleid in de achterliggende jaren onderhevig geweest aan stevige turbulentie, met name wat betreft de landelijke financiering en de randvoorwaarden waaronder de samenwerking met corporaties vorm kreeg. Uiteraard heeft dat de manier van werken in Groningen beïnvloed. Tussentijds hebben wij de manier van werken en de ambities moeten bijstellen.

Nadat in 2007, onder grote tijdsdruk, de wijkactieplannen zijn vastgesteld hebben wij samen met de corporaties besloten dat de aanpak van de krachtwijken zou worden georganiseerd naast het Nieuw Lokaal Akkoord en dat de gemeentelijke aansturing zou plaatsvinden vanuit de dienst OCSW. Daarvoor was destijds een aantal argumenten.

Er was vanuit de wijkactieplannen sprake van een omvangrijk programma, waarvoor een eigen organisatorische constellatie gerechtvaardigd leek. Bij dit programma waren twee van de vijf Groningse corporaties intensief betrokken, drie andere niet of in mindere mate. Dat was reden om naast het NLA een nieuwe structuur op te zetten, die op bestuurlijk niveau, in het Bestuurlijk Overleg met de corporaties, wel werd verbonden aan het NLA.

De inhoud van het programma lag grotendeels in het sociale domein. Dat was reden om de aansturing te organiseren vanuit OCSW. Daarbij speelde ook de overweging mee dat het wijkgericht werken hiermee verder kon worden ontwikkeld binnen deze dienst.

Achteraf hebben deze keuzes ertoe geleid dat de aanpak van de krachtwijken teveel naast de reguliere wijkaanpak kwam te staan en dat er hier en daar onvoldoende regie en afstemming tot stand kwam. Al in het collegeprogramma 2010 hebben wij het ineen schuiven van de krachtwijkenaanpak en het NLA bepleit. Eind 2010 hebben we dit geëffectueerd. Tegelijkertijd brachten wij een betere afstemming met het reguliere beleid en tussen de diensten tot stand. Het krachtwijkenbeleid werd onderwerp van de bestaande overleggen tussen professionals en bewoners in de wijk. Daarmee werd ook het overleg met (georganiseerde) bewoners nieuw leven ingeblazen en kon het hier en daar beschadigde vertrouwen worden hersteld.

De hoofdvragen van de rekenkamercommissie zijn:

- *Bevat het beleid voor de krachtwijken de voorwaarden om doelmatig en doeltreffend te kunnen zijn?*
- *Is het beleid voor de Groninger krachtwijken doelmatig en doeltreffend geweest?*

Uw commissie stelt vast dat het beleid niet volledig doelmatig is uitgevoerd en dat de regie op de uitvoering per saldo neutraal of negatief (door de professionals) wordt beoordeeld. Gelet op het bovenstaande en onze ingrepen in de organisatie van de krachtwijken, kunt u aflezen dat we het daarmee eens zijn. We gaan er vanuit dat we met de huidige organisatie doelmatiger kunnen werken. Ook de (deels noodgedwongen) beperking van het aantal projecten stelt ons hiertoe in staat.

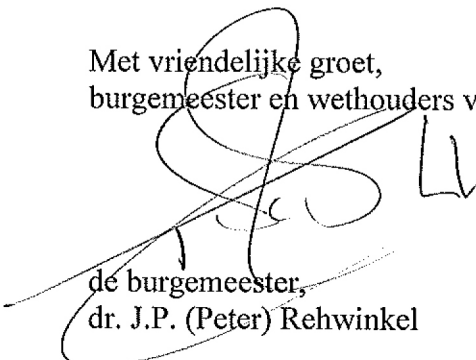
We willen daaraan nog toe voegen dat versterking van de programmatische sturing in onze organisatie een centraal thema is in de organisatieverandering waartoe wij onlangs hebben besloten. Onderdeel van die aanpak is een wijziging van het besturingsmodel met als doel minder coördinatie en afstemming en sterker programmatische (horizontale) sturing die er op gericht is ons te presenteren als *één gemeente, één organisatie*.

Uw commissie stelt tevens vast dat het beleid deels doeltreffend is. Ook deze conclusie kunnen wij delen. Zowel onze eigen Monitor Leefbaarheid en Veiligheid, alsook de Leefbarometer van de rijksoverheid laten positieve resultaten zien van de Groningse aanpak, zeker bekeken over een langere termijn dan van 2 – 3 jaar.

Het is op dit moment, naar onze mening, te vroeg om te kunnen vaststellen wat het specifieke effect is van het krachtwijkenbeleid. We zijn er van overtuigd dat voor structurele sociale effecten een langjarige inzet noodzakelijk is. We spannen ons in om deze inzet, zoals overeengekomen met de wijken, ook daadwerkelijk te leveren, ondanks een kerend economisch tij.

De belangrijkste opgave voor de komende tijd is om het beleid voor de krachtwijken te borgen. Daarbij willen we meer focus aanbrengen in de projecten vanuit heldere doelstellingen en een integrale benadering. Dit zullen we doen met behulp van de recent opgestelde wijkanalyses en de door de raad vastgestelde wijkperspectieven.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
dr. J.P. (Peter) Rehwinkel

de secretaris,
drs. M.A. (Maarten) Ruys

Nawoord van de rekenkamercommissie

Het college van B&W heeft in een reactie (hierbij gevoegd) op het onderzoeksverslag laten weten de conclusies van het onderzoek in grote lijnen te onderschrijven. In de brief wijst het college op de turbulentie bij de uitvoering, vooral waar het gaat om de financiering en de betrokkenheid van de woningcorporaties. Ook de grote tijdsdruk (bij het schrijven van de wijkactieplannen in 2007) wordt aangevoerd als argument waarom er voor de raad niet veel tijd overbleef om het debat te voeren. De rekenkamercommissie is van mening dat er te allen tijde tijd moet zijn voor de raad om inhoudelijk het debat te voeren, anders wordt de raad buitenspel gezet. Desnoods moet de raad die tijd gewoon nemen. Bovendien constateert de rekenkamercommissie dat het college er ook op een later tijdstip niet in is geslaagd om de raad 'in positie' te brengen, toen de tijdsdruk minder was geworden. De raad heeft daar overigens ook niet op aangedrongen.

Het college gaat in zijn brief in op de keuze voor een aparte ambtelijke aansturing van het krachtwijkenbeleid en het feit dat dit achteraf gezien toch niet goed is uitgepakt. Op het punt van de samenwerking tussen de diensten heeft de rekenkamercommissie al meerdere keren gewezen. Het is dan ook verstandig van de gemeente om te kiezen voor een sterkere programmatische sturing en het slechten van de barrières tussen de diensten. Meer focus in het krachtwijkenbeleid is in de ogen van de rekenkamercommissie een verstandige keuze, een advies dat uit meerdere onderzoeken naar voren is gekomen. Het college van B&W gaat niet in op het versterken van de betrokkenheid van de raad bij het krachtwijkenbeleid. Wellicht neemt de raad daartoe zelf stappen wanneer het onderzoeksrapport in de raadscommissie of raad wordt besproken.

Onderzoek krachtwijkenbeleid gemeente Groningen

In opdracht van de rekenkamercommissie Groningen

Rapport van bevindingen voor bestuurlijke wederhoor

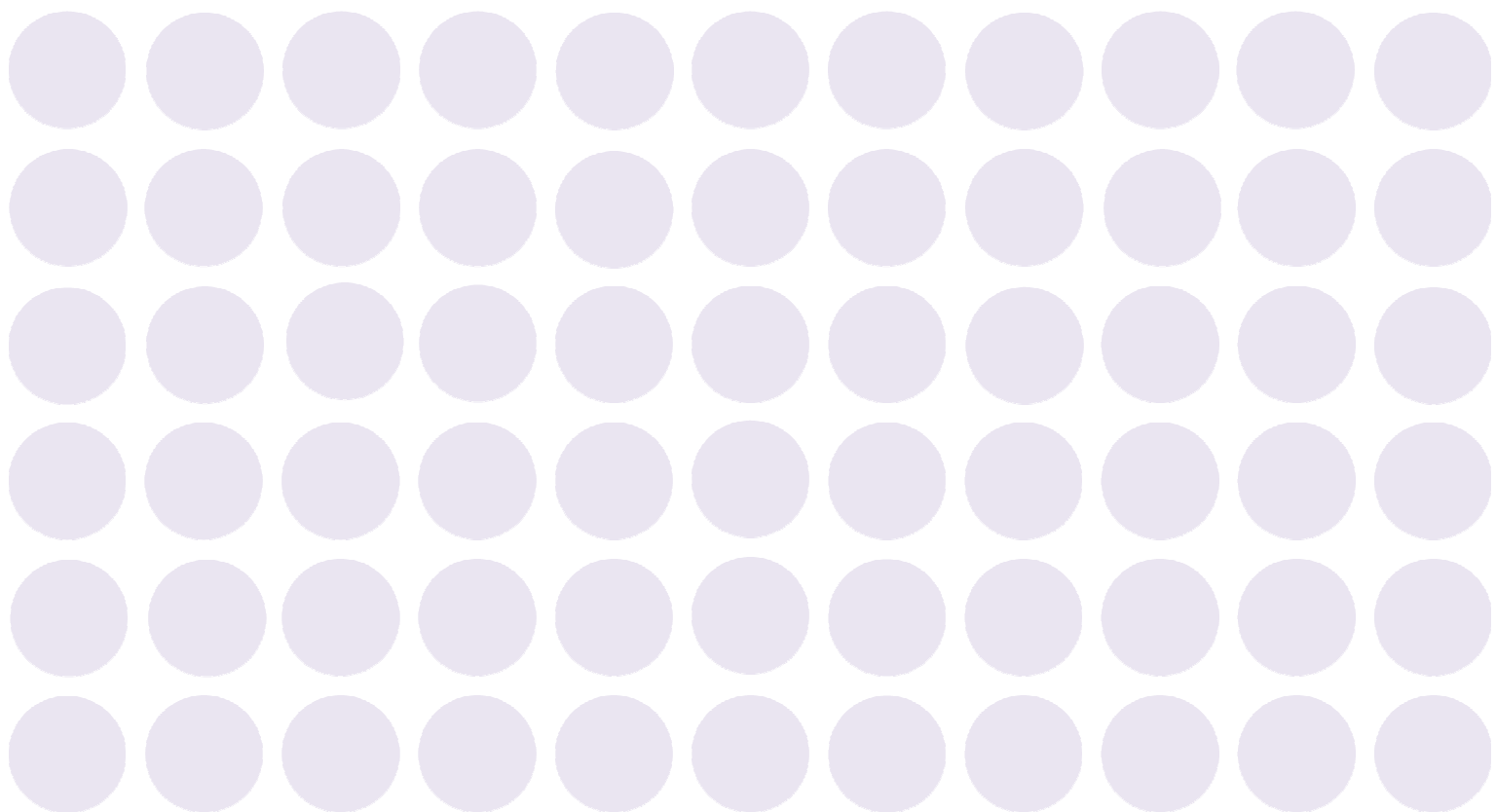
Juni 2011

Onderzoek krachtwijkenbeleid gemeente Groningen

In opdracht van de rekenkamercommissie Groningen

Rapport van bevindingen voor bestuurlijke wederhoor

Juni 2011

Colofon

Uitgave

I&O Research
Stationsplein 11
Postbus 563, 7500 AN Enschede

Rapportnummer

2011/049

Datum

Juni 2011

Opdrachtgever

Rekenkamercommissie Gemeente Groningen

Auteurs

Drs. Frank ten Doeschot
Drs. Thijs Lenderink
Doortje Schuthof-Vermeulen, MSc.

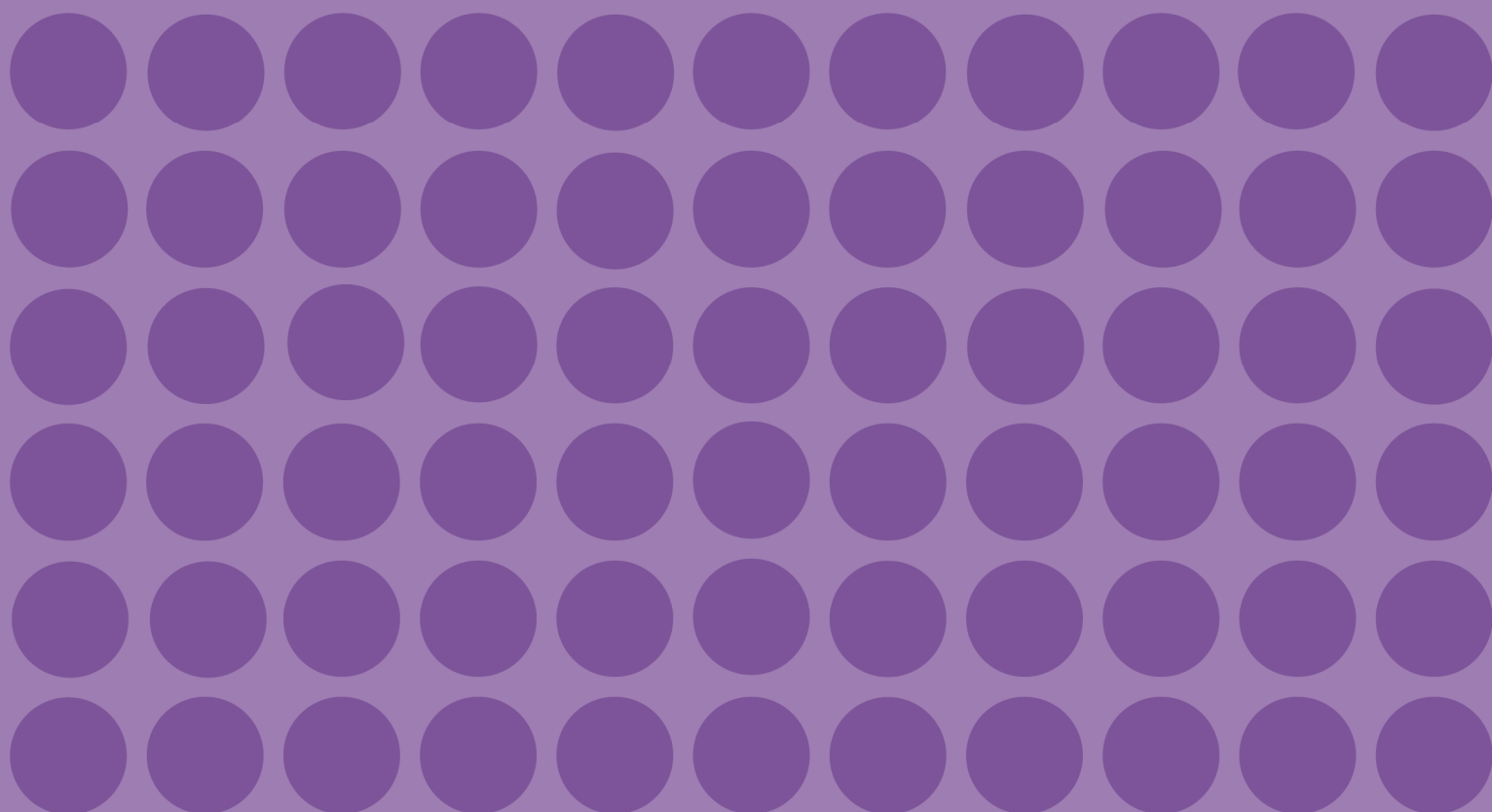

Inhoudsopgave	pag.
Samenvatting	I
1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en achtergrond	1
1.2 Onderzoeksvragen	3
1.3 Normenkader	4
1.4 Werkwijze onderzoek	6
1.5 Leeswijzer	8
2. Beleid 11	
2.1 Beleidskader	11
2.2 Samenwerking en burgerparticipatie	16
2.3 Informeren gemeenteraad	24
3. Uitvoering 31	
3.1 Uitvoering conform planning	31
3.2 Regie op de uitvoering	33
3.3 Aandacht voor andere wijken	39
3.4 Betrokkenheid bewoners, ondernemers en middenveld	42
4. Evaluatie 48	
4.1 Evaluatie projecten	48
4.2 Toepassing ervaringen	50
4.3 Resultaat	52
5. Conclusies 63	

Bijlage 1. Literatuurlijst	68
Bijlage 2. Overzicht dossierstudie	69
Bijlage 3. Lijst gesprekspartners diepte-interviews	70
Bijlage 4. Responsverantwoording	71
Bijlage 5. Vragenlijsten	73
Bijlage 6. Antwoorden op open vragen	83

Samenvatting

Samenvatting

Het Groningse krachtwijkenbeleid dat in onderhavig onderzoek wordt bestudeerd, ontstaat medio 2007 wanneer vanuit het Rijk omvangrijke budgetten beschikbaar worden gesteld, en via de corporaties gemaakt, om van 40 stadswijken met structurele achterstanden in 10 jaar prachtwijken te maken. In Groningen valt die eer De Hoogte en de Korrewegwijk (lees Indische buurt) toe. In die wijken bestaat op dat moment naast een reguliere wijkaanpak ook extra inzet vanuit het (Nieuw) Lokaal Akkoord (reeds bestaande samenwerking gemeente en corporaties).

Het onderzoek toetst aan de hand van een normenkader de vorming, uitvoering en de evaluatie (de resultaten) van de lokale invulling van het beleid dat natuurlijk ook gebonden is aan Haagse kaders en politieke ontwikkelingen. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van dossierstudie, interviews met betrokken professionals en straatinterviews met bewoners in beide wijken. Hieronder passeert een aantal bevindingen van het onderzoek 'chronologisch' de revue.

In een tweetal wijkactieplannen wordt eind 2007 beschreven welke doelstellingen de komende vier jaar bereikt moeten worden. Voor het opstellen van die plannen is erg weinig tijd beschikbaar. Er vindt mede daarom aan de voorkant geen inhoudelijk debat met de raad plaats ('pas op de plaats') over die doelstellingen en over (het pakket van) de projecten die aan de doelstellingen moeten bijdragen. Met het Nieuw Lokaal Akkoord is ook al veel (voor-)werk verricht. Het debat dat wel wordt gevoerd gaat vooral over de financiering. Bij het opstellen van die plannen is veel gebruik gemaakt van participatie. Binnen de gemeente wordt de coördinatie van de krachtwijken ondergebracht bij de dienst OCSW en niet de dienst ROEZ waar de 'reguliere' stadsdeelcoördinatie is ondergebracht.

In 2008 zijn er aanvankelijk problemen rondom de externe financiering van de plannen. Als die zijn opgelost komt het krachtwijkenbeleid, in de tweede helft van 2008, goed op stoom. Door de veelheid aan (nieuwe en soms weinig kritisch bekeken) projecten gebeurt er eind 2008 begin 2009 zo veel tegelijkertijd dat de gemeentelijke regie te kort schiet. De afstemming tussen organisaties en tussen oude en nieuwe professionals is dan niet optimaal met name waar het sociale projecten betreft. Ook bewoners roeren zich, al dan niet via raadsleden, over hetgeen er allemaal in hun wijk gebeurt en waar ze geen grip op hebben.

De gemeente reageert door de regie te verbeteren, door opnieuw in gesprek te gaan met de wijken, door tussentijds te rapporteren over de voortgang, en door in 2010 het aantal projecten te beperken. In de tussentijd wordt er geleerd binnen de ruimte die er binnen (experimentele) projecten ligt, onder andere door de intensieve samenwerking tussen de verschillende organisaties in de frontlinie. Wijkbewoners zijn inmiddels relatief tevreden over de informatievoorziening en inspraakmogelijkheden.

In 2010 wordt duidelijk dat het krachtwijkenbeleid drastisch wordt geëxtensieerd. Eind 2010, begin 2011 leidt dat tot het zwaluwstaarten van hetgeen er (beredeneerd) over is van het beleid en het Nieuw Lokaal Akkoord 2.0. De aansturing daarvan geschiedt vanuit de gezamenlijke diensten ROEZ en OCSW. Begin 2011 ontstaat er bij uitzondering enig tumult rondom een project (de doorstart van de pilot Multi-Problem gezinnen).

Het (lokale) krachtwijkenbeleid is niet volledig doelmatig uitgevoerd. Er worden veel middelen tegelijkertijd ingezet, waarbij in een bepaalde periode sprake is van overdaad. Het beleid is deels doeltreffend. De resultaten van de inspanningen zijn tastbaar in de fysieke omgeving, voelbaar in het toekomstoptimisme van de bewoners en aantoonbaar in een aantal geslaagde projecten. Het meer structurele sociale effect, de 'stijging', is (nog) niet aantoonbaar en voor een groot deel van de wijkbewoners ook (nog) niet waarneembaar. Een deel van de betrokken professionals betwijfelt de lange termijn effecten als er geen vervolg komt. De rijksvisitatie heeft waardering voor hetgeen in Groningen is bereikt, maar beveelt in navolging van de Groningse zelfbeschouwing wel aan, om meer te focussen, integraler te werken en beter te borgen.

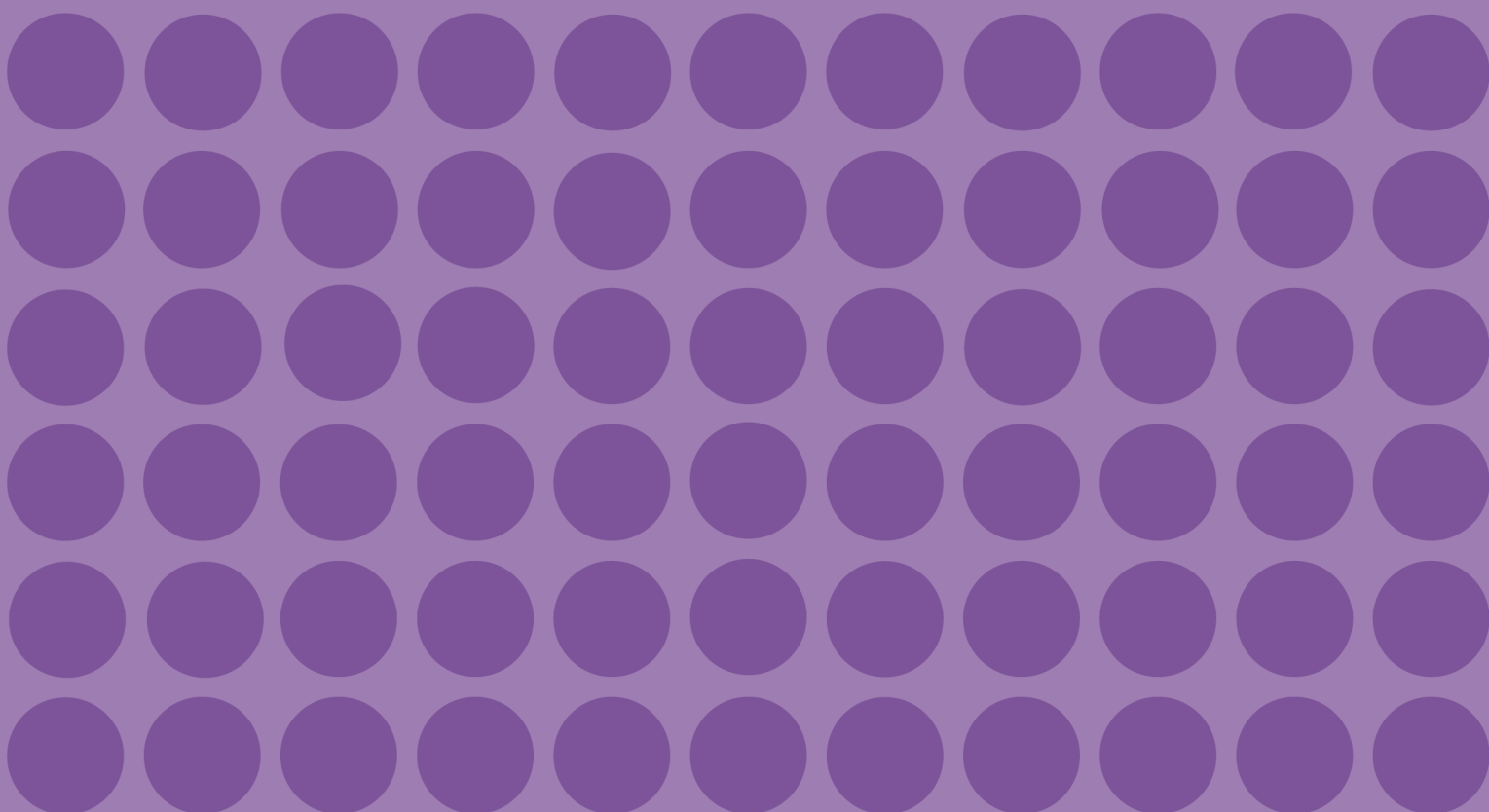
De focus op de krachtwijken gaat niet structureel ten koste van de andere aandachtswijken (mogelijk met uitzondering van Selwerd maar niet bewust). Tegelijkertijd is er door de focus op de krachtwijken ook weinig tot geen ruimte voor transfer van 'best practices' naar andere wijken.

1

Hoofdstuk

Inleiding

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en achtergrond

In de stad Groningen liggen twee zogenaamde krachtwijken: de Korrewegwijk en De Hoogte. Beide wijken worden samen met 38 andere wijken in Nederlandse steden in 2007 door de toenmalige minister Vogelaar van het ministerie van Wonen, Wijken en Integratie (WWI) aangewezen in het kader van het krachtwijkenbeleid. Het in dit rapport beschreven onderzoek richt zich in opdracht van de Rekenkamercommissie Groningen op de ex-ante en ex-post evaluatie van de lokale Groningse vertaling en de invulling van dat krachtwijkenbeleid. Het onderzoek beslaat de periode vanaf begin - aanwijzing van de krachtwijken - tot en met het eerste kwartaal van 2011. Alvorens in te gaan op de onderzoeksvragen, het gebruikte normenkader en de werkwijze van het onderzoek volgt eerst als referentiekader een schets van de achtergrond van de ontwikkelingen in het (landelijke en Groningse) krachtwijkenbeleid.

Achtergrond en opzet krachtwijkenbeleid

Het krachtwijkenbeleid ontstaat formeel in 2007 met het regeerakkoord 'Samen werken, samen leven'. Het daarin verwoorde gedachtegoed om via een vernieuwde wijkenaanpak van een selecte groep 'probleemwijken' 'prachtwijken' te maken is voor een groot gedeelte gebaseerd op de rapportage Stad en stijging van de VROM-raad (eind 2006). De VROM-raad adviseert om na 10 jaar stedelijke vernieuwing met name gericht op 'stenen en leefbaarheid' meer aandacht te besteden aan het faciliteren van sociaal-economische stijging (en deze het liefst ook nog te behouden voor de wijk). Een opvallend nieuw element in het beleid is dat de Nederlandse woningcorporaties gaan meebetalen aan de projecten in de betrokken steden. Dat gebeurt door een landelijke afdracht. Verder draagt ook het Rijk zelf bij (vanuit WWI, dat is ondergebracht bij het ministerie van VROM, maar ook vanuit andere ministeries) en is er sprake van lokale cofinanciering van de gemeenten en de in de krachtwijken actieve corporaties die zich ook steeds meer gaan richten op het sociale domein. Bij de start van het krachtwijkenbeleid was de tijdshorizon van inzet en financiering 2017.

Aanwijzing krachtwijken

Al eerder zijn er lijstjes van wijken en buurten waar sprake is van concentraties van (leefbaarheids-) problemen. In 2003 is er de lijst Kamp met 56 prioriteitswijken (in Groningen Vinkhuizen en Lewenborg) die naast het vigerende ISV programma extra aandacht zouden moeten krijgen. Later komt, na een korte periode waarin 12 wijken zogenaamde Pechtoldgeldten kregen (Groningen niet), de (brede) lijst Winsemius (140 aandachtswijken). Het krachtwijkenbeleid geldt de daar deels uit afgeleide lijst Vogelaar. Deze lijst is gebaseerd op de scores van wijken op een 18-tal sociaal-economische en fysieke factoren (scores uit 2002 en 2006). Met name de fysieke criteria zorgen ervoor dat veel oude volkswijken met hun kleine en deels verouderde huizen 'Vogelaarwijk' worden. Ook gestapelde jaren vijftig en zestig bouw komt in veel Vogelaarwijken voor. Bij de krachtwijken gaat het in feite om 83 vierposities postcodegebieden waar 40 logische wijknamen zijn 'aangehangen' (en dus niet om CBS-wijken). In Groningen postcode 9715 (Korrewegwijk) en postcode 9716 (De Hoogte). Op de rangordelijst van die postcodegebieden, gebaseerd op de beginscores, staat De Hoogte op een (ongunstiger) 34ste plek en de Korrewegwijk op een (gunstiger) 76ste plek.

Start krachtwijkenbeleid

Na de aanwijzing van de 40 wijken zetten de betrokken steden samen met de lokale corporaties en andere lokale partners (waaronder in Groningen ook de bewoners) in wijkactieplannen hun voornemens voor de komende jaren (vaak de eerste vier) uiteen wat betreft de aard van de projecten en de financiering daarvan. Het is dan inmiddels eind 2007. Op 19 mei 2008 tekent de minister van WWI mede namens andere betrokken departementen een charter met de gemeente Groningen met daarin de wederzijdse inzet en prestatieafspraken. Het charter heeft betrekking op de periode 1 maart 2008 t/m 31 december 2017. Er wordt een individueel en een collectief spoor onderscheiden. Binnen het individuele spoor gaat het om de thema's werk en integratie, opvoeden en opgroeien en multiprobleemgezinnen. Binnen het collectieve spoor gaat het om de thema's bewonersparticipatie, veiligheid en (mooi blijven) wonen. Dat laatste thema sluit direct aan op het in Groningen in 2007, tussen gemeente en corporaties, afgesloten Nieuw Lokaal Akkoord (de opvolger van het Lokaal Akkoord uit 2002).

Monitoring en verantwoording

Het krachtwijkenbeleid van het ministerie van WWI is 'gelardeerd' met een uitgebreid stelsel van effectmetingen, zowel waar het gaat om output (inzet) als om outcome (effect). Het gaat hierbij om landelijke monitoren (b.v. de CBS outcome monitor en de Leefbaarometer van VROM) en om uiteenlopende stedelijke monitoren (in Groningen o.a. de monitor Leefbaarheid & Veiligheid). De deelnemende steden leggen daarbij in toenemende mate horizontaal verantwoording af aan hun eigen gemeenteraad. Overigens is het de vraag of alle doelstellingen in de 40 verschillende wijkactieplannen wel voldoende SMART zijn goed geëvalueerd te kunnen worden. De landelijke Rekenkamer doet in 2008 suggesties om de verantwoording te verbeteren.

Krachtwijkenbeleid tot heden in vogelvlucht

De uitvoering van de plannen die verwoord zijn in de verschillende wijkactieplannen komt in veel steden vanaf 2008 langzaam op stoom, mede omdat de financiering op zich laat wachten. Soms gaat dat sneller als, zoals in Groningen, wordt voortgebouwd op hetgeen lokaal al eerder in gang is gezet (Nieuw Lokaal Akkoord). Landelijk gezien komt het krachtwijkenbeleid door het vertrek van minister Vogelaar eind 2008 en door de aanhoudende problemen rondom de financiering in zwaarder weer terecht. De opvolger van Vogelaar, minister van der Laan, is tot begin 2010 verantwoordelijk. Na zijn vertrek neemt minister Middelkoop de portefeuille waar. Bij het aantreden van het kabinet Rutte (oktober 2010) gaat WWI integraal op in het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Tegelijkertijd wordt er bezuinigd op hetgeen dan inmiddels weer 'wijkenaanpak' heet. Ook het grotestedenbeleid loopt inmiddels op zijn eind en in het nieuwe regeerakkoord is de corporatieafdracht geschrapt. Daarnaast is de spoeling inmiddels dunner. Na de aanwijzing van de 40 eerste krachtwijken komen er in twee jaar nog 37 wijken bij die extra geld krijgen (zogenaamde 40+ wijken). Het betekent voor veel steden dat er voor de komende jaren niet het geld beschikbaar is waar een aantal jaren geleden op was gerekend. Groningen stelt begin 2011 zowel een afgeslankt jaarplan krachtwijken 2011 vast alsmede een Nieuw Lokaal Akkoord 2.0.

1.2 Onderzoeksvragen

De rekenkamercommissie geeft bij haar onderzoekverzoek aan de voorkeur te hebben voor een ex-ante onderzoek met als belangrijkste onderzoeksvraag:

‘Bevat het beleid voor de Groninger krachtwijken de voorwaarden om succesvol (doelmatig en doeltreffend) te kunnen zijn?’

Gedurende het overleg met de rekenkamercommissie wordt daar met het oog op de voorziene gedeeltelijke afbouw van het Groninger krachtwijkenbeleid in 2011 aan toegevoegd een ex-post onderzoeksvraag:

‘Is het beleid voor de Groninger krachtwijken succesvol (doelmatig en doeltreffend) geweest?’

Naast de hoofdvragen is een aantal deelvragen en randvoorwaarden gedefinieerd.

Deelvragen

- a. Is de raad voldoende betrokken bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van het krachtwijkenbeleid?;
- b. Hoe worden inwoners betrokken bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van het krachtwijkenbeleid en wat vinden ze daarvan?;
- c. Hoe wordt het project (intern) vanuit de gemeente gecoördineerd en gestuurd en hoe verloopt de samenwerking met de andere betrokken partijen?;
- d. Welke activiteiten worden uit welk budget betaald en hoe vindt afstemming tussen de verschillende partijen plaats?;
- e. Is er sprake van een balans tussen de fysieke en sociale aanpak?
- f. Is er door het grote aantal projecten sprake van een gefragmenteerde aanpak?
- g. Hebben andere aandachtswijken en omliggende wijken ‘last’ van de prioritering van de krachtwijken (omdat er minder middelen beschikbaar zijn of omdat er sprake is van waterbedwerking)?
- h. Wat is er tot nu toe geleerd van het voor de krachtwijken ontwikkelde beleid en zijn deze opgedane ervaringen toepasbaar in andere wijken (de inktvlekwerking)?

Randvoorwaarden

- a. De rekenkamercommissie wijst erop dat het haar om het lokale beleid gaat, zoals dat is ingebed in het landelijke krachtwijkenbeleid. Daarmee is vooral het lokale beleid onderwerp van onderzoek, waarbij het landelijke beleid als referentiekader dient.
- b. De rekenkamercommissie vraagt bijzondere aandacht te besteden aan ondernemers, jeugd en aan de positie van studenten. Ondernemers vormen een belangrijk element voor de kracht van de wijk economie en de leefbaarheid in de wijk. Jeugd is een van de thema’s die naast leefbaarheid en wonen vanuit de wijken zelf als belangrijk wordt genoemd. Bovendien is het krachtwijkenbeleid ook bedoeld om voor hen sociale stijging binnen de wijk mogelijk te maken. Studenten verdienen aandacht omdat zij, ook in vergelijking tot andere krachtwijken, relatief sterk vertegenwoordigd zijn als (tijdelijke) bewoners van de wijken.

1.3 Normenkader

Aan het begin van de onderzoeksperiode is een normenkader geformuleerd om de onderzoeksvragen gestructureerd te kunnen beantwoorden. Dat normenkader is toegesneden op de onderzoeksvragen maar tevens gebaseerd op de theorievorming over succes- en faalfactoren van gebiedsgericht (of meer specifiek wijkgericht) werken. Die gebiedsgerichte aanpak is in veel wijkactieplannen (zeker rudimentair) duidelijk herkenbaar.

Gebiedsgericht werken is een aanpak waarbij beleid voor een bepaald gebied - een wijk, een buurt, een dorp, een stadsdeel - integraal wordt uitgevoerd. Coproductie of samenwerking is daarbij een essentieel uitgangspunt. Gebiedsgericht werken is per definitie integraal.

De samenwerking in gebiedsgericht werken kent drie hoofdvormen:

- samenwerking op verschillende niveaus (bestuur, beleid, uitvoering) tussen (semi-)publieke instellingen, zoals gemeente, politie, openbaar ministerie, thuiszorg, welzijnswerk, corporatie;
- samenwerking tussen deze instellingen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties of het geïnstitutionaliseerde middenveld, zoals winkeliersverenigingen, bepaalde bewonersgroepen, et cetera;
- samenwerking tussen deze instellingen en burgers en organisaties, waarbij het gaat om sleutelfiguren voor zowel de burgers als voor de organisaties.

Om via coproductie in gebiedsgericht werken tot resultaten te komen, kunnen meerdere instrumenten worden ingezet. In de toepassing van de instrumenten krijgen de hierboven genoemde samenwerkingsrelaties daadwerkelijk vorm. Vier instrumenten die hierbij regelmatig worden genoemd en zijn gebruikt: frontlijnsturing, ketenmanagement, een gebiedsontwikkelingsplan en gebiedsgebonden budgetten. Ook deze elementen zijn in veel wijkactieplannen duidelijk herkenbaar.

Uit eerder - voornamelijk bestuurskundig - onderzoek komen verschillende succes- en faalfactoren voor gebiedsgericht werken naar voren. Er zijn daarbij drie onderscheidbare maar ook onderling gerelateerde fases waarin resultaten kunnen en idealiter moeten worden geboekt: beleid, uitvoering en evaluatie. Voor elk van die fases is vanuit de vraagstelling van de rekenkamercommissie en vanuit de theorie een aantal normen met bijbehorende concrete indicatoren genoemd.

Normen beleid

Beleidskader

Norm: er is sprake van een goed beleidskader voor het krachtwijkenbeleid.

Criteria: actueel, intern consistent, algemeen maar ook voldoende specifiek, handvatten voor uitvoering, houdbaar, haalbaar, gebaseerd op en aansluitend bij een goede probleemanalyse, voldoende bekend.

Samenwerking en burgerparticipatie

Norm: in het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan samenwerking en burgerparticipatie.

Criteria: belang wat wordt gehecht aan samenwerking en burgerparticipatie, organisatorische vormgeving, mate waarin voorstellen concreet zijn, mate waarin bewoners, ondernemers en (maatschappelijk) middenveld voldoende betrokken zijn bij de planvorming voor hun wijk, mate van invloed op de inhoud van het beleid.

Infomeren gemeenteraad

Norm: de raad is voldoende betrokken bij de vaststelling van het beleid en daarover goed geïnformeerd.

Criteria: tijdigheid, juiste momenten, geleidelijkheid, volledigheid.

Normen uitvoering

Uitvoering conform planning

Norm: de uitvoering geschiedt conform planning – bij afwijkingen wordt dit beargumenteerd.

Criteria: uitvoering op schema, mate van volledigheid, aanwezigheid argumentatie om uit te stellen/te faseren/te stoppen.

Regie op de uitvoering

Norm: de gemeente Groningen heeft goede regie op de uitvoering en de uitvoering verloopt in goede harmonie.

Criteria: de regierol is organisatorisch goed belegd, de regierol is niet omstreden, tevredenheid over de invulling die de gemeente aan de regierol geeft, voldoende zicht, voldoende grip, projectadministratie, mogelijkheden om bij te sturen, positief oordeel over de samenwerking met de gemeente, conflicten worden opgelost.

Aandacht voor andere wijken

Norm: de uitvoering gaat niet ten koste van de inzet in andere wijken.

Criteria: budgetstromen financieel en fte.

Betrokkenheid ondernemers, bewoners en middenveld

Norm: bewoners, ondernemers en middenveld worden voldoende betrokken bij de uitvoering.

Criteria: oordeel betrokkenen hierover, aantal en kwaliteit voorbeelden van betrokkenheid.

Normen evaluatie

Evaluatie projecten

Norm: afzonderlijke projecten worden doorgaans geëvalueerd.

Criteria: aantal evaluaties, volledigheid evaluaties, vervolgebruik evaluaties.

Toepassing ervaringen

Norm: ervaringen worden waar mogelijk toegepast in andere aandachtswijken.

Criteria: mate waarin wordt geleerd voor andere wijken, aantal en kwaliteit voorbeelden van transfer.

Resultaat

Norm: er kunnen voldoende resultaten worden behaald.

Criteria: samenhang in projecten, balans fysieke en sociale projecten, monitoring resultaten, aard tussenresultaten in relatie tot doelstellingen, aantal succesvolle projecten in relatie tot middeleninzet, bijsturingmogelijkheden en acties, oordeel bewoners, oordeel rijk.

1.4 Werkwijze onderzoek

Het onderzoek is verdeeld in drie onderdelen (een dossierstudie, diepte-interviews met professionals en straatinterviews met bewoners en ondernemers). De drie onderdelen, die hierna worden toegelicht, belichten het krachtwijkenbeleid steeds vanuit een ander perspectief. Mede door bij elk onderdeel gebruik te maken van het zojuist beschreven normenkader ontstaat synergie tussen de onderdelen die de validiteit van de bevindingen versterkt.

1.4.1 Dossierstudie

Om zicht te krijgen op de oorsprong en ontwikkeling van het krachtwijkenbeleid is algemene literatuur bestudeerd (zie bijlage 1). Om zicht te krijgen op de specifieke situatie in Groningen is, met behulp van de rekenkamercommissie en gemeentefunctionarissen, een dossier aangelegd (zie bijlage 2) met daarin relevante openbare stukken die een beeld geven van het lokale krachtwijkenbeleid. Het gaat o.a. om jaarplannen, verslagen van besprekingen in commissies en raad en om begrotingen en jaarrekeningen van de gemeente. Het dossier is vervolgens doorgelopen aan de hand van het normenkader. In overleg met de rekenkamercommissie is gekozen om bij de dossiervorming niet te veel de diepte in te gaan gezien het grote aantal projecten en betrokken partijen.

1.4.2 Diepte-interviews professionals

Bij het krachtwijkenbeleid zijn in Groningen vele professionals betrokken die beschikken over relevante kennis van de (dagelijkse) praktijk. Er is met 12 professionals gesproken. De gesprekken (van 60 à 90 minuten) zijn gevoerd met behulp van een (aan de hand van het normenkader opgesteld) semi-gestructureerd interview. De selectie van de professionals is, in overleg met de rekenkamercommissie, gebaseerd op een aantal wensen: professionals van binnen en buiten de gemeente, coördinerende en meer uitvoerende professionals, professionals verdeeld over de verschillende aandachtsvelden binnen het krachtwijkenbeleid¹ en ten slotte professionals betrokken bij de wat meer omvangrijke budgetten in het geheel. In bijlage 3 staat de lijst met geïnterviewden. De geautoriseerde gespreksverslagen vormen geen onderdeel van dit rapport van bevindingen.

Aanvullende gesprekken

Op verzoek van de rekenkamercommissie is aanvullend op deze gesprekken gesproken met portefeuille wethouder F. de Vries (voorafgaand en na afloop van het onderzoek), met de controller en het hoofd financiën van de dienst OCSW en met een tweetal raadsleden (dhr. Seton en dhr. Eikenaar). Doel van deze aanvullende gesprekken was toetsing van bevindingen en het invulling van witte vlekken in het onderzoek.

1.4.3 Straatinterviews bewoners en ondernemers

Naast de dossierstudie en de diepte-interviews is een compacte online enquête onder de inwoners van De Hoogte en Korrewegwijk gepland. Doordat al veel enquêteonderzoek heeft plaatsgevonden in beide krachtwijken kon een lage respons (en selectieve non-respons) bij nog weer een schriftelijke enquête niet uitgesloten worden. In overleg met de Rekenkamercommissie is daarom besloten dit onderdeel op een andere manier aan te pakken.

Veldwerkers van I&O Research hebben wijkbewoners op straat en drukbezochte locaties benaderd en een korte vragenlijst afgenomen. De nadruk van de vragenlijst ligt op wat bewoners zelf merken van het krachtwijkenbeleid, de (fysieke en sociale) projecten die hierbij horen en de effecten die die projecten in hun ogen hebben. De vragenlijst is zowel bedoeld voor bewoners als ondernemers. Voor jongeren beneden 18 jaar is een vereenvoudigde versie gemaakt waarbij enkel de vragen zijn opgenomen die betrekking hebben op deze groep. Nadat de vragenlijsten zijn getest en aan de hand hiervan zijn aangepast, zijn de vragenlijsten gedrukt en meegegeven met de veldwerkers.

De veldwerkers zijn drie dagen naar Groningen gegaan om de straatinterviews af te nemen in de twee krachtwijken. Daarbij hebben zij een vooraf opgestelde lijst meegekregen waarop de te bezoeken locaties staan. Op deze lijst staan onder andere buurtverenigingen, supermarkten, cafés en scholen.

---

¹ Wonen, werken, leren en opgroeien en veiligheid (thema-indeling jaarplan krachtwijken 2011)

De veldwerkers waren vrij om naar eigen inzicht te bepalen wanneer een bepaalde locatie het beste kon worden bezocht. Verder konden ondernemers ook geïnterviewd worden, waarbij hen de mogelijkheid werd geboden dit ook op een later tijdstip telefonisch te doen.

Uiteindelijk zijn er 242 geslaagde gesprekken geweest, waarvan de ingevulde vragenlijsten bruikbaar waren. Hiervan zijn 203 lijsten afgenomen onder volwassen bewoners (w.v. 23 onder studenten), 20 onder ondernemers en 14 onder jongeren. In totaal zijn 142 vragenlijsten afgenomen onder bewoners van de Korrewegwijk en 70 onder bewoners van De Hoogte. Daarnaast is van 30 lijsten de woonbuurt onbekend. De resultaten van de ondernemers en jongeren moeten door de lage aantallen met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De resultaten van de straatinterviews zijn geanalyseerd en worden in dit rapport beschreven. In bijlage 4 wordt een responsverantwoording weergegeven.

1.5 Leeswijzer

Indeling rapport

Het vervolg van dit rapport is ingedeeld aan de hand van de in paragraaf 1.3 beschreven drie hoofdnormen (beleid, uitvoering en evaluatie) en de drie invalshoeken oftewel de onderzoeksonderdelen (dossierstudie, diepte-interviews professionals en straatinterviews bewoners en ondernemers) uit paragraaf 1.4. Over elke hoofdnorm wordt in een apart hoofdstuk gerapporteerd. In hoofdstuk 2 gaat het over beleid, hoofdstuk 3 behandelt de uitvoering en in hoofdstuk 4 komt de evaluatie aan de orde. Hoofdstuk 5 behandelt de conclusies aan de hand van de normen en de onderzoeksvragen van de rekenkamercommissie.

Omdat elke hoofdnorm bestaat uit meerdere normen (in totaal tien) vormt deze het uitgangspunt voor de paragraafindeling. Elke norm heeft dus een eigen paragraaf waarin deze vanuit de drie invalshoeken wordt belicht. Elke invalshoek heeft een eigen subparagraaf.

Beoordelingscriteria normen

Elke subparagraaf wordt afgesloten met een beoordeling van de norm vanuit de betreffende invalshoek. Dat gebeurt in een tabel met toelichting. Hieronder een beschrijving van de beoordelingssystematiek per onderzoeksonderdeel.

Bij de dossierstudie wordt beoordeeld aan de hand van de individuele beoordeling van de criteria die voor elke norm zijn opgesteld. Dat gebeurt aan de hand van de volgende 3-puntsschaal:

+ = norm is behaald

± = norm is deels behaald en deels niet behaald

- = norm is niet behaald

Het eindoordeel voor elke norm wordt bepaald door het aantal plussen, plusminnen en minnen te turven. De meest voorkomende beoordeling bepaalt het eindoordeel. Daar waar hiervan wordt afgeweken wordt dat beschreven in de toelichting bij de tabel. Een reden om af te wijken kan bijvoorbeeld zijn dat het ene criterium zwaarder meeweegt dan het andere.

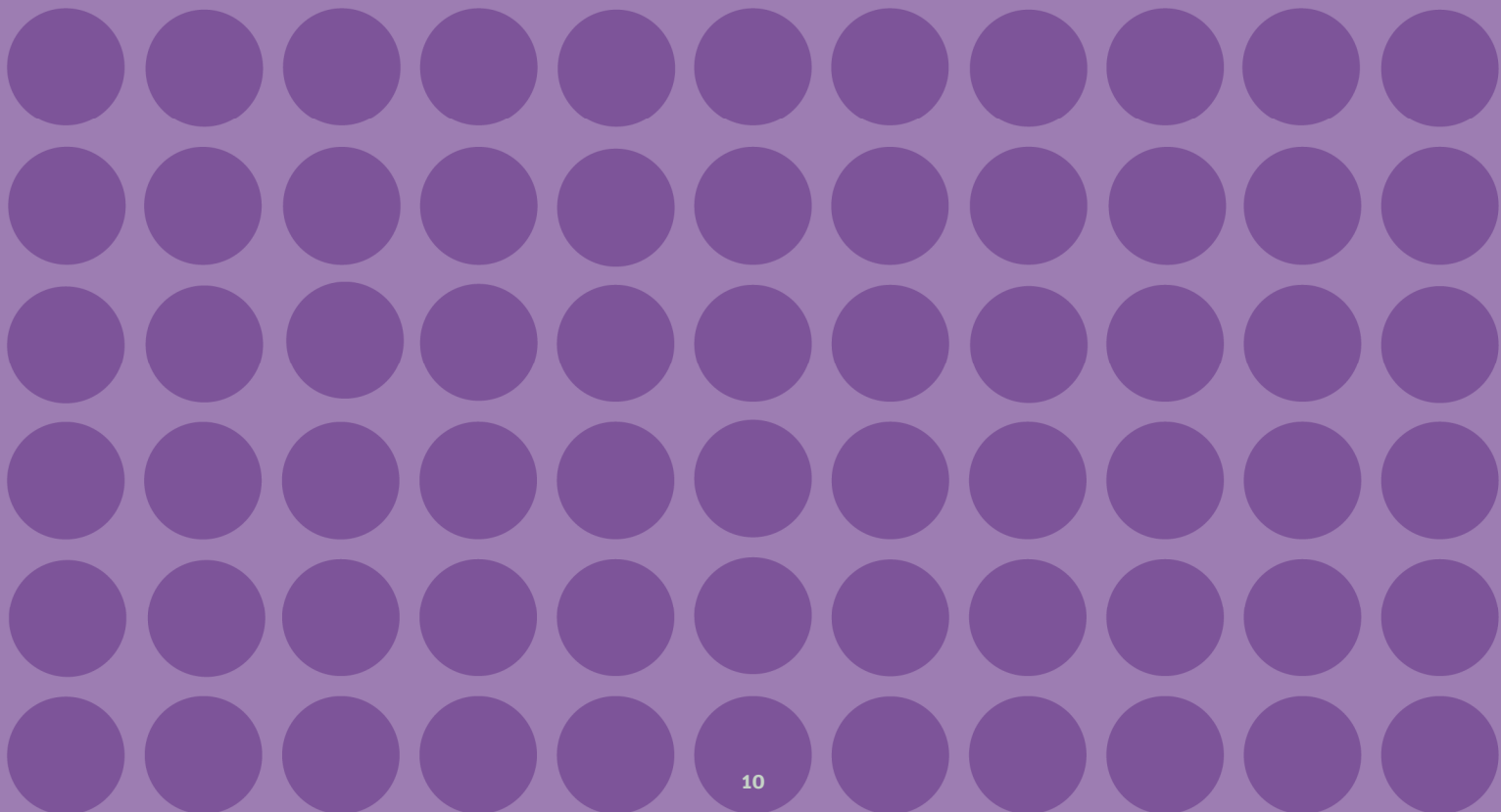
Voor de diepte-interviews worden de gespreksverslagen beoordeeld op instemming met de norm aan de hand van bovenstaande 3-puntsschaal. Hierbij is geturfd hoeveel voor- en tegenstanders er zijn en hoeveel neutraal oordelen. Het eindoordeel wordt net als bij dossierstudie bepaald aan de hand van het gemiddelde, tenzij er redenen zijn hiervan af te wijken. Indien dat het geval is, wordt dat beschreven in de toelichting bij de tabel.

In de straatinterviews met bewoners en ondernemers zijn de normen verpakt in een publieksvriendelijke vragenlijst. Per norm wordt, waar mogelijk, gerapporteerd over de vragen die bij de betreffende norm horen. Op basis van de resultaten wordt een eindoordeel voor de norm gegeven. Omdat ijkpunten ontbreken wordt elk eindoordeel gemotiveerd.

2

Hoofdstuk

Beleid

2. Beleid

2.1 Beleidskader

2.1.1 Norm en criteria

Norm: Er is sprake van een goed beleidskader voor het krachtwijkenbeleid.

Criteria: actueel, intern consistent, algemeen maar ook voldoende specifiek, handvatten voor uitvoering, houdbaar, haalbaar, gebaseerd op en aansluitend bij een goede probleemanalyse, voldoende bekend.

2.1.2 Dossierstudie

Afbakening beleidskader

Het startbeleidskader wordt gevormd door de wijkactieplannen (die aansloten op het stadsbrede Nieuw Lokaal Akkoord), het programma krachtwijken 2008 en het charter zoals dat is afgesloten met de minister. Later volgen aanpassingen in de jaarprogramma's 2009, 2010 en ten slotte 2011. Ook het stadsbrede Nieuw Lokaal Akkoord 2.0 (inclusief wijkperspectieven) van begin 2011 zou tot het vigerende beleidskader voor activiteiten in de krachtwijken kunnen worden gerekend.

Actueel

De inhoud van de genoemde documenten is over het algemeen actueel (up-to-date). De beide wijkactieplannen gaan uitgebreid in op de actuele situatie in de wijk (o.a. aan de hand van recent cijfermateriaal en gebaseerd op gesprekken in de buurt uit dat jaar) en de (al) voorgenomen maatregelen (waaronder reeds in gang gezette fysieke ingrepen zoals woningrenovatie in De Hoogte uit het Nieuw Lokaal Akkoord). Het programma krachtwijken 2008 is duidelijk beïnvloed (lees afgeslankt) door de actualiteit van de op dat moment haperende (Haagse) financiering van het totale krachtwijkenbeleid (de op wonen gerichte projecten staan er dan ook (nog) niet in). Ook het charter sluit aan op de actualiteit, niet in de laatste plaats door meer duidelijkheid over de inzet vanuit het Rijk. De uitgebreide jaarprogramma's van de tussenjaren 2009 en 2010 (en de toelichtingen daarop) zijn moeilijker te beoordelen bijvoorbeeld omdat ze iets meer afstand hebben tot de financiële golfbewegingen rondom de krachtwijken. Het jaarplan 2009 bevat als enige wel een expliciete beschrijvingscategorie 'Hoe staan we ervoor' per project. Het jaarplan 2011 is onder andere actueel in de zin van het beschrijven van de consequenties van het eindigen van de specifieke krachtwijkenfinanciering vanuit het Rijk.

Intern consistent

Er zit een rode lijn in de verschillende beleidsdocumenten, zeker voor wie begint te lezen bij het Nieuw Lokaal Akkoord en eindigt bij het Nieuw Lokaal Akkoord 2.0. Chronologisch bekeken zijn er in de tussenperiode geen grote afwijkingen van hetgeen (desnoods impliciet) vanaf het begin al aanwezig is in de wijkactieplannen. De interne consistentie is echter niet overal optimaal. Zo verschillen de jaarprogramma's qua format (is elk jaar anders) en diepgang (2009 is het meest uitgebreid). Ook de naamgeving (bijvoorbeeld 'Hoogvliegers in de wijk' wordt 'Onderneem' t'), de beschrijving,

declustering (soms een vierdeling soms een zesdeling) van, en het aantal projecten (met een top van 42 projecten in 2010 terwijl er in het wijkactieplan 16 staan) verschilt tussen de documenten. Er wordt relatief weinig gezegd over de onderlinge relaties tussen de projecten (los van de clustering). Ook is niet bij elk project even duidelijk welke de relatie is met de beoogde (overkoepelende) doelen van het beleid.

Algemeen maar ook voldoende specifiek

In de verschillende documenten wordt naast veel algemene informatie over het beleid en de doelstellingen meestal ook voldoende specifieke informatie gegeven (bijvoorbeeld over de voorgenomen activiteiten). Het jaarplan 2008 is een uitzondering in deze omdat daar af en toe wel heel summier op projecten wordt ingegaan (en aan het criterium specifiek van 'smart' niet wordt voldaan).

Handvatten voor uitvoering

De wijkactieplannen en het jaarplan van 2009 zijn het meest uitgebreid in het beschrijven van de doelen van het beleid en de activiteiten die daartoe worden uitgevoerd. In de jaarplannen van 2010, 2011 en zoals hier boven al gesignaleerd vooral 2008 is dat niet goed duidelijk omdat de doelen ontbreken.

Houdbaar

Achteraf bekeken is het de vraag hoe houdbaar met name de intensiteit van het beleid is. Het krachtwijkenbeleid gaat oorspronkelijk uit van een tijdshorizon tot 2017 (letterlijk genoemd in het charter). Naast het mogelijke probleem van de continuïteit van financiering over zo'n lange periode is het de vraag of het verantwoord is om bijvoorbeeld in 2009 zo'n grote hoeveelheid projecten (meer dan vijftig los van de bewonersprojecten vanuit de wijkstemdagen) los te laten op twee wijken met een relatief kleine omvang. Na verloop van tijd bevatten de beleidsdocumenten (vanaf de voortgangsrapportage 2009) ook kanttekeningen bij het grote aantal projecten uit voorgaande jaren. Groningen is zich op dat moment bewust van de uitkomst van een dergelijke houdbaarheidstoets.

Haalbaar

De outputdoelstellingen zoals die zijn opgenomen in de wijkactieplannen (b.v. '10-15 allochtone vrouwen worden begeleid naar werk') en in het charter zijn op het oog niet onhaalbaar (in de zin van onrealistisch). Ook geldt voor de inzet en betrokkenheid –die met name uit de wijkactieplannen spreekt – 'baat het niet dan schaadt het niet'. Als het beleid om stoom komt is er door het grote aantal projecten mogelijk echter sprake van 'overdaad schaadt'. Voor de outcome doelstellingen (b.v. onveiligheidsgevoelens buurt zijn in 2014 gedaald naar 19%' is het wel de vraag hoe de verschillende projecten daar aan bijdragen en hoe de effectgrootte is geschat. De beleidstukken bevatten geen beleidstheorie die beschrijft welke maatregelen via welk mechanisme bijdragen aan welke doelstellingen.

Gebaseerd op en aansluitend bij een goede probleemanalyse

De wijkactieplannen bevatten een uitgebreide analyse en cijfermatige onderbouwing van de problemen die in de wijken spelen (incl. de problemen die door bewoners worden ervaren – zie hierna).

Wel kan de kanttekening worden gemaakt dat de overlap tussen de beide wijkactieplannen (ze zijn grotendeels identiek) niet geheel recht doet aan de verschillen in ernst en aard van de problematiek waarmee beide wijken te kampen hebben. Na de wijkactieplannen wordt de analyse (in ieder geval op papier) niet meer bijgesteld. Dit maakt het niet goed mogelijk om te verifiëren wat de relatie is tussen voortschrijdend inzicht en het stoppen van bestaande projecten of opstarten van nieuwe projecten door de tijd.

Voldoende bekend

Met name de wijkactieplannen (soms ook in relatie tot het ‘voorafgaande’ (Nieuw) Lokaal Akkoord) worden veelvuldig geciteerd (bijvoorbeeld in de jaarplannen) en als anker (in de zin van vertrekpunt) gebruikt. Dat geldt in wat mindere mate voor de jaarplannen, maar er zijn geen aanwijzingen dat deze onvoldoende bekend zijn (b.v. bij de politiek of de professionals). Anderzijds is het ook niet bekend of ze als ‘richtsnoer’ voor het dagelijks handelen binnen de projecten in de krachtwijken hebben gediend.

Beoordeling

Bij de meeste criteria is het oordeel neutraal omdat de norm deels wel en deels niet wordt behaald. Het eindoordeel is derhalve ook neutraal.

Tabel 2.1

Beoordeling norm ‘Er is sprake van een goed beleidskader voor het krachtwijkenbeleid’ op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Beleidskader</i>	beoordeling
actueel	+
intern consistent	±
algemeen maar ook voldoende specifiek	+
handvatten voor uitvoering	±
houdbaar	±
haalbaar	±
gebaseerd op en aansluitend bij een goede probleemanalyse	±
voldoende bekend	+
norm <i>Beleidskader</i>	beoordeling
eindoordeel	±

2.1.3 Diepte-interviews professionals

Aanwijzing krachtwijken

De aanwijzing van De Hoogte en Korrewegwijk als krachtwijk fronsst bij een aantal van de geïnterviewde professionals de wenkbrauwen. De invloed die gemeente Groningen hierop had was zeer beperkt omdat dit een samenspel is van de geselecteerde criteria en het uitgangspunt van postcodegebieden.

Volgens een gesprekspartner was in eerste instantie naast De Hoogte ook een binnenstadswijk aangewezen. Dat is gewijzigd. Door een gesprekspartner wordt aangegeven dat het wel verrassend was dat beide wijken tot de 40 landelijke probleemwijken behoorden, maar binnen Groningen wordt met name De Hoogte geen onlogische keuze genoemd. Dat geldt ook voor de Indische buurt in de Korrewegwijk. Maar niet voor de Professorenbuurt in de Korrewegwijk. Er wordt door de professionals ook gewezen op het effect dat de aanwijzing had op wijkbewoners. Deze waren er niet onverdeeld blij mee volgens een gesprekspartner van de gemeente. Het heeft naar eigen zeggen moeite gekost om bewoners de potentiële meerwaarde duidelijk te maken.

Beleidskader

Het beleidskader voor de meeste betrokken professionals wordt gevormd door de wijkactieplannen voor de Hoogte en Korrewegwijk, jaarplannen en individuele projectplannen. Daarboven staat – meer op afstand - het charter tussen gemeente en het Rijk.

Over de wijkactieplannen zijn de meeste gesprekspartners het wel eens: deze zijn niet smart genoeg gemaakt en de samenhang tussen de opgenomen projecten ontbreekt. Een gesprekspartner omschrijft het wijkactieplannen als volgt: “de wijkactieplannen waren een verzameling van projecten, die deels nog in de initiatieffase zaten, maar was geen gedegen onderlegger.” De termen projectencarrousel en projectencircus zijn in meerdere interviews voorbij gekomen. Het beeld dat in de interviews wordt geschetst ten aanzien van de individuele projectplannen is sterk wisselend. Een gesprekspartner vertelt dat er een sterk ingekaderde opdracht lag doordat een aanbestedingsprocedure is gestart. Een andere gesprekspartner schetst het beeld dat ze ideeën uit de organisatie in het projectplan hebben opgenomen over activiteiten die ze al lange tijd graag wilden doen maar waar tot de aanwijzing van de krachtwijken de (financiële) mogelijkheden voor ontbraken.

Als nuancering wordt hierbij aangetekend dat de ‘losse aanpak’ van de wijkactieplannen de ruimte boden om te experimenteren met maatregelen. Een gesprekspartner zag dit ook als een belangrijke nevendoelelstelling van het krachtwijkenbeleid. En als verklaring voor het ontbreken van een gedegen overall plan wordt gewezen op de geringe tijd die beschikbaar was voor het maken ervan, angst om subsidie mis te lopen en onduidelijkheid bij betrokkenen over verantwoordelijkheden. Daardoor is er vanuit de basis niet nagedacht over zaken als doelstelling, synergie en monitoring. Dat gold ook voor het eerste jaarplan. Later is daar een aanscherping in gemaakt, getuige de volgende opmerking: “Er is vanuit de basis niet nagedacht over synergie. Dan krijg je het er uiteindelijk ook niet in. Hoewel later wel geprobeerd is die synergie erin te brengen en het overzicht te krijgen.”

Door meerdere gesprekspartners wordt aangegeven dat het begin van de krachtwijken een hectische periode was met veel onduidelijkheid maar ook met veel kansen. Lokale partijen zoals MJD (welzijn) en Stiel (opbouwwerk) zagen kans om extra werkzaamheden te doen. Een gesprekspartner geeft aan dat soms het organisatiebelang belangrijker leek dan het belang van de wijk. Verder werd de gemeente in de beginfase overspoeld met aanvragen van landelijke organisaties, die soms zijn gehonoreerd zonder dat daarover gedegen besluitvorming heeft plaatsgevonden in de projectgroep. Een andere gesprekspartner geeft aan dat binnen projecten soms te snel ja is gezegd op offertes.

In het charter zijn afspraken vastgelegd tussen de gemeente en het Rijk. De insteek was dat dit voor een periode van tien jaar was, waarbij er vanuit het Rijk in ieder geval voor vier jaar geld was waarna een heroverweging zou plaatsvinden. In de praktijk werd de geldkraan van het toenmalige ministerie van WWI na drie jaar (2008-2010) al dichtgedraaid. Alleen geormerkte budgetten vanuit andere ministeries blijven gehandhaafd.

Overlegstructuur

Er is een kerngroep en een bestuurlijk overleg voor het Groninger krachtwijkenbeleid. In de kerngroep wordt besluitvorming voor het bestuurlijk overleg voorbereid. In de kerngroep zitten medewerkers van gemeente Groningen en de woningcorporaties Lefier en de Huismeesters.

Op projectniveau zijn – voor zover bekend – meestal ook overlegstructuren ingesteld, soms alleen een projectgroep soms een regiegroep met daaronder meerder (sub)projectgroepen.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'Er is sprake van een goed beleidskader voor het krachtwijkenbeleid'. Er zijn iets meer professionals oneens (3x) dan eens (2x) met deze norm. Door twee professionals wordt aangegeven dat ze alleen zicht op hun eigen project hebben en geen totaaloverzicht hebben. Daarnaast zijn vijf professionals het hiermee niet eens en niet oneens. Zij zijn kritisch over het beleidskader maar wijzen op de grote tijdsdruk en de vrijheid (en creativiteit) die het als bijkomend voordeel opleverde.

Gelet op deze diffuse houding ten aanzien van de norm door een flink deel van de professionals en het feit dat er geen echt overwicht is van voor- of tegenstanders is het eindoordeel derhalve neutraal.

Tabel 2.2

Beoordeling norm 'Er is sprake van een goed beleidskader voor het krachtwijkenbeleid' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Beleidskader</i>	aantal
+	2
±	5
-	3
niet bekend	2
eindoordeel	±

2.2 Samenwerking en burgerparticipatie

2.2.1 Norm en criteria

Norm: in het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan samenwerking en burgerparticipatie

Criteria: belang wat wordt gehecht aan samenwerking en burgerparticipatie, organisatorische vormgeving, mate waarin voorstellen concreet zijn, mate waarin bewoners, ondernemers en (maatschappelijk) middenveld voldoende betrokken zijn bij de planvorming voor hun wijk, mate van invloed op de inhoud van het beleid

2.2.2 Dossierstudie

Belang dat wordt gehecht aan samenwerking en burgerparticipatie

In de beschikbare beleidstukken en de bijbehorende aanbiedingnota's en -brieven wordt doorgaans het proces benoemd van totstandkoming en specifiek de rol van de maatschappelijke partners (corporaties en instellingen) en burgers daarbij. Groningen benadrukt de traditie die zij in deze ook van voor het krachtwijkenbeleid kent.

Organisatorische vormgeving

Er worden in Groningen verschillende samenwerking- en participatie-instrumenten ingezet. Over de samenwerking is al het een en ander gezegd als het gaat om de samenwerking tussen corporaties en gemeente bij de lokale akkoorden. Verder is ook bij het opstellen van de wijkactieplannen een groot aantal maatschappelijke partners betrokken (geïllustreerd door de lange lijst van partnerlogo's waarmee de wijkactieplannen worden afgesloten). Als het gaat om participatie-instrumenten dan valt de 'waardenzeef' op waarmee in Groningen al wat langer werd geëxperimenteerd. In het verlengde daarvan staat de wijkstemdag (bewoners verdelen een bepaald budget over projecten die zij zelf ook kunnen voordragen). Verder zijn er 'heel de buurt' gesprekken met buurtvertegenwoordigers waarin geregeld Groninger raadsleden als voorzitter optreden (zie ook betrokkenheid gemeenteraad). Bij het opstellen van de wijkactieplannen zijn die gesprekken o.a. gebruikt om ideeën te toetsen. Meer indirect zijn er voorafgaand aan het opstellen van de wijkactieplannen door bureau onderzoek, met hulp van professionals werkzaam in de wijk gesprekken gevoerd met meer dan 300 inwoners in het kader van de analyse van de stand van zaken in de beide wijken.

Mate waarin voorstellen concreet zijn

Vanuit het net genoemde vooronderzoek en de latere 'heel de buurt gesprekken' zijn met name thema's benoemd die leven bij de buurtbewoners (o.a. jeugd en veiligheid). Die thema's zijn niet bijzonder concreet. Via de wijkstemdagen zijn wel veel concrete voorstellen ingebracht (bijvoorbeeld onder andere in 2008 een sport/spelcontainer, een speelplek in de Javalaan en een kleurrijk buffet).

Mate waarin bewoners, ondernemers en (maatschappelijk) middenveld voldoende betrokken zijn bij de planvorming voor hun wijk

Wanneer we ons beperken tot de wijkactieplannen is de conclusie dat de verschillende partijen aan de voorkant zijn geconsulteerd (zie organisatorische vormgeving). Voor ondernemers, anders dan zijnde bewoners, zijn overigens geen specifieke overlegvormen bekend. Ofschoon het uit de dossiers niet direct naar voren komt (maar wel uit de gesprekken) is er binnen de gemeente wel discussie geweest over de vraag of er vooraf voldoende duidelijkheid is geweest over het speelveld van de participatie. Die discussie spitste zich toe op de vraag of er naast het meedenken over de aanpak van het collectieve spoor ook ruimte moest worden geboden voor meedenken over het individuele spoor.

Mate van invloed op de inhoud van het beleid

De directe samenwerkingspartners, zoals bijvoorbeeld de corporaties of de politie hebben duidelijk invloed op het beleid. Al was het maar omdat zij zelf de projecten (de corporaties de meeste) uitvoerden of de projectleider leveren (in het jaarplan 2010 zijn bijna de helft van de projectleiders van 'buiten') en vertegenwoordigd zijn in de kerngroep (b.v. de politie) en/of het bestuurlijk overleg (de corporaties). Bij de invloed van de burgers is het beeld iets meer diffuus. Als het gaat om meebeslissen over het budget dat is verdeeld via de wijkstemdagen is evident dat men wel invloed uitoefent. Als het gaat om de omvangrijke 'rest' van het beleidsprogramma (en de uitvoering daarvan zie het volgende hoofdstuk) is dat minder duidelijk en niet goed aantoonbaar. Uit een drietal onderzoeken van de Universiteit van Tilburg blijkt ook dat de bewoners vooral aan de voorkant van het traject zijn betrokken, waarbij het de vraag blijft in hoeverre het beleid daadwerkelijk aan hun wensen is aangepast en/of er terugkoppeling van die 'vertaling' heeft plaatsgevonden. Wel blijkt uit datzelfde onderzoek dat de Groningers relatief tevreden zijn over de informatievoorziening rondom de krachtwijkenaanpak (zie ook uitvoering en evaluatie).

Beoordeling

Bij de meeste criteria is het oordeel positief. Het eindoordeel is ook positief.

Tabel 2.3

Beoordeling norm 'In het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan samenwerking en burgerparticipatie' op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Samenwerking en burgerparticipatie</i>	beoordeling
belang dat wordt gehecht aan samenwerking en burgerparticipatie	+
organisatorische vormgeving	+
mate waarin voorstellen concreet zijn	±
mate waarin bewoners, ondernemers en (maatschappelijk) middenveld voldoende betrokken zijn bij de planvorming voor hun wijk	+
mate van invloed op de inhoud van het beleid	±
norm <i>Samenwerking en burgerparticipatie</i>	beoordeling
eindoordeel	+

2.2.3 Diepte-interviews professionals

Samenwerking partners

Veel gesprekspartners roemen de goede basis voor samenwerking van partners in de wijk die in Groningen traditie is. Hierover wordt gezegd dat verschillende partijen in de uitvoering als collega's naast elkaar werken. De basis voor samenwerking ligt erin dat naast de reguliere wijkaanpak, er een Lokaal Akkoord en een Nieuw Lokaal Akkoord lag tussen gemeente en woningcorporaties. En wijkvernieuwing in Groningen is er al sinds de jaren '70. Dus er was al ruime ervaring met de fysieke kant van wijkaanpak. In het Lokaal Akkoord is voor het eerst ook de sociale kant belicht.

Daarnaast is de krachtwijkenaanpak aanleiding geweest voor organisaties om gebruik te maken van het bestaande wijknetwerk en daar ook onderdeel van te worden. Zoals bijvoorbeeld afdeling SoZaWe van gemeente Groningen heeft gedaan. Zij hebben de krachtwijkenaanpak gebruik om meer onderdeel te worden van het wijknetwerk. Hierdoor zijn bestaande wijknetwerken uitgebreid. Ook is samenwerking gezocht tussen projecten waardoor nieuwe netwerken ontstonden. Bijvoorbeeld tussen Direct Paraat Plus (aanpak huiselijk geweld) en Veilig in de buurt, Vensterschool en multiprobleemgezinnen. Of tussen milieustewards en kunst met blik.

Burgerparticipatie

Zowel professionals in de wijk als bewoners voelden zich bij de start enigszins 'overvallen'. Volgens een gesprekspartner heerste onder bewoners het gevoel van: *'het gaat over ons en onze wijk, maar zonder ons.'* Een andere gesprekspartner geeft aan dat *'de relatie tussen bewoners en krachtwijkenorganisaties niet sterk was ingevuld'*, bijvoorbeeld in het soort brieven dat naar bewoners ging en het soort mensen dat bereikt werd met participatie-instrumenten. Bijvoorbeeld: de 'buurtburgemeesters' en de 'usual suspects', het soort bewoners met soms een negatieve grondhouding, die naar alles kijken en goed hun weg weten te vinden naar bijvoorbeeld raadsleden. Deze zijn volgens meerdere gesprekspartners niet representatief voor de bevolking van de wijken, maar wordt wel veel naar geluisterd, bijvoorbeeld omdat ze zijn benoemd tot bewonersparticipant.

Dat neemt niet weg dat er inspanningen zijn gedaan om burgers bij de planvorming te betrekken. Zo hebben gemeente en corporaties in het kader van de wijkactieplannen 300 huiskamergesprekken gevoerd en er zijn bewonersbijeenkomsten geweest. Ook in individuele projecten is aan de voorkant al moeite gedaan om bewoners te betrekken. In het kader van een veiligheidsproject is in 5 straten een buurtpanel opgericht om input te krijgen van buurtbewoners over problemen in de straat. Rondom het thema werk en participatie zijn er gesprekken gevoerd met bewoners. En op het terrein van educatie zijn ouders van basisschoolleerlingen gevraagd naar hun wensen.

Bij de burgerparticipatie is een collectief en individueel spoor gevolgd. Het collectieve spoor betrof projecten met een collectief belang en een optimale zeggenschap voor bewoners. Deze projecten werden ingebracht op wijkstemdagen, deze staan met stemrecht voor wijkbewoners hoog op de participatieladder. Het individuele spoor betrof projecten die gericht zijn op het functioneren van individuele bewoners (zoals multiprobleemgezinnen). Volgens een gesprekspartner is dit onderscheid in participatie niet beschreven in de wijkactieplannen.

Weliswaar zat het onderscheid tussen collectief en individueel er wel in, maar later is daar aan gekoppeld dat het een zich meer leent voor inspraak dan andere. Daarmee werd gezegd dat bewoners geen inspraak hadden op het individuele spoor. En dat is volgens sommige gesprekspartners 'slecht gevallen bij bewoners'. Als voorbeeld wordt het Floreshuis genoemd, waar bewoners best over hadden willen meebeslissen.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'In het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan samenwerking en burgerparticipatie'. Deze norm is hieronder uitgesplitst naar samenwerking en burgerparticipatie. De meeste professionals (6x) zijn het erover eens dat de samenwerking tussen partners goed was, vooral omdat kon worden voortgebouwd op bestaande netwerken (tabel 2.4a). Een aantal professionals (2x) is het hiermee niet eens bijvoorbeeld omdat zij zich overvallen voelden. En een aantal professionals (2x) kan geen oordeel geven omdat ze als projectleider geen zicht hebben op de beginfase.

De meeste professionals zijn het eens met deze norm. Het eindoordeel is daarmee positief.

Tabel 2.4a

Beoordeling norm 'In het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan samenwerking' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Samenwerking</i>	aantal
+	6
±	2
-	2
niet bekend	2
eindoordeel	+

Over burgerparticipatie zijn de meningen wat meer verdeeld (tabel 2.4b). Er zijn hierover evenveel professionals positief (4x) als neutraal (4x). En er zijn een aantal professionals (2x) negatief hierover. Twee professionals kunnen geen oordeel geven omdat ze als projectleider geen zicht hebben op de beginfase.

Hoewel evenveel professionals positief als neutraal oordelen, is het eindoordeel toch neutraal. Dit omdat er tegenover de positieve oordelen ook een aantal negatieve waarderingen staan.

Tabel 2.4b

Beoordeling norm 'In het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan burgerparticipatie' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Burgerparticipatie</i>	aantal
+	4
±	4
-	2
niet bekend	2
eindoordeel	±

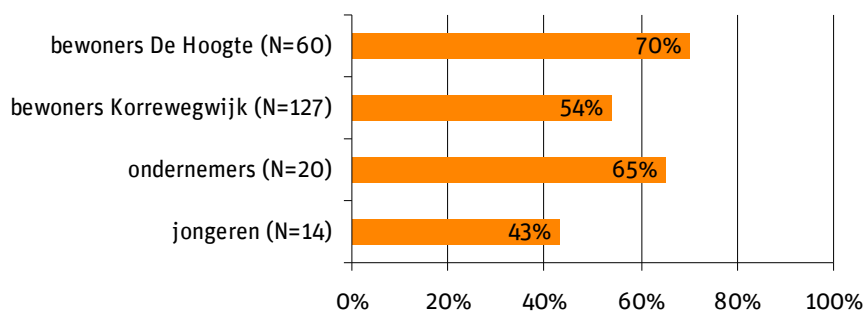
2.2.4 Straatinterviews bewoners en ondernemers

Bekendheid krachtwijkenbeleid

Van de volwassen wijkbewoners en de ondernemers is een (ruime) meerderheid naar eigen zeggen bekend met de begrippen krachtwijk en Mooi Blijven Wonen (figuur 2.1). Onder de bewoners van De Hoogte is dit het hoogst, 70 procent van de volwassenen uit deze wijk zegt bekend te zijn met de begrippen. In de Korrewegwijk ligt dat met 54 procent wat lager. Onder jongeren is de bekendheid nog iets lager. Van alle jongeren geeft 43 procent aan bekend te zijn met deze begrippen.

Figuur 2.1

Bent u bekend met de begrippen krachtwijk en Mooi Blijven Wonen? (percentage ja)

Aan de respondenten die hebben aangegeven bekend te zijn met de begrippen krachtwijk en Mooi Blijven Wonen is gevraagd om een omschrijving van deze begrippen. Uit de open antwoorden blijkt dat de meeste respondenten inderdaad bekend zijn met de begrippen. Veel omschrijvingen zijn juist of komen in de buurt van een juiste beschrijving (zie bijlage 6).

Participatie

Weinig wijkbewoners en ondernemers waren voor de start van Mooi Blijven Wonen in 2008 betrokken bij het verbeteren van hun wijk (figuur 2.2). Een ruime meerderheid van 85 procent van de bewoners uit De Hoogte zegt vooraf niet betrokken te zijn geweest. Van de bewoners uit de Korrewegwijk zegt 78 procent niet betrokken te zijn geweest.

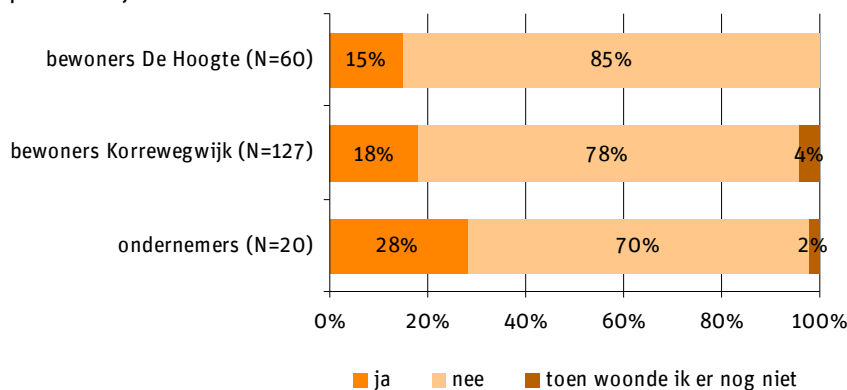

De ondernemers waren vooraf meer betrokken bij het verbeteren van de wijk dan de wijkbewoners: 28 procent was vooraf betrokken, 70 procent was niet betrokken bij het verbeteren van de wijk voor de start van Mooi Blijven Wonen.

Bewoners en ondernemers die voor de start van Mooi Blijven Wonen betrokken waren bij het verbeteren van hun wijk deden dit vooral door middel van lidmaatschap van een bestuur of commissie, door het onderhouden van de openbare ruimte en kleinschaliger door het schoonhouden van de eigen stoep.

Figuur 2.2

Was u voor de start van Mooi Blijven Wonen in 2008 betrokken bij het verbeteren van uw wijk? Zo ja, op welke wijze?

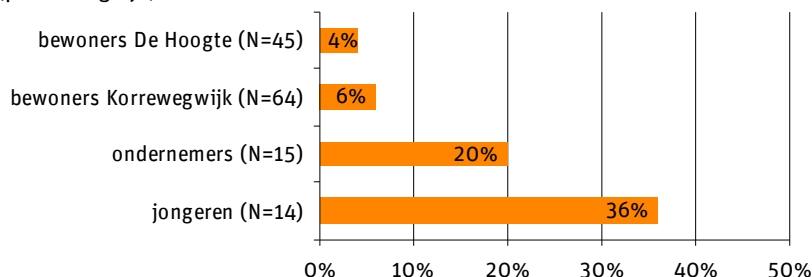
Bewoners van De Hoogte en de Korrewegwijk zijn nauwelijks betrokken geweest bij de voorbereiding van een project in het kader van de krachtwijken, respectievelijk 4 en 6 procent van de volwassen bewoners geeft aan wel een betrokken te zijn geweest bij de voorbereiding van een project (figuur 2.3). Van de ondernemers zegt een vijfde wel eens betrokken te zijn geweest bij de voorbereiding van een project en met 36 procent geeft ruim een derde van de jongeren aan betrokken te zijn geweest. Deze laatste twee groepen lijken dan ook vaker betrokken bij de voorbereiding van een project dan de volwassen bewoners van één van de twee wijken.

Van de jongeren die hebben aangegeven niet betrokken te zijn geweest bij de voorbereiding van een project geeft een meerderheid van 67% aan dat het hen wel leuk geleken zou hebben om te helpen bij het voorbereiden hiervan.

Figuur 2.3

Bent u wel eens betrokken geweest bij de voorbereiding van een project? Zo ja, welke is / zijn dat? (percentage ja)

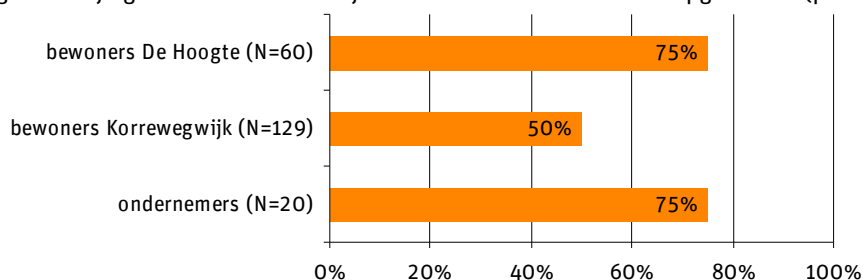
Als de antwoorden van de vorige twee vragen onderling vergeleken worden, blijkt dat bewoners en ondernemers die voor de start van Mooi Blijven Wonen in 2008 betrokken zijn geweest bij het verbeteren van hun wijk vaker betrokken zijn bij de voorbereiding van een project dan bewoners en ondernemers die vooraf niet betrokken waren. De aantallen zijn echter te klein om deze uitspraak op betrouwbaarheid te kunnen toetsen.

Vooraf de bewoners van De Hoogte en de ondernemers hebben opgemerkt dat er in de afgelopen twee jaar extra geld en tijd is geïnvesteerd in de wijk (figuur 2.3): voor beide groepen geldt dat met 75 procent een ruime meerderheid de investeringen heeft opgemerkt. Van de bewoners in de Korrewegwijk geeft met 50 procent een minder grote groep aan iets gemerkt te hebben van de extra geïnvesteerde financiële middelen en tijd.

Bewoners en ondernemers die hebben opgemerkt dat er in de afgelopen twee jaar extra geld en tijd is geïnvesteerd in de wijk hebben dit vooral gemerkt door nieuwbouw- en renovatieprojecten, de verwezenlijking van goede speeltuinen en de uitbreiding van de groenvoorziening. Daarnaast worden de wijken nu beter schoongehouden volgens de bewoners en hebben zij meer invloed door de invoering van de wijkstembdagen. Met name dus fysieke projecten die zichtbaar zijn en een inspraakvorm die hoog op de participatieladder staat.

Figuur 2.4

De afgelopen twee jaar hebben de gemeente en de woningcorporaties samen met andere partijen extra geld en tijd geïnvesteerd in de wijk waarin u woont. Heeft u dit opgemerkt? (percentage ja)

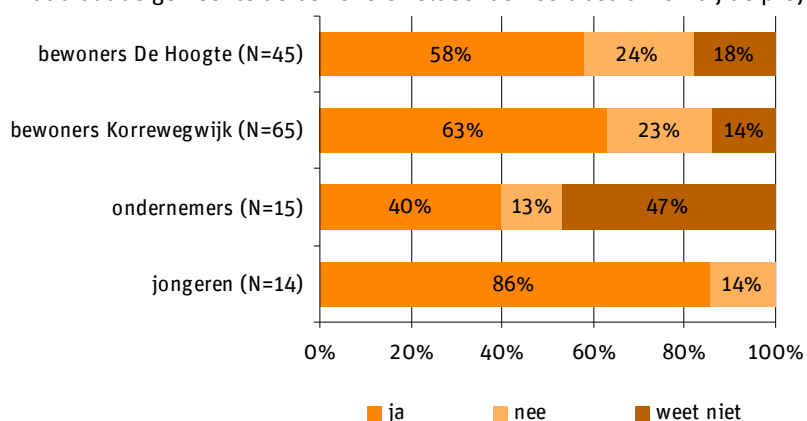

Een meerderheid van de jongeren en de volwassen bewoners van de twee wijken vindt dat de gemeente hen voldoende heeft betrokken bij de projecten (figuur 2.5). Dit geldt zowel voor de jongeren (86 procent) als de volwassen bewoners van De Hoogte (58 procent) en de Korrewegwijk (63 procent). Voor de ondernemers was het moeilijker om deze vraag in te vullen, gezien het relatief hoge percentage dat heeft aangegeven niet te weten of de gemeente de bewoners voldoende heeft betrokken bij de projecten (47 procent).

Volgens de respondenten die hebben aangegeven dat de gemeente de bewoners onvoldoende heeft betrokken bij de projecten is de informatievoorziening hier de belangrijkste reden voor. Deze respondenten geven namelijk vooral als reden dat zij onvoldoende over de projecten zijn geïnformeerd (zie bijlage 6).

Figuur 2.5

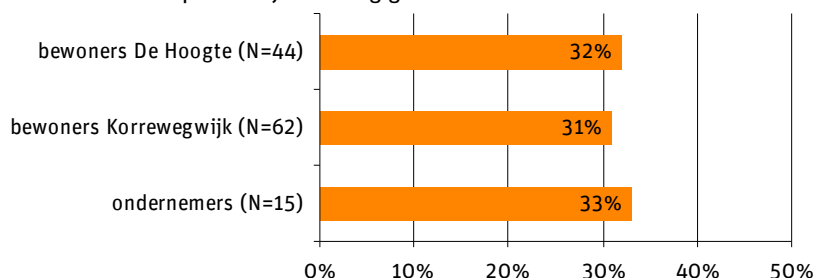
Vindt u dat de gemeente de bewoners voldoende heeft betrokken bij de projecten?

Ongeveer een derde van de bewoners van beide wijken en de ondernemers is wel eens op een wijkstemdag geweest.

Figuur 2.6

Bent u wel eens op een wijkstemdag geweest?

Beoordeling

Op basis van de straatinterviews is beoordeeld of bewoners/ondernemers het eens of oneens zijn met de norm: 'In het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan samenwerking en burgerparticipatie'. Omdat samenwerking lastig te beoordelen is, hebben we beperkt tot burgerparticipatie.

Weliswaar was de directe betrokkenheid van bewoners bij de planvorming beperkt en heeft het niet geleid tot een heel nieuwe groep participanten, De meeste bewoners zijn wel van mening dat de gemeente hen voldoende betrokken heeft. Een flink deel is bovendien wel eens op een wijkstemdag geweest. Het eindoordeel is derhalve neutraal.

Tabel 2.5

Beoordeling norm 'In het krachtwijkenbeleid wordt voldoende aandacht besteed aan burgerparticipatie' op basis van straatinterviews bewoners en ondernemers

norm <i>Burgerparticipatie</i>	beoordeling
eindoordeel	±

2.3 Informeren gemeenteraad

2.3.1 Norm en criteria

Norm: de raad is voldoende betrokken bij de vaststelling van het beleid en daarover goed geïnformeerd
Criteria: tijdigheid, juiste momenten, geleidelijkheid, volledigheid

2.3.2 Dossierstudie

Het informeren van de gemeenteraad lijkt is vooral een taak van de het gemeentebestuur en meer indirect de ambtelijke organisatie. Tegelijkertijd is er naast deze 'informatieplicht' natuurlijk sprake van een meer of minder actieve ('signalerende) houding vanuit de raad zelf. Beide elementen komen hier aan bod. Voordat de normcriteria aan bod komen volgt eerst een chronologisch overzicht van informatie geven (bestuur) en informatievragen (raad).

- Vlak voor de raad van september 2007 zijn de wijkactieplannen aan de raadsleden toegestuurd en in de raadsvergadering van september 2007 kort besproken, maar niet inhoudelijk door de raadsleden. De wethouder heeft een toelichting gegeven op de stand van zaken van het financieren van de wijkplannen. Op 10 oktober 2007 wordt er meegedeeld dat er 48 miljoen euro voor de Groninger krachtwijken beschikbaar is. De raad wordt een nadere uitwerking van de ambities in het vooruitzicht gesteld ("op redelijke termijn"). De wijkactieplannen zijn voorzover bekend niet formeel door de raad vastgesteld. In de gemeentebegroting 2008 worden de krachtwijken een paar keer genoemd maar niet nog niet uitvoerig of intergaal behandeld.
- In de raadscommissie Ruimte & Wonen (R&W) van november deelt de wethouder mee dat de charters op 10 december worden ondertekend en dat hij daarvoor graag met de raadscommissie een bespreking hierover wil. Als mogelijkheid wordt 4 december geopperd. In de raadscommissie van 4 december stelt de wethouder informatie over de uitvoering van de afspraken Vogelaarwijken

in het vooruitzicht, zo spoedig mogelijk. In een brief van 7 december wordt de raad vervolgens met geïnformeerd over de procesgang.

- Op 28 maart 2008 wordt de raad opnieuw geïnformeerd over de voortgang van het proces. Het accent ligt op de afstemming met het Rijk en op de financiering van het beleid. Tegelijkertijd wordt ook het jaarprogramma 2008 aangeboden.
- Het jaarprogramma 2008 wordt besproken in de commissievergadering R&W van 9 april. De discussie over de inhoud van het programma is beperkt. Het gaat met name om het ontbreken van financiële dekking. De wethouder wordt gevraagd het charter met de minister niet te tekenen als de dekking niet verbeterd.
- In de jaarrekening 2007 wordt kort aangestipt welke inspanningen er zijn gepleegd in 2007 voor het opstellen van de wijkactieplannen.
- Op 10 juli 2008 wordt de raad geïnformeerd over de Evaluatie Ketenprotocol Multiprobleemgezinnen.
- In het najaar van 2008 wordt de raad geïnformeerd over het programmavoorstel 'Hoogvliegers in de wijk'. In de gemeentebegroting 2009 komen de krachtwijken vaker aan bod dan in de voorafgaande begroting maar niet structureel of integraal.
- In december 2008 wordt het jaarplan 2009 (inmiddels onder de vlag "Mooi blijven wonen") aangeboden en besproken in de raadscommissie. De commissie lijkt over het algemeen tevreden al wordt er o.a. aandacht gevraagd voor het proces en de regierol. Het jaarplan gaat als conformstuk naar de raad.
- In de raadscommissie R&W van 11 februari 2009 wordt er door de VVD-fractie gevraagd om een update van de Vogelaarwijken. De wethouder wijst op het jaarplan 2009 en zegt toe de raad voor 1 juli te informeren over de stand van zaken. De VVD-fractie geeft aan dat het haar vooral gaat om de evaluatie van 2008 zoals die ook is toegezegd in het jaarplan 2009. De fractie neemt echter genoegen met een korte update. De wethouder zegt toe dit mee te nemen in het overleg met de corporaties over het Nieuw Lokaal Akkoord.
- In de collegevergadering van 31 maart 2009 heeft het college de uitvoeringsnotitie MPG krachtwijken vastgesteld en tevens opdracht gegeven tot het starten van de pilot MPG krachtwijken
- In de gemeenterekening over 2008 komen de krachtwijken niet integraal aan bod.
- Op 6 juli 2009 worden er door Groenlinks en de Christenunie (kritische) vragen gesteld over de bewonersparticipatie mede in relatie tot de regierol van de gemeente op de verschillende projecten in de krachtwijken. Het college antwoordt in september. De problemen worden herkend

en er zijn al (wat langer) structuur en procesmaatregelen genomen om deze op te lossen. De raad wordt een voortgangsrapportage 2009 is het vooruitzicht gesteld.

- De raad ontvangt op 8 oktober 2009 een voortgangsrapportage krachtwijken 2009 met een beschrijving van de outputresultaten van de projecten. Op 23 november ontvangt de raad het jaarplan krachtwijken voor 2010 (met daarin ook een terugblik op 2009 en aandacht voor de eerder gesignaleerde kritiekpunten). Beide stukken worden besproken in de commissievergadering R&W van 9 december 2009. In die vergadering is er naast waardering voor de plannen ook zorg over de bureaucratie en organisatie, het grote aantal projecten en opnieuw de bewonersparticipatie (mede n.a.v. een petitie ingebracht door een inspreker).
- In de gemeente begroting 2010 komen de krachtwijken wel aan bod maar binnen de bestaande programma's en niet integraal.
- In het collegeprogramma 2010-2014 wordt aangekondigd dat de aanpak uit het NLA en de aanpak in de krachtwijken zal worden geïntegreerd.
- In de gemeenterekening over 2009 wordt een aantal projecten uit het krachtwijkenbeleid genoemd bij de verschillende deelprogramma's. Opvallend is dat de inmiddels beschikbare update van de leefbaarheids- en veiligheidscijfers over 2008 wel is verspreid over de gemeenterekening worden genoemd maar niet direct in relatie worden gebracht met de voortgang van de outcome doelstellingen van het krachtwijkenbeleid.
- In de gemeentebegroting over 2011 komt het krachtwijkenbeleid in de vorm van deelprojecten verspreid aan bod binnen de programma's.
- In december 2010 wordt een 'Zelfbeschuwing gemeente en corporaties Groningen' opgesteld als onderdeel van het protocol van de voorbereiding van de visitatiecommissie Deetman. Het is niet duidelijk of dit een openbaar stuk is.
- Op 10 januari 2011 ontvangt de raad een open brief 'Zo gaat dat hier in Groningen' van een medewerker van Take 5 over onvolkomenheden in de organisatie, uitvoering en het proces rondom de verlenging van het pilot project MPG Krachtwijken. Op 31 januari geeft het college de raad een tussenrapportage van het pilot project. Op 17 februari volgt een voorstel voor de doorstart. Dit voorstel wordt besproken in raadscommissie Onderwijs & Welzijn van 9 maart 2011 en als conform voorstel geagendeerd voor de raad van 30 maart.
- Op 18 februari 2011 ontvangt de raad het (afgeslankte) jaarprogramma krachtwijken 2011. Hierbij wordt aangegeven dat het aantal projecten wordt beperkt, dat er meer focus zal komen en dat Mooi Blijven Wonen en het Nieuw Lokaal Akkoord (weer) in elkaar zullen worden geschoven.
- Op 1 maart 2011 ontvangt de raad het Nieuw Lokaal akkoord 2.0 en de wijkperspectieven.

- Medio mei 2011 worden de (outcome) resultaten van de enquête Leefbaarheid en Veiligheid 2010 openbaar.

Tijdigheid

De informatievoorziening richting de raad (en daarvoor de commissies) voldoet niet volledig aan dit criterium. Er zijn weliswaar geen aanwijzingen dat de raad te laat wordt geïnformeerd maar af en toe wordt ze wel wat 'voor het blok gezet'. Dat speelt met name in het begin wanneer er weinig of geen tijd is voor een doorwrochte discussie tussen college en raad over hetgeen met het Rijk wordt afgesproken. Het gaat in de correspondentie (zie het overzicht hierboven) vooral over de financiering en over participatie en veel minder over (effectiviteit van) de inhoud van het beleid. Veel wordt ook in de commissies besproken en als conform stuk aan de raad aangeboden. De raad maakt zeker in de beginfase geen probleem van de tijdigheid. Zij lijkt er vertrouwen in te hebben dat het college de juiste weg bewandeld. Tijdens de hectische beginperiode (2007-2008) van het krachtwijkenbeleid en ook het einde (eind 2010) als duidelijk wordt dat de financiering onder druk komt te staan de informatievoorziening wat aan de late kant. In beide gevallen is de uitvoering van een deel van de projecten al een eind op weg op het moment dat de plannen aan de raad worden aangeboden.

Juiste momenten

Dit criterium is deels moeilijk te beoordelen omdat het natuurlijk ook subjectief is wat de juiste momenten zijn in dit dossier. Als er vragen zijn uit de raad wordt daar doorgaans goed, ofschoon soms wel met enige vertraging op gereageerd zoals blijkt uit het chronologisch overzicht. Zo komt er in oktober een tussenrapportage van de resultaten in 2009 beschikbaar waar de raad voor de zomer om had gevraagd. Een vraag die kan worden gesteld is of het college bij de beschikbaarheid van de data van de leefbaarheidsenquête 2008 niet had moeten aangeven dat de doestellingen voor 2010 mogelijk niet gehaald zouden kunnen worden c.q. zouden moeten worden bijgesteld.

Geleidelijkheid

Op de geleidelijkheid van de informatievoorziening valt wel iets af te dingen. Ofschoon er wel sprake is van continuïteit zijn er soms lange periodes (zie het chronologisch overzicht hierboven – bijvoorbeeld in 2010) waarin het relatief stil is in het debat tussen bestuur en raad als het gaat om de voortgang en (met name de) resultaten van het krachtwijkenbeleid.

Volledigheid

De informatievoorziening is niet volledig en ook niet systematisch. Er ontbreekt een vast format zeker als het gaat om het terugkoppelen van de al dan niet behaalde resultaten. De raad vraagt daar ook niet echt naar. Pas bij 'incidenten' zoals rondom de gemeentelijke regie op de projecten, de burgerparticipatie of bijvoorbeeld meer specifieke bij de doorstart van de pilot multiprobleem gezinnen is er over en weer een opleving van het informatieverkeer. Raad en bestuur zijn beide ook niet ontevreden over de mate van volledigheid. Er is voldoende informatie-uitwisseling om op hoofdlijnen te sturen (raad) en om signalen vanuit de stad mee te nemen (bestuur). De vraag die gesteld kan worden is of de raad in zijn algemeenheid goed zicht heeft gehad op de inhoud van de projecten en (hun relatie met) de doelstellingen van het krachtwijkenbeleid.

Beoordeling

Bij de vier criteria is het oordeel neutraal omdat de norm deels wel en deels niet wordt behaald. Het ontbreken van een debat over de inhoud van het beleid is zwaarwegend. Daar staat tegenover dat raad en bestuur zelf niet ontevreden zijn over de informatie-uitwisseling die heeft plaatsgevonden. Het eindoordeel is derhalve ook neutraal.

Tabel 2.6

Beoordeling norm 'De raad is voldoende betrokken bij de vaststelling van het beleid en daarover goed geïnformeerd' op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Informereren gemeenteraad</i>	beoordeling
tijdigheid	±
juiste momenten	±
geleidelijkheid	±
volledigheid	±
norm <i>Informereren gemeenteraad</i>	beoordeling
eindoordeel	±

2.3.3 Diepte-interviews professionals

Voor een aantal van de gesprekspartners is deze norm lastig te beantwoorden. Dat geldt met name voor externe betrokkenen. Veelal wordt de gemeenteraad op een hoop (politiek) gegooid met wethouders. Gesprekspartners van gemeente en woningcorporaties hebben hier beter zicht op. De meeste van hen geven aan dat de rol van de raad beperkt is geweest en de interesse beperkt. Dit speelde niet zozeer in het begin van de krachtwijken (hoewel een gesprekspartner aangeeft dat besluitvorming over wijkactieplannen vooral procedureel en niet inhoudelijk was) maar verderop zijn ze niet 'dichtbij gebleven'. Andersom wordt erkend dat er gaandeweg een soort vanzelfsprekendheid in de rapportages richting gemeenteraad ontstond. Er wordt gesteld dat de gemeenteraad pas interesse toont voor een onderwerp als er problemen of politieke tegenstellingen zijn.

Sommige raadsleden hebben wel betrokkenheid getoond door bijvoorbeeld het technisch voorzitterschap te voeren bij bewonersbijeenkomsten, maar hierover wordt gezegd dat dit lastig was als er spanningen ontstonden (i.v.m. dubbele petten) en dat ze inhoudelijk weinig bijdrage konden leveren. Raadsleden zelf geven aan dat ze alleen aan de bel trekken wanneer dat echt nodig is.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'De raad is voldoende betrokken bij de vaststelling van het beleid en daarover goed geïnformeerd'. In onderstaande beoordeling betreft het uitsluitend de betrokkenheid van de raad en niet het informeren ervan. Zoals gezegd kan de betrokkenheid niet door iedereen worden beoordeeld. Het gaat om de helft (6x) van de professionals. Van degene die dat wel konden, was niemand positief over de betrokkenheid van de raad. Vier professionals waren noch positief noch negatief – bijvoorbeeld omdat in het begin wel betrokkenheid is getoond, maar dat verderop minder wordt - en twee waren negatief.

De meeste professionals zijn het noch eens noch oneens met deze norm. Het eindoordeel is daarmee neutraal.

Tabel 2.7

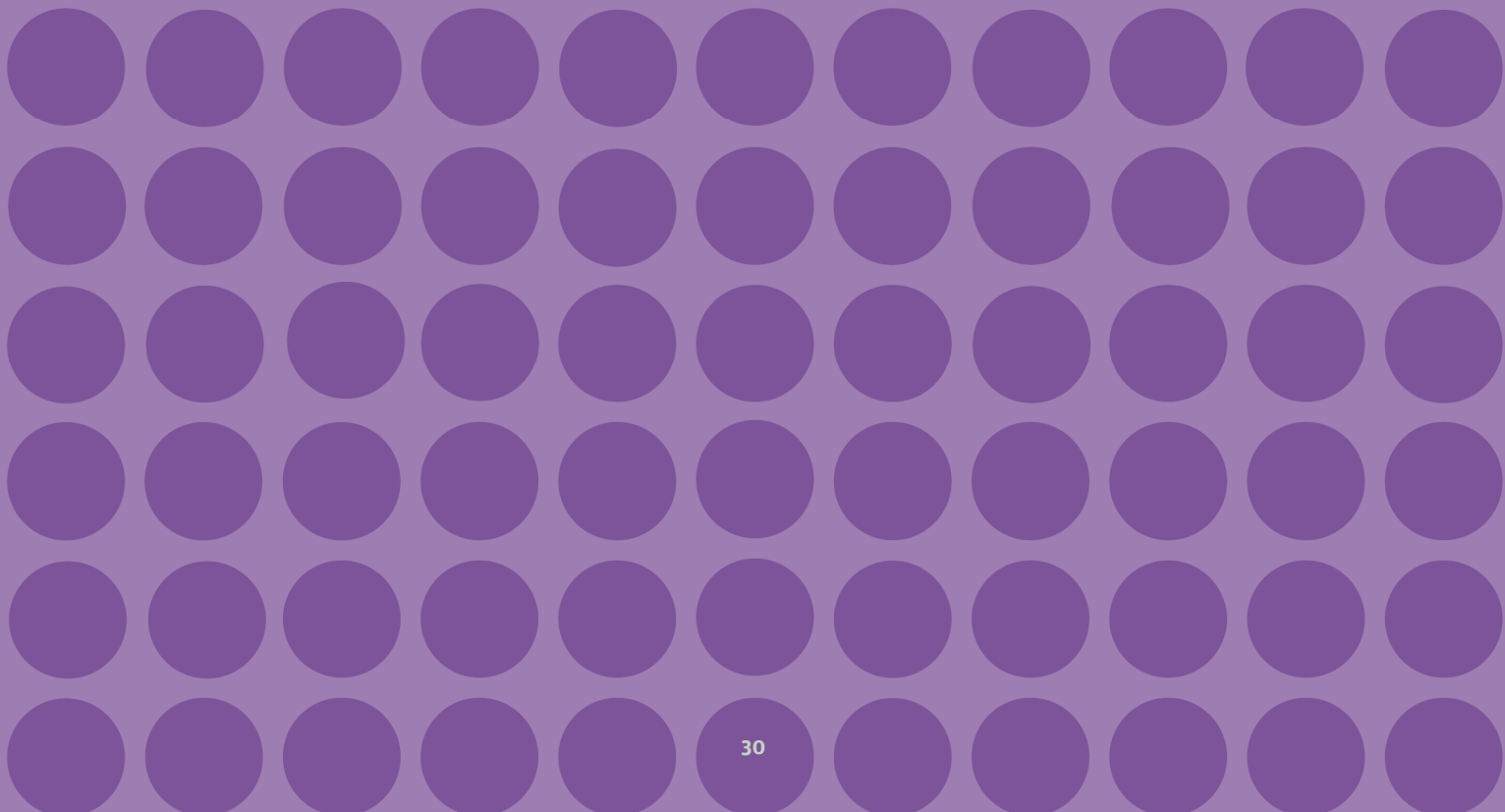
Beoordeling norm 'De raad is voldoende betrokken bij de vaststelling van het beleid en daarover goed geïnformeerd' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Betrokkenheid raad</i>	aantal
+	0
±	4
-	2
niet bekend	6
eindoordeel	±

3

Hoofdstuk

Uitvoering

3. Uitvoering

3.1 Uitvoering conform planning

3.1.1 Norm en criteria

Norm: De uitvoering geschiedt conform planning – bij afwijkingen wordt dit beargumenteerd

Criteria: uitvoering op schema, mate van volledigheid, aanwezigheid argumentatie om uit te stellen/te faseren/te stoppen

3.1.2 Dossierstudie

Uitvoering op schema

Het krachtwijkenbeleid komt door met name financiële (initiële hapering toestroom gelden) maar deels ook organisatorische redenen (in korte tijd moet er relatief veel middelen worden weggezet) minder snel op gang dan aan de voorkant (in de wijkactieplannen) werd gedacht. Voor een aantal projecten maakt dat niet zo heel veel uit omdat die al zijn gestart (bijvoorbeeld renovatie van woningen) of wel op andere financiering (bijvoorbeeld groen in de wijk met gelden uit het ministerie van Landbouw en Visserij) kunnen rekenen. Het gros van de nieuwe projecten komt in de loop van 2009 of 2010 goed op stoom. Dan volgt zoals eerder gesignaleerd ook een periode van afstemmingsproblemen. Achteraf bezien lijken de uitvoeringsplannen gezien het grote aantal parallelle projecten in het begin te optimistisch te zijn (zeker als blijkt dat de financiering hapert en het stuwmeer volloopt). Na de genoemde periode is er meer regie en wordt het aantal projecten ook minder. Overigens zijn er geen aanwijzingen dat er bijstelling van de doelstelling van het krachtwijkenbeleid plaatsvindt, terwijl dat wel nodig is.

Mate van volledigheid

Er is zeker in de beginperiode van het Groninger krachtwijken beleid geen echt goed totaaloverzicht beschikbaar over de stand van zaken van de verschillende deelprojecten. Na verloop van tijd wordt dit wel beter (jaarplan 2009) en is er sprake van een interne projectenadministratie waarin de voortgang wordt gemonitord. Die projectenadministratie is niet in dit onderzoek betrokken. Er is voor dit onderzoek op basis van de jaarplannen wel een overzicht gemaakt van het aantal projecten dat in een jaar loopt (bewonersinitiatieven niet meegeteld). Dat zijn er in het wijkactieplan 16. In het jaarplan 2008 staan 21 projecten. In het jaarplan 2009 32 en in het jaarplan 2010 42. In het jaarplan 2011 ten slotte weer 32 waarvan een deel dat jaar wordt afgerond. Van het gros van de projecten is door de tijd te volgen in welke fase ze zich bevinden (voorbereiding, uitvoering etc.). Sommige projecten (bijvoorbeeld Zina, buurtbemiddeling) ‘verdwijnen’, mogelijk omdat ze zijn afgerond maar eventuele andersoortige argumentatie is niet in de stukken terug te vinden (zie volgend criterium).

Aanwezigheid argumentatie om uit te stellen/te faseren/te stoppen

Uit het dossier blijkt uit de jaarplannen 2008, 2009, 2010 en 2011 en de voortgangsrapportage 2009 direct of indirect dat een aantal projecten wordt uitgesteld, wordt gefaseerd of gestopt. In het jaarplan 2008 wordt met het oog op de haperende financiering en de benodigde voorbereidingstijd beargumenteerd welke projecten wel starten (bijvoorbeeld rondom het thema werk) en welke nog niet

(bijvoorbeeld rondom het thema multiprobleemgezinnen). In het jaarplan 2009 staan naast de bestaande projecten en de bewonersinitiatieven ook veel nieuwe projecten. Er wordt per project een stand van zaken gegeven. In de voortgangsrapportage 2009 ligt de focus vooral op hetgeen is gelukt of nog gaat lukken en niet op hetgeen minder is gelukt. In het jaarplan 2010 staan opnieuw nieuwe projecten, Er zijn ook projecten verdwenen in vergelijking tot 2009. Dit wordt niet beargumenteerd. In het jaarplan 2011 is het aantal projecten duidelijk minder en komen er ook geen nieuwe projecten bij. De algemene argumentatie ligt met name in de beperking van de financiële middelen. Gestopte projecten worden niet genoemd Er wordt bij een aantal projecten aangegeven dat wordt afgemaakt waar mee begonnen is. Begin 2011 wordt wel uitvoerig stil gestaan bij de vertragingen binnen de pilot multiprobleemgezinnen.

Beoordeling

Bij de vier criteria is het oordeel neutraal omdat de norm deels wel en deels niet wordt behaald. Het eindoordeel is derhalve ook neutraal.

Tabel 3.1

Beoordeling norm 'De uitvoering geschiedt conform planning – bij afwijkingen wordt dit beargumenteerd' op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Uitvoering conform planning</i>	beoordeling
uitvoering op schema	±
mate van volledigheid	±
aanwezigheid argumentatie om uit te stellen/te faseren/te stoppen	±
norm <i>Uitvoering conform planning</i>	beoordeling
eindoordeel	±

3.1.3 Diepte-interviews professionals

Het algemene beeld dat uit de interviews naar voren komt over de planning is dat de meeste projecten uit de wijkactieplannen zijn uitgevoerd of in uitvoering zijn. Bij enkele projecten was wel sprake van uitstel, afstel of bijstelling, bijvoorbeeld Familieleren (niet uitgevoerd), Alphacollege, Borgplein en Floresplein. De bij ons bekende uitgestelde projecten betreft voornamelijk bouwprojecten. Door een gesprekspartner wordt gezegd dat dat inherent is aan dit soort projecten, bijvoorbeeld door vele betrokken partijen en eventuele bestemmingsplanprocedures. Een andere genoemde vertragende factor is problemen rondom financiering.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'De uitvoering geschiedt conform planning'. De toevoeging aan de norm 'bij afwijkingen wordt dit beargumenteerd' kon niet met de diepte-interviews boven tafel worden gekregen.

De helft van de professionals (6x) kan deze norm niet beoordelen. Voor een deel van deze groep heeft dat er mee te maken dat het gesprek met hen heeft plaatsgevonden voor het opstellen van het normenkader in het algemeen en deze norm in het bijzonder.

De meeste professionals zijn het eens met deze norm. Het eindoordeel is daarmee positief.

Tabel 3.2

Beoordeling norm 'De uitvoering geschiedt conform planning – bij afwijkingen wordt dit beargumenteerd' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Uitvoering conform planning</i>	aantal
+	4
±	2
-	0
niet bekend	6
eindoordeel	+

3.2 Regie op de uitvoering

3.2.1 Norm en criteria

Norm: de gemeente Groningen heeft goede regie op de uitvoering en de uitvoering verloopt in goede harmonie

Criteria: de regierol is organisatorisch goed belegd, de regierol is niet omstreden, tevredenheid over de invulling die de gemeente aan de regierol geeft, voldoende zicht, voldoende grip, projectadministratie, mogelijkheden om bij te sturen, positief oordeel over de samenwerking met de gemeente, conflicten worden opgelost.

3.2.2 Dossierstudie

De regierol is organisatorisch goed belegd

De regierol van de krachtwijkenaanpak ligt bij de dienst OCSW. De bestaande stadsdeelcoördinatie ligt bij de dienst ROEZ. Die stapeling leidt tot afstemmingsproblemen (zie interviews hierna). In de Zelfbeschouwing van de gemeente en de corporaties die is opgesteld als input voor de visitatie van het Rijk wordt dit als een belangrijke leerervaring genoemd. De regierol had beter kunnen worden belegd.

De regierol is niet omstreden

Dat de gemeente de regierol heeft (zie voor de invulling hierna), wordt niet omstreden behoudens zijdelings in de open brief van begin 2011 over het verloop van de pilot MPG (pagina 16: 'Men (GGD en OCSW) is, naar mijn mening, in alle opzichten volledig in gebreke gebleven'). De norm wordt als voldoende beoordeeld.

Afstemming over budgetten.

Op verzoek van de rekenkamercommissie is bekeken hoe de afstemming over de inzet van budgetten is georganiseerd en heeft plaatsgevonden. De financiële afdeling van de dienst OCSW heeft vanaf het begin tot 1 januari 2011 het penvoerderschap (en de administratie) over de krachtwijkbudgetten (ook die van de corporaties). De projectleider krachtwijken stelt voor elke jaarschijf samen met kerngroep een verdeling voor van de middelen over de verschillende projecten, waarbij tevens wordt beschreven wat gemeente en corporatie zelfstandig bijdragen. Deze verdeling wordt afgezegd in het bestuurlijk overleg 'Mooi blijven wonen' waarin de wethouder en corporatiedirecteuren zitten. Vervolgens wordt het voorstel in het jaarprogramma krachtwijken aan de raad aangeboden. OCSW houdt gedurende het jaar de (verplichtingen- en betalings) administratie bij en levert aan het eind van het jaar een financieel overzicht.

Tevredenheid over de invulling die de gemeente aan de regierol geeft

De tevredenheid over de regierol wisselt door de tijd. In de periode van het Nieuw Lokaal Akkoord en het opstellen van de wijkactieplannen is er geen wanklank aangetroffen.

Als de uitvoering op stoom komt schiet de regierol op een aantal punten tekort en komt er kritiek: het gaat over participatie (o.a. welke ruimte hebben bewoners nu buiten de wijkstemdagen (zie vragen van GroenLinks en Christenunie op 6 juli 2009), over het overzicht op de vele parallelle projecten en de afstemming tussen die projecten en de vele uitvoerende distanties. De gemeente is daar al eerder open over. Zo vermeldt de aanbiedingsbrief van het jaarprogramma 2009 op pagina 2: 'Er is ook een wereld te winnen als het gaat om het verbeteren van de organisatie en de regie'. En onlangs in de aanbiedingsnota van het jaarprogramma 2011: 'Tegelijkertijd trekken we een aantal lessen uit de afgelopen periode' ..... 'We zullen Mooi blijven Wonen en Nieuw Lokaal Akkoord in elkaar schuiven, in plaats van de ene aanpak op de andere schuiven.

Na 2009 zijn er, op discussie over de doorstart van de pilot Multiprobleemgezinnen na, geen indicaties van ontevredenheid. Volgens de geïnterviewde raadsleden neemt de gemeente de signalen uit de wijken ten harte en neemt het aantal 'klachten' dat bij hen binnenkomt ook duidelijk af.

Voldoende zicht

De beoordeling van deze norm loopt parallel aan de bespreking van de norm hier direct voor. Na een positieve start is er een zekere periode waarin de gemeente niet voldoende zicht heeft op hetgeen er binnen alle projecten gebeurt. Daarna zijn er geen indicaties dat er onvoldoende zicht is.

Voldoende grip

Ook de beoordeling van deze norm loopt parallel aan de bespreking van de norm hier voor. Na een positieve start is er een zekere periode waarin de gemeente niet voldoende grip heeft op hetgeen er binnen alle projecten gebeurt. Daarna zijn er geen indicaties dat er onvoldoende grip is.

Projectadministratie

Zoals hiervoor al beschreven is de projectadministratie (pas) gedurende het traject ingevuld en verbeterd. Dit komt tot uitdrukking in het jaarplan 2009 (waar voor het eerst over een

rapportagesysteem wordt gesproken). In het jaarplan 2009 wordt de voortgang van de projecten systematisch besproken. Niet alleen aan de hand van de fasering en de bron maar ook aan de hand van de vragen: wat willen we bereiken, hoe staan we ervoor en wat gaat het kosten.

Mogelijkheden om bij te sturen

Zoals eerder beschreven heeft de gemeente op een aantal momenten en na verloop van tijd bijgestuurd. Met de kennis van nu kan de vraag worden gesteld of er in de aanloopfase niet meer tijd voor bijsturing had moeten worden gereserveerd. De norm wordt daarom neutraal beoordeeld.

Positief oordeel over de samenwerking met de gemeente

In de bestudeerde stukken zijn geen indicaties gevonden dat er negatieve oordelen over de samenwerking met de gemeente zijn. De eerder genoemde open brief van begin 2011 over het verloop van de doorstart pilot Multiprobleemgezinnen vormt een uitzondering op die indruk. Een positief oordeel kan niet worden aangetoond maar ook niet worden ontkracht. De norm wordt daarom niet beoordeeld.

Conflicten worden opgelost

De openbare stukken bevatten te weinig informatie in deze om een oordeel bij dit criterium te kunnen geven.

Beoordeling

Bij vijf van de negen criteria is het oordeel neutraal. Bij een negatief, bij een positief en bij twee criteria is geen oordeel gegeven. Het eindoordeel is neutraal.

Tabel 3.3

Beoordeling norm 'De gemeente Groningen heeft goede regie op de uitvoering en de uitvoering verloopt in goede harmonie' op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Regie op de uitvoering</i>	beoordeling
de regierol is organisatorisch goed belegd	-
de regierol is niet omstreden	+
tevredenheid over de invulling die de gemeente aan de regierol geeft	±
voldoende zicht	±
voldoende grip	±
projectadministratie	±
mogelijkheden om bij te sturen	±
positief oordeel over de samenwerking met de gemeente	?
conflicten worden opgelost	?
norm <i>Regie op de uitvoering</i>	beoordeling
eindoordeel	±

3.2.3 Diepte-interviews professionals

Deze norm zorgde voor de meeste gesprekstof in de interviews. Opvallend was dat – anders dan bij de andere normen – iedereen hierover wel een mening had. Vrijwel alle geïnterviewde professionals zijn kritisch over de regievoering door de gemeente. Kritiekpunten die uit de interviews naar boven komen zijn:

- veel wisselingen van overall projectleider (in 3 jaar tijd, 5 verschillende projectleiders), dit kwam de continuïteit niet ten goede;
- maar ook veel verloop van professionals op uitvoerend niveau in de projecten;
- het gevoel bij projectleiders van het ontbreken van een vast overall aanspreekpunt met totaaloverzicht over alles wat er in de wijk gebeurt. Bijvoorbeeld: dat men er geen direct contact mogelijk was met de overall projectleider en de grootschaligheid van bijeenkomsten in het kader van de krachtwijken;
- doordat dienst ROEZ en OCSW niet op een lijn zaten, was er niet het gevoel van een gemeente. Dit had er mee te maken dat de regie voor de wijkenaanpak in Groningen traditioneel bij stadsdeelcoördinatie van ROEZ ligt en dat de regie voor de krachtwijkenaanpak en het beheer over de budgetten bij OCSW kwam te liggen vanwege het extra accent op de sociale projecten binnen de krachtwijkenaanpak;
- in het algemeen de indeling in hokjes bij de gemeente Groningen, waardoor integrale aanpak van projecten niet automatisch is;
- door opstapeling van inzet in de krachtwijken zetten sommige beleidsmedewerkers van gemeentelijke diensten de hakken in het zand omdat zij bezig zijn met het aanpakken van wijkproblemen op stedelijk niveau;
- gebrek aan ondersteuning/sturing van overall projectleider, met name daar waar het gaat om samenhang met andere projecten;
- gebrek aan interesse in behaalde resultaten;
- het ontbreken van een vaste format en frequentie van verantwoording. Over verantwoordingstukken die wel zijn opgestuurd kwamen geen kritische inhoudelijke vragen. Een andere professional geeft aan dat er vanaf 2009 (wel) een verantwoordingsformat lag.

Als gevolgen van het ontbreken van overkoepelende regie worden genoemd:

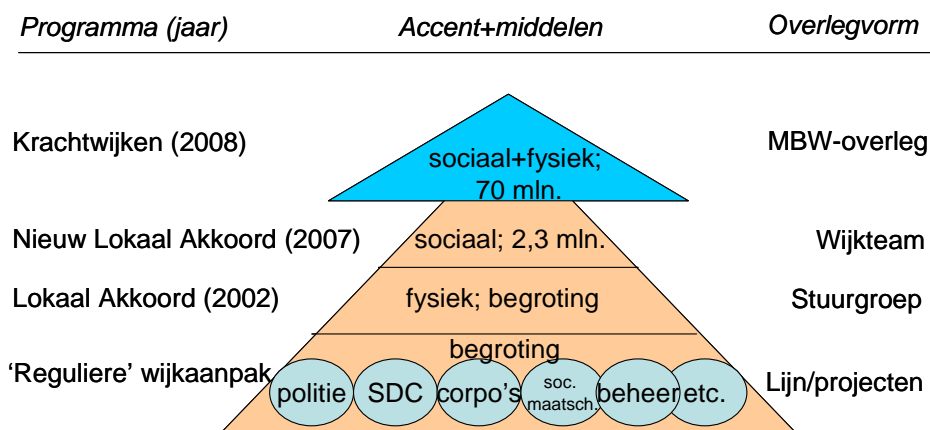
- het ontbreken van totaaloverzicht in de kerngroep op de projecten. Daardoor ontbrak de juiste focus op projecten binnen de verschillende thema's;
- het ontbreken van overzicht op de professionals die in de wijk actief waren;
- het ontbreken van overzicht op de belasting van bewoners. Zowel ten aanzien van het betrekken bij concrete planvorming en uitvoering als overkoepelende onderzoeken;
- het ontbreken van voldoende samenhang tussen verschillende projecten ook al omdat dit in de basis (beleidskader) afwezig was. "Niet zozeer de behoefte van bewoners stond centraal, maar meer het neerzetten van een eigen product." Overigens betekent dit niet dat de samenhang tussen projecten totaal afwezig was. De geïnterviewde projectleiders van afzonderlijke projecten zijn zonder uitzondering bekend in Groningen en hebben daardoor zicht op bestaande wijknetwerken.

Er wordt daarbij wel gewezen op een aantal verzachtende factoren:

- door de tijdsdruk in de beginfase ontbrak een gedegen onderlegger;
- na verloop van tijd is de focus, samenhang en de regie verbeterd. Bijvoorbeeld door toevoeging van doelenbomen aan de 5 thema's in jaarplannen. Als redenen worden genoemd: een andere projectleider, dat de kerngroep meer grip kreeg en betere samenwerking tussen gemeentelijke diensten;
- door het bestaan van bestaande samenwerking bij wijkenaanpak (m.n. gemeentewoningcorporaties) was er met name bij 'fysieke' projecten al een structuur waarop kon worden voortgebouwd. Bij 'sociale' projecten waren deze bestaande structuren er niet;
- het krachtwijkenbeleid had als nevendoelstelling dat geëxperimenteerd wordt met nieuwe maatregelen en nieuwe samenwerkingsverbanden. De losse regie bood hiervoor volgens een gesprekspartner de benodigde experimenteerruimte doordat er geen afrekencultuur was;
- er was ondanks de problemen in de aansturing volgens meerdere gesprekspartner wel sprake van goede harmonie tussen betrokken professionals. De wil tot samenwerken en het verder helpen van de wijk was aanwezig.

Door een van de gesprekspartners is schematisch weergegeven wat de impact was van het krachtwijkenbeleid bovenop de lopende initiatieven in de wijken. Dit schema is hieronder weergegeven. Met het krachtwijkenbeleid werd symbolisch een piramide bovenop een bestaande piramide gebouwd.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'De gemeente Groningen heeft goede regie op de uitvoering en de uitvoering verloopt in goede harmonie'. Slechts een professional was van mening dat de losse regie een goede vorm van aansturing was omdat dit de gewenste experimenteerruimte gaf. Maar de kanttekening die we erbij moeten plaatsen is dat dit geen bewuste keuze bij aanvang van de Groningse krachtwijkenaanpak lijkt te zijn geweest. Een deel van de professionals (4x) was ronduit negatief over de regie.

De meeste professionals waren het eens noch oneens, maar waren in alle gevallen op kritisch over de regie, bijvoorbeeld doordat deze in het begin afwezig was.

De meeste professionals zijn het eens noch oneens met deze norm. Echter, zij zijn allen wel kritisch hierover. Bovendien is geen enkele professionals positief en zijn meerdere professionals ronduit negatief. Het eindoordeel is daarmee negatief.

Tabel 3.4

Beoordeling norm 'De gemeente Groningen heeft goede regie op de uitvoering en de uitvoering verloopt in goede harmonie' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Regie op uitvoering</i>	aantal
+	1
±	7
-	4
niet bekend	0
eindoordeel	-

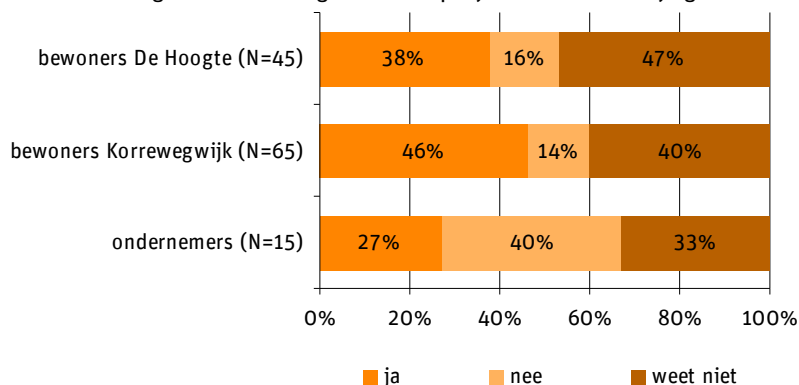
3.2.4 Straatinterviews bewoners en ondernemers

Op de vraag of de gemeente de regie over de projecten voor de wijk goed heeft uitgevoerd, weet een relatief grote groep geen antwoord. Bewoners van De Hoogte weten het vaakst geen antwoord op deze vraag, 47 procent geeft dit aan. Van de bewoners in deze wijk die wel een antwoord weten op de vraag, geeft de grootste groep (38 procent) aan dat de gemeente de regie goed heeft uitgevoerd. Dit geldt ook voor de bewoners van de Korrewegwijk. In deze wijk geeft 46 procent van de bewoners aan dat de gemeente de regie over de projecten goed heeft uitgevoerd. Maar van de ondernemers geeft het grootste deel aan het oneens te zijn met de stelling dat de gemeente de regie over de projecten voor de wijk goed heeft uitgevoerd. Volgens de respondenten die hebben aangegeven dat de gemeente de regie over de projecten voor de wijk niet goed heeft uitgevoerd komt dit omdat de gemeente niet voldoende heeft geluisterd naar de bewoners.

Figuur 3.1

Vindt u dat de gemeente de regie over de projecten voor de wijk goed heeft uitgevoerd?

Beoordeling

Op basis van de straatinterviews is beoordeeld of bewoners/ondernemers het eens of oneens zijn met de norm: 'De gemeente Groningen heeft goede regie op de uitvoering en de uitvoering verloopt in goede harmonie. Omdat harmonie van buiten lastig te beoordelen is, hebben we het beperkt tot regie. Ook de regie blijkt lastig te beoordelen voor - met name - bewoners. Uit de gegeven antwoorden bij de open vraag blijkt dat regie vooral wordt gezien als participatie. Onder bewoners die wel een oordeel hebben gegeven is een meerderheid van mening dat er een goede regie van de gemeente was. Onder ondernemers is het beeld tegenovergesteld.

Er zijn meer bewoners positief dan negatief over de regie van de gemeente Groningen. Echter, regie wordt vooral gezien als participatie waardoor het erop lijkt dat in ieder geval onder een deel van de bewoners begripsverwarring is. Onder ondernemers zijn er meer negatief dan positief. Het eindoordeel is derhalve neutraal.

Tabel 3.5

Beoordeling norm 'De gemeente Groningen heeft goede regie op de uitvoering en de uitvoering verloopt in goede harmonie' op basis van straatinterviews bewoners en ondernemers

norm <i>Regie op de uitvoering</i>	beoordeling
eindoordeel	±

3.3 Aandacht voor andere wijken

3.3.1 Norm en criteria

Norm: de uitvoering gaat niet ten koste van de inzet in andere wijken.

Criteria: budgetstromen financieel en fte.

3.3.2 Dossierstudie

Budgetstromen financieel en fte

Omdat het programma krachtwijken niet afzonderlijk in de begrotingen en jaarrekeningen van de gemeente Groningen wordt weergegeven, is er ten behoeve van het onderzoek een overzicht gemaakt door de controller en hoofd financiën van de dienst OCSW van de opbouw van de middelen van het Programma Krachtwijken en de resultaatbestemming uit de begrotingen wanneer het geld niet in het bewuste jaar is uitgegeven (zie beide tabellen hieronder).

bronnen	2008	2009	2010	2011	totaal
<i>Rijk</i>					
DU Bewonersinitiatieven	150.000	225.000	225.000	225.000	825.000
DU Wijkactieplannen	760.000	1.120.000	1.120.000	-	3.000.000
Groen en de Wijk			120.000	120.000	240.000
BDU / SIV		35.000			35.000
Inzet rijksmiddelen*	910.000	1.380.000	1.465.000	345.000	4.100.000
<i>Gemeente</i>					
NLA	200.000	200.000	200.000	157.000	757.000
OGGZ-voorziening	150.000				150.000
RO/EZ	pm**	pm	pm	pm	-
Milieudienst	pm	pm	pm	pm	-
Sociale dienst	pm	225.000	244.500	252.500	722.000
Nieuw beleid 2009		150.000			150.000
Ondernemershuis (RO/EZ)					
Schatting inzet gemeente middelen	350.000	575.000	444.500	409.500	1.779.000
totaal***	1.260.000	1.955.000	1.909.500	754.500	5.879.000

* ivm resultaatbestemming wijken deze bedragen af van de jaarlijks begrote bedragen voor Krachtwijken

** p.m. want reguliere inzet in de wijken en daarmee niet te kwantificeren

*** excl. bijdragen Corporaties en derden

begroting	2008	2009	2010	2011	totaal
DU Bewonersinitiatieven	150.000	225.000	225.000	225.000	825.000
DU Wijkactieplannen	760.000	1.120.000	1.120.000	-	3.000.000
Groen en de Wijk			120.000	120.000	240.000
Resultaatbestemming		910.000	300.000	130.000	1.340.000
Begroting / Jaar	910.000	2.255.000	1.765.000	475.000	5.405.000
Resultaatbestemming	910.000	300.000	130.000	-	1.340.000
inzet		1.955.000	1.635.000	475.000	4.065.000

In de eerste tabel staat weergegeven dat er vanuit het NLA middelen in 2008, 2009 en 2010 steeds € 200.000 is onttrokken (en in 2011 € 157.000 vanuit het nieuwe NLA). De krachtwijken hebben hiermee een evenredig deel ontvangen uit het totale NLA-budget dat is verdeeld over 14 Groningse wijken. Voor de NLA geldt derhalve dat de inzet van middelen in krachtwijken niet ten koste is gegaan van andere wijken.

In 2008 is € 150.000 onttrokken aan de OGGZ middelen voor het pilotproject Multiprobleemgezinnen. Uit de middelen van de Sociale Dienst zijn in 2009 t/m 2011 middelen ter beschikking gesteld (extra formatie op het Werkplein - locatie Zaagmuldersweg). In 2009 is € 150.000 beschikbaar gesteld voor het Ondernemershuis. Samengevat is er, dus los van de reguliere NLA-inzet, € 872.000 aan bestaande middelen extra naar de krachtwijken gegaan en is er € 150.000 aan bestaande middelen extra voor nieuw beleid naar de krachtwijken gegaan. Dit is samen 17% van de totale beschikbare middelen.

Beoordeling

Voor de uitvoering van het krachtwijkenbeleid zijn middelen elders onttrokken. Aan de norm wordt daarom niet voldaan. Omdat de omvang van de extra middelen op het totaal aan krachtwijkengeld relatief beperkt is, is het oordeel neutraal en niet negatief.

Tabel 3.6

Beoordeling norm 'De uitvoering gaat niet ten koste van de inzet in andere wijken' op basis van dossieronderzoek

criterium <i>Aandacht voor andere wijken</i>	beoordeling
budgetstromen financieel en fte	±
norm <i>Aandacht voor andere wijken</i>	beoordeling
Eindoordeel	±

3.3.3 Diepte-interviews professionals

Voor de meeste professionals waarmee gesproken is, is duidelijk dat het krachtwijkenbeleid een extra inzet van tijd, geld en capaciteit in De Hoogte en Korrewegwijk is geweest. Het zijn echter vooral de projectleiders van de inhoudelijke projecten die hier zo stellig in zijn, bijvoorbeeld omdat er voorheen nooit wat op een bepaald terrein in de wijken is gebeurd (bijvoorbeeld stimuleren ondernemerschap). Professionals die er meer van afstand naar kunnen kijken – omdat ze in de kerngroep zitten of zaten – zijn op dit punt kritischer. Opvallend is dat het daarbij niet over verminderde inzet van de eigen organisatie in andere wijken gaat, maar over andere organisaties. Door sommige gesprekspartners wordt aangegeven dat de aandacht van de woningcorporaties en de politie voor andere wijken is verminderd omdat keuzes moeten worden gemaakt. Dit hoeft niet persé middelen te betekenen, het kan ook zijn dat de beste mensen in de krachtwijken worden ingezet.

En er wordt een specifiek thema genoemd waar speelt dat de krachtwijkenaanpak ten koste is gegaan van andere wijken, te weten werkgelegenheidsprojecten. Hierbij is op cliëntniveau intensievere begeleiding is geweest in de krachtwijken dan elders. Maar omdat feitelijk geen extra werkgelegenheid wordt gecreëerd, betekent het dat een baan wordt ingevuld door een bewoner van de krachtwijken en niet van een andere wijk.

Een andere kanttekening is de enorme aandacht die er is geweest voor de krachtwijken. Niet alleen van professionals maar ook van de media (heeft ook te maken met de vele communicatie-uitingen bijvoorbeeld reclamespotjes op lokale Tv-zender). Hoewel dit niet direct leidt tot verminderde inzet, wordt gesuggereerd dat dit tot wat scheve gezichten in andere wijken heeft geleid.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'De uitvoering gaat niet ten koste van de inzet in andere wijken'. De gesprekspartners waren tamelijk eensgezind (8x) hierover dat dat inderdaad niet het geval is geweest. De gesprekspartners die wat voorbehoud (3x) toonden en neutraal oordelen, wezen bijvoorbeeld op de verminderde aandacht van woningcorporaties en politie voor andere wijken en op de werkgelegenheidsprojecten.

De meeste professionals zijn het eens met deze norm. Het eindoordeel is daarmee positief.

Tabel 3.7

Beoordeling norm 'De uitvoering gaat niet ten koste van de inzet in andere wijken' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Aandacht voor andere wijken</i>	aantal
+	8
±	3
-	1
niet bekend	0
eindoordeel	+

3.4 Betrokkenheid bewoners, ondernemers en middenveld

3.4.1 Norm en criteria

Norm: bewoners, ondernemers en middenveld worden voldoende betrokken bij de uitvoering.
Criteria: oordeel betrokkenen hierover, aantal en kwaliteit voorbeelden van betrokkenheid.

3.4.2 Dossierstudie

Oordeel betrokkenen

Het dossier en de literatuur bevatten af en toe empirische informatie over hetgeen bewoners vinden van hun betrokkenheid (b.v. de eerder aangehaalde studie van de Universiteit van Tilburg waarin Groningen gunstig afsteekt, of raadvragen n.a.v. signalen van burgers die op dat moment minder positief zijn). Over ondernemers en het maatschappelijk middenveld wordt alleen indirect iets gezegd ('in samenspraak met .....'). Het algemene beeld dat ontstaat, is dat de gemeente de betrokkenheid zeker na verloop van tijd, als er is geleerd van de periode waarin veel middelen tegelijkertijd in de wijken worden ingezet, redelijk tot goed heeft georganiseerd.

Dat geldt zeker voor de collectieve projecten en de bestaande participatie-instrumenten (zoals de wijkstemdagen waar veel mensen op af komen) en misschien in wat mindere mate met het oog op de timing van sommige consultaties (in de ogen van een deel van de bewoners dus soms te laat) of met het oog op de eis van ‘continue consultatie’ die door een (klein) deel van de bewoners wordt bepleit. Het oordeel bij dit criterium is neutraal.

Aantal en kwaliteit voorbeelden van betrokkenheid

Het dossier bevat voldoende voorbeelden van betrokkenheid of van inspanning van de gemeente om betrokkenheid te creëren. Bijvoorbeeld de wijkstemdagen, wijkbezoeken, ‘heeldebuurt’ gesprekken, projecten die zichtbaar in de buurt aanwezig zijn (b.v. Vib-pand, Stay in Stad hotel). Er zijn geen indicaties dat er sprake was van kwalitatief duidelijk minder goede of slechte uitwerkingen in deze. Het oordeel bij dit criterium is positief.

Beoordeling

Er is een neutraal en een positief oordeel op de criteria bij deze norm. Omdat de gemeente heeft geleerd van de ervaringen en de intenties zonder uitzondering goed zijn is het eindoordeel bij deze norm positief.

Tabel 3.8

Beoordeling norm ‘Bewoners, ondernemers en middenveld worden voldoende betrokken bij de uitvoering’ op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Betrokkenheid ondernemers, bewoners en middenveld</i>	beoordeling
oordeel betrokkenen	±
aantal en kwaliteit voorbeelden van betrokkenheid	+
norm <i>Betrokkenheid ondernemers, bewoners en middenveld</i>	beoordeling
eindoordeel	+

3.4.3 Diepte-interviews professionals

De norm betreft de mate van participatie van bewoners en ondernemers bij de uitvoering. Met name de projectleiders van de afzonderlijke projecten hebben hier dus goed zicht op. Omdat met het middenveld - als ze is betrokken - al samengewerkt is bij de planvorming (zie paragraaf 2.2), wordt deze groep in het vervolg van deze subparagraaf niet behandeld.

Het totaalbeeld over participatie is gematigd positief. Door sommige gesprekspartners wordt aangegeven dat de doelgroep van het project uitvoerig is betrokken bij de opzet en uitvoering. De doelgroep kan zijn: van wijkbewoners in het algemeen tot specifiek bewoners van een straat, ouders van basisschoolleerlingen, ondernemers in de wijk, alleenstaande mannen etc. De wijze van betrokkenheid varieert sterk van informeren (v.b. folders, website) via raadpleging (v.b. enquêteonderzoek, huiskamergesprekken, inloophuis, buurtpanel) tot meebeslissen (wijkstemdag, ‘vrienden in de wijk’) en meedoen (v.b. milieustraat: straten schoonmaken onder regie van milieustewards).

Volgens een gesprekspartner en ook volgens de geïnterviewde raadsleden is er anno 2011 een positievere houding bij bewoners dan in de voorgaande jaren. Dat heeft te maken dat er nu beter wordt duidelijk gemaakt waar men over mee kan praten en waarover niet. Zo wordt onderscheid gemaakt tussen verticale en horizontale participatie, waarbij verticale participatie staat voor meepraten door een kleine selectie groep bewoners. Er was onder bewoners onvrede hierover, maar de betrekkingen zijn genormaliseerd. Bij horizontale participatie wordt een grote groep bewoners betrokken bij een project, bijvoorbeeld wijkhotel Stee in stad, theaterstuk Zina en de soapserie. Een nuttig platform op dit moment is het heeldebuurt-overleg. Dezelfde gesprekspartner geeft ook aan dat inmiddels ook andere bewoners ontstaan dan de 'usual suspects'. Het tijdig en zorgvuldig betrekken van bewoners wordt als succesfactor genoemd voor het uiteindelijk slagen van het project.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'Bewoners en ondernemers worden voldoende betrokken bij de uitvoering'.

Er zijn evenveel professionals eens met deze norm als professionals die neutraal zijn. Echter, er zijn geen professionals die negatief hierover oordelen. Het eindoordeel is daarmee positief.

Tabel 3.9

Beoordeling norm 'Bewoners, ondernemers en middenveld worden voldoende betrokken bij de uitvoering' op basis van diepte-interviews professionals

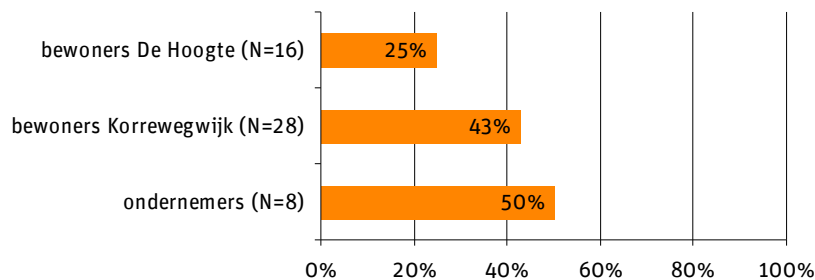
beoordeling norm <i>Betrokkenheid ondernemers, bewoners en middenveld</i>	aantal
+	5
±	5
-	0
niet bekend	2
eindoordeel	+

3.4.4 Straatinterviews bewoners en ondernemers

De helft van de gesproken ondernemers heeft wel eens deelgenomen aan een project van Mooi Blijven Wonen of hebben meegeholpen met de uitvoering hiervan (50 procent). Onder bewoners van de Korrewegwijk en De Hoogte is dit percentage respectievelijk 43 procent en 25 procent.

Figuur 3.2

Heeft u wel eens deelgenomen aan een project (van Mooi Blijven Wonen) en/of meegeholpen met de uitvoering? Zo ja, welke is / zijn dat?

Voor de jongeren zijn speciale jongerenprojecten opgezet in de twee wijken, zoals een jongerenredactie, huiswerkbegeleiding en een kinderpersbureau. In tabel 3.1 worden alle projecten weergegeven. Onder de jongeren zijn de projecten “StadjersTV” en “Go4it!” de twee bekendste projecten: 71 procent van de jongeren geeft aan deze projecten te kennen. De technische uitdaging voor tienerjongens is bij de helft van de jongeren bekend en het project “Code Name Future” is bij geen van de jongeren bekend.

Van de jongeren die het project “StadjersTV” kennen, heeft 40 procent ook meegedaan. Aan “Go4it!” heeft 30 procent van de jongeren die bekend zijn met het project meegedaan en van de jongeren die het project over de technische uitdaging voor tienerjongens kennen heeft 29 procent meegedaan. Van de jongeren die bekend zijn met de huiswerkbegeleiding door en voor Turkse jongeren heeft niemand van de ondervraagde jongeren meegedaan.

Uit de tabel blijkt dat de jongeren die hebben meegedaan met een project, dit in de meeste gevallen ook leuk of goed vonden. Alle jongeren die mee hebben gedaan aan het theaterproject voor jongeren, de technische uitdaging voor tienerjongens, het kinderpersbureau of “Go4it!” vonden dit project ook leuk of goed. Van de jongeren die hebben meegedaan met “StadjersTV” vond zo’n driekwart het project leuk of goed. Door de jongeren zijn verder nog twee andere projecten genoemd waaraan zij hebben deelgenomen, namelijk “MJD” en “Who’s Next”. Alle deelnemers hieraan vonden het project ook leuk of goed.

Tabel 3.10

Kun je voor de volgende projecten aangeven of je ze kent, of je wel eens hebt meegedaan en welke projecten je echt heel leuk of heel goed vond?

project	ken het	meegedaan (als percentage van "ken het")	vond het leuk/goed (als percentage van "meegedaan")
StadjersTV Jongerenredactie (opleiding tot camerajournalist	71%	40%	75%
Code Name Future (kaarten maken/rondleidingen geven in de buurt	0%	0%	0%
Huiswerkbegeleiding door/voor Turkse jongeren	14%	0%	0%
Theaterproject voor jongeren 12	36%	20%	100%
Technische uitdaging voor tienerjongens (robots en auto's bouwen)	50%	29%	100%
Kinderpersbureau (krant maken voor de buurt)	43%	17%	100%
Go4it! (klussen in de wijk tegen kleine vergoeding via bureau Halt)	71%	30%	100%
anders	14%	100%	100%

Beoordeling

Op basis van de straatinterviews is beoordeeld of bewoners/ondernemers het eens of oneens zijn met de norm: 'Bewoners en ondernemers worden voldoende betrokken bij de uitvoering'.

Op basis van de enquête blijkt dat minder twee op de vijf volwassen bewoners heeft deelgenomen aan een project, waarbij het verschil tussen De Hoogte en Korrewegwijk opvallend is. Wanneer dat 1-op-1 vertaald zou worden in absolute aantallen bewoners gaat het wel om vele duizenden bewoners. Gelet op de tevredenheid onder jongeren over de inhoud van de projecten en de hogere participatie onder ondernemers wegen we deze norm toch positief.

Tabel 3.11

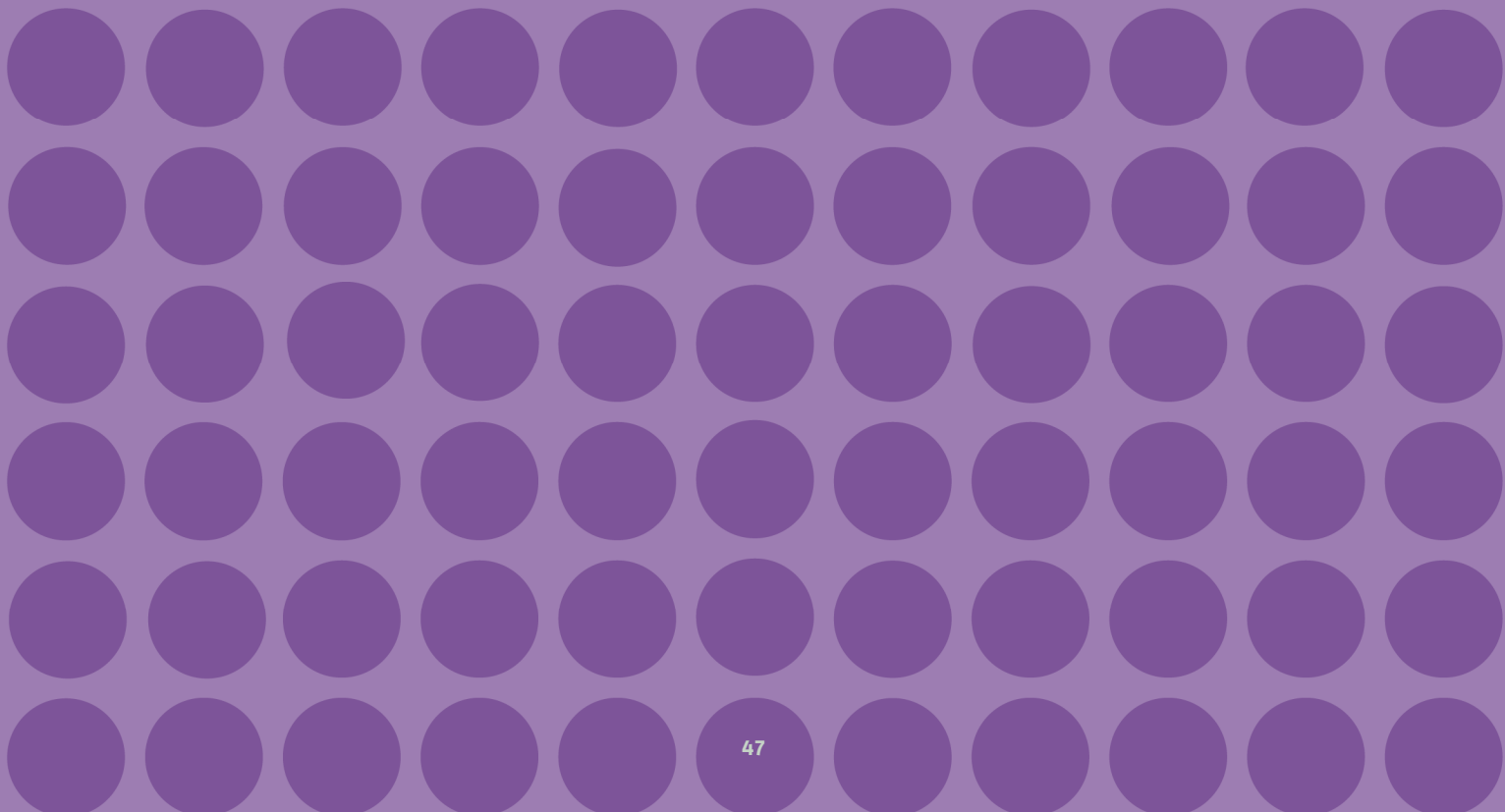
Beoordeling norm 'Bewoners, ondernemers en middenveld worden voldoende betrokken bij de uitvoering' op basis van straatinterviews bewoners en ondernemers

norm <i>Betrokkenheid bewoners, ondernemers en middenveld</i>	beoordeling
eindoordeel	+

4

Hoofdstuk

Evaluatie

4. Evaluatie

4.1 Evaluatie projecten

4.1.1 Norm en criteria

Norm: afzonderlijke projecten worden doorgaans geëvalueerd.

Criteria: aantal evaluaties, volledigheid evaluaties, vervolgebruik evaluaties.

4.1.2 Dossierstudie

Aantal evaluaties

Er is een rapportage van de evaluatie ketenaanpak MPG (door Onderzoek & Statistiek) en een evaluatie van de wijkstemdag (bron onbekend) in het dossier opgenomen. Ook de studie naar de leefbaarheid en veiligheid in oude wijken (Intraval) is deels een evaluatie (en deels van toepassing op beide krachtwijken). Het aantal (recente) openbare evaluaties in het dossier is daarmee beperkt. Bovendien gaat het om evaluaties die min of meer los staan van de krachtwijkenaanpak. Gezien de inhoud van de norm (afzonderlijke projecten worden doorgaans geëvalueerd) wordt dit criterium met een onvoldoende beoordeeld.

Volledigheid evaluaties

De genoemde evaluaties zijn uitgebreid en geven een volledig beeld.

Vervolgebruik evaluaties

De evaluaties van de ketenaanpak en de leefbaarheid en veiligheid in oude wijken zijn (inclusief aanbevelingen voor vervolgacties) aangeboden aan de raad. Voor de evaluatie van de wijkstemdagen is dat niet duidelijk. Wel bevat deze evaluatie veel praktische verbetervoorstellen die zijn geïmplementeerd.

Beoordeling

Op de aangetroffen evaluaties is weinig aan te merken. Ze staan echter los van het krachtwijkenbeleid. Op basis van het dossier zijn er te weinig openbare evaluaties beschikbaar om een neutraal of positief oordeel bij deze norm toe te kennen.

Tabel 4.1

Beoordeling norm 'Afzonderlijke projecten worden doorgaans geëvalueerd' op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Evaluatie projecten</i>	beoordeling
aantal evaluaties	-
volledigheid evaluaties	+
vervolgebruik evaluaties	+
norm <i>Evaluatie projecten</i>	beoordeling
eindoordeel	-

4.1.3 Diepte-interviews professionals

Opmerkelijk is het verschil in beleving van de kwaliteit van de evaluaties tussen de projectleiders van de afzonderlijke projecten en de gesprekspartners uit de kerngroep. Door meerdere projectleiders wordt aangegeven dat een verantwoordingsverplichting en -format ontbreekt. Volgens een andere projectleider is deze er wel, maar pas na overall projectleider nummer vier. Verder is de beleving bij de projectleiders dat er niet veel met de ingediende verantwoordingen is gebeurd. Hoe anders is de beleving van een aantal kerngroepleden. Volgens hen is er een verantwoordingsformat gemaakt en zijn er van de meeste projecten interne evaluaties beschikbaar. Een projectsecretaris haalde deze informatie op bij de projectleiders en maakte hier halfjaarlijks een verslag van. Slechts een van de gesproken kerngroepleden oordeelde negatief over deze norm.

Een probleem waar bij de evaluatie in ieder geval tegenaan werd gelopen was dat in veel gevallen de projectdoelen niet smart waren gemaakt of naar eigen zeggen waren te maken of dat over een langere periode moet worden beoordeeld. Dit maakt het op zijn zachtst gezegd lastig om het project inhoudelijk op succes te beoordelen. Zeker omdat voor zover bekend lang niet altijd 0- en 1-meting zijn gedaan en dus inzicht in de feitelijke ontwikkeling ontbreekt. Volgens een gesprekspartner was dit niet verplicht. Een uitzondering hierop betreft een externe projectleider. Er is een 0-meting verricht en omdat de inhuur via een aanbesteding is verlopen, waren wel smart-doelen geformuleerd en is er elk kwartaal verantwoording aan de opdrachtgever (gemeentelijke afdeling). Maar deze vraagt zich wel af, of dit ook op een hoger niveau is beland.

Er is geen uitgebreid monitoringssysteem opgezet. Dat voornemen is er wel geweest. Een reden om het niet te doen is dat er 2-jaarlijks een leefbaarheids- en veiligheidsmonitor wordt gehouden waarbij sinds 2006 is ingezoomd op een aantal (sub-)wijken. Wel was er tussen gemeente en de twee betrokken woningcorporaties een administratief model opgezet waarbij de financiële controllers zijn betrokken.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'Afzonderlijke projecten worden doorgaans geëvalueerd'. De beoordeling is tweeledig. Aan de ene kant hebben we zowel vanuit de kant van de kerngroep als vanuit de projectleiders van de afzonderlijke projecten gehoord dat projecten geëvalueerd zijn. Aan de andere is er een verschil in beleving over de verantwoordingsverplichting en de beschikbaarheid van een format.

De meeste professionals zijn het eens noch oneens met deze norm. Het eindoordeel is daarmee neutraal.

Tabel 4.2

Beoordeling norm 'Afzonderlijke projecten worden doorgaans geëvalueerd' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Evaluatie projecten</i>	aantal
+	3
±	5
-	2
niet bekend	2
eindoordeel	±

4.2 Toepassing ervaringen

4.2.1 Norm en criteria

Norm: ervaringen worden waar mogelijk toegepast in andere aandachtswijken.

Criteria: mate waarin wordt geleerd voor andere wijken, aantal en kwaliteit voorbeelden van transfer.

4.2.2 Dossierstudie

Mate waarin wordt geleerd voor andere wijken

Met name aan het eind van het dossier (in de tijd gezien) wordt er gememoreerd dat er veel is geleerd van de intensieve krachtwijkjaren dat ook kan worden toegepast in de aanpak van de andere wijken (nu beide aanpakken wel in elkaar worden geschoven). Bijvoorbeeld in de zelfevaluatie ten behoeve van de visitatie en in het jaarprogramma 2011 (maar ook in de jaarprogramma's 2009 en 2010 wordt melding gemaakt van leerervaringen). Omdat het aan harde indicaties ontbreekt wordt dit criterium neutraal beoordeeld.

Aantal en kwaliteit voorbeelden van transfer

Het aantal voorbeelden van transfer dat bij naam wordt genoemd in het dossier is erg beperkt. De pilot multiprobleemgezinnen is vanaf het begin af aan ook al in Tuinwijk ingezet. Dit criterium scoort onvoldoende

Beoordeling

Het eindoordeel is neutraal. In de norm is opgenomen 'waar mogelijk' en de mogelijkheden zijn in deze tijdens het krachtwijkenbeleid zelf beperkt gebleken.

Tabel 4.3

Beoordeling norm 'Ervaringen worden waar mogelijk toegepast in andere aandachtswijken' op basis van dossieronderzoek

criteria <i>Toepassing ervaringen</i>	beoordeling
mate waarin wordt geleerd voor andere wijken	±
aantal en kwaliteit voorbeelden van transfer	-
norm <i>Toepassing ervaringen</i>	beoordeling
eindoordeel	±

4.2.3 Diepte-interviews professionals

Uit de gesprekken met professionals wordt duidelijk dat incidenteel al succesvolle projecten worden herhaald in andere wijken. Als voorbeelden zijn genoemd: schuttingenproject, buurtrestaurant, wijkzuster, Stadgers TV, multiprobleemgezinnen, milieustraten/milieustewards. Bij het project startersstimulering ontstond onbedoeld spontane aanloop vanuit andere wijken. En door meerdere gesprekspartners wordt de verwachting uitgesproken dat andere succesvolle projecten het in zich hebben om uitgerold te worden over andere wijken. In de meeste gevallen gaat het om de inhoud (en opbrengst) van het project die kansen biedt, in een enkel geval is juist het proces (samenwerking met partners) kansrijk om elders toe te passen. Ten slotte is ten aanzien van een deel van de projecten nog niets te voorspellen of deze het in zich hebben om elders ook succes te hebben omdat deze net in uitvoering zijn gegaan.

Echter, verankering in beleid van opgedane ervaringen wordt nu pas aandachtspunt vanuit de gemeente om zo een olievlekwerking te creëren. Met een aantal projecten zal in een kraamkamer worden geëxperimenteerd in de rest van de stad. Voor zover bekend was overigens alleen in het project dat via aanbesteding is gegund verankering opgenomen in de procedure.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'Ervaringen worden waar mogelijk toegepast in andere aandachtswijken'. Veel projecten hebben het in zich om elders met succes toegepast te worden, maar verankering van leerervaringen is nog geen automatisme. Dit wordt naar eigen zeggen nu pas aandachtspunt bij de gemeente.

De meeste professionals zijn het eens noch oneens met deze norm. Het eindoordeel is daarmee neutraal.

Tabel 4.4

Beoordeling norm 'Ervaringen worden waar mogelijk toegepast in andere aandachtswijken' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Toepassing ervaringen</i>	aantal
+	3
±	6
-	2
niet bekend	1
eindoordeel	±

4.3 Resultaat

4.3.1 Norm en criteria

Norm: Er kunnen voldoende resultaten worden behaald.

Criteria: samenhang in projecten, balans fysieke en sociale projecten, monitoring resultaten, aard tussenresultaten in relatie tot doelstellingen, aantal succesvolle projecten in relatie tot middeleninzet, bijsturingsmogelijkheden en acties, oordeel bewoners, oordeel rijk.

4.3.2 Dossierstudie

Samenhang in projecten

De samenhang tussen de projecten bestaat in theorie door de clustering binnen de hoofdthema's en de gezamenlijke organisatie en onderlinge contacten van de partners. In de praktijk is dat soms minder rooskleurig. De gemeente geeft na verloop van tijd ook aan (tussenrapportage jaarprogramma 2009, jaarplan 2010) dat er erg veel projecten zijn met veel betrokken organisaties hetgeen de transparantie van de samenhang niet bevordert, zeker niet richting de wijkbewoners zelf. Bovendien wordt duidelijk dat de bestaande wijkenaanpak en de nieuwe krachtwijkenaanpak niet helemaal goed op elkaar zijn afgestemd (zie o.a. tussenrapportage jaarprogramma 2009, zelfbeschouwing t.b.v. visitatie)

Balans fysieke en sociale projecten

De aandacht in de gemeentelijke stukken gaat meer uit naar de sociale projecten. Het aantal sociale projecten is ook groter en diverser en er valt meer over te schrijven. Het aantal fysieke projecten is natuurlijk ook afhankelijk van de aard van de woningbouw in deze wijken (er heeft bijv. geen massale sloop plaatsgevonden zoals elders) en hetgeen daarvoor al in gerealiseerd in het NLA. Of er sprake is van een goede balans is deels subjectief maar wat wel opvalt is dat de vrij grote fysieke projecten beter zijn verankerd (er zijn al plannen of zelfs een begin, er is continuïteit, er is monitoring op de vooruitgang) dan de sociale projecten. Er zijn dus en meer sociale projecten en ze zijn 'losser' neergezet. Het oordeel bij dit criterium is neutraal.

Monitoring resultaten

Er zijn in de verschillende stukken (verspreid) aardig wat cijfers te vinden over de output van de verschillende projecten. Er is echter los van de outcome metingen L&V in het dossier geen openbare gestructureerde outputmeting en verantwoording gevonden. Het criterium wordt als niet voldoende beoordeeld.

Aard tussenresultaten in relatie tot doelstellingen

Zie ook het vorige criterium. Eerder is al gesignaleerd dat in de wijkactieplannen o.a. doelstellingen zijn geformuleerd in termen van outcome maten leefbaarheid en veiligheid (op basis van de 2006 scores). De resultaten van die meting in 2008 worden niet systematisch met die doelstellingen in verband gebracht. Het criterium wordt als niet voldoende beoordeeld.

Aantal succesvolle projecten in relatie tot middeleninzet

Dit criterium valt op basis van het dossier niet goed te beoordelen. Afgaande op het dossier gaat het met de meerderheid van de projecten goed (de projecten worden gecontinueerd) maar harde indicaties hiervoor ontbreken. De beoordeling van de inzet van middelen is ook deels subjectief.

Bijsturingsmogelijkheden en acties

Afgaande op hectiek van de korte aanlooperperiode was er toen onvoldoende ruimte voor bijsturing. Later wordt die capaciteit zoals eerder beschreven wel groter en wordt er ook vaker beredeneerd 'ingegrepen'. Het criterium wordt als neutraal beoordeeld.

Oordeel bewoners

Los van hetgeen eerder is gezegd over het oordeel van de bewoners over participatie is een belangrijk evaluatiemoment op outcomeniveau de uitslag van de laatste leefbaarheids- en veiligheidsmeting (L&V) uit het najaar van 2010. De resultaten van die meting worden medio mei openbaar. Voor onderhavig onderzoek is gelegenheid geweest de resultaten in te zien.

Uit de resultaten blijkt dat bewoners van De Hoogte en de Korrewegwijk (in de rapportage wordt met name ingezoomd op de Indische buurt) op veel aspecten nog steeds minder positief zijn over hun wijk dan bewoners van andere wijken gemiddeld. Er is ten opzichte van de voorlaatste meting (2008) op een aantal specifieke punten wel verbetering zichtbaar. Bijvoorbeeld in De Hoogte: de afname van de verloedering, slachtofferschap van inbraak (ook in Indische buurt) en de ervaren (drugs)overlast (idem Indische buurt). Aan de ander kant zijn er ook stabiele scores (of soms ook achteruitgang) waar mogelijk vooruitgang werd verwacht (kwaliteit woonomgeving, kwaliteit woning, sociale leefomgeving, tevredenheid voorzieningen).

Wat wel opvallend positief is voor beide wijken zijn de oordelen van de bewoners over de ontwikkelingen in het laatste jaar en over de toekomstverwachtingen. Zoals het in het rapport wordt weergegeven op pagina 15: 'In wijken waar het niet zo goed gaat zien we dat beleidsmatige aandacht en vooral fysieke wijkvernieuwing bewoners positief stemmen over de (verwachte) ontwikkeling van hun wijk. De krachtwijken Indische buurt en De Hoogte zijn hiervan goede voorbeelden'. Overigens zijn er ook wijken (het aangrenzende Selwerd en Paddepoel-Noord) waar men juist relatief pessimistisch is over de ontwikkeling van het afgelopen jaar en pessimistisch is over de toekomst.

Dat is relevant omdat het een indicatie kan zijn dat de inzet van middelen in de krachtwijken ten koste is gegaan van andere wijken (een van de geïnterviewde raadsleden noemt die mogelijkheid ook). Bovendien kan er bij het aan De Hoogte grenzende Selwerd ook sprake zijn van verplaatsing van problematiek (waterbedeffect).

Wanneer de deelresultaten van de outcomemeting van 2010 worden vergeleken met de ambities die zijn geformuleerd in de wijkactieplannen (en die ook zijn vastgelegd in de charter met her Rijk) dan moet geconcludeerd worden dat de ambities destijds (op punten veel) te optimistisch zijn geweest. Bijvoorbeeld 'de onveiligheidsgevoelens buurt zijn in 2014 gedaald naar 19%'. Het criterium wordt als neutraal beoordeeld.

Oordeel rijk

Het oordeel van het Rijk is neutraal. Het oordeel van het Rijk is te splitsen in een kwantitatief deel (de update van de Leefbaarometer) en een kwalitatief deel (rapportage van de visitatiecommissie). De update van de Leefbaarometer volgt in juni 2011. De rapportage van de visitatiecommissie is in concept beschikbaar. De visitatiecommissie heeft waardering voor hetgeen in Groningen is bereikt maar formuleert ook een aantal aandachtspunten: een meer integrale wijkenaanpak die ook wordt 'verinnerlijkt', aandacht voor borging van projecten en (aan de voorkant) investeren in een gedeelde visie (ook met bewoners) van wat er moet gebeuren in de wijk. In het, in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken begin 2011 verschenen, rapport 'De wijk als actiegroep?' wordt aan de hand van de ervaringen met het krachtwijkenbeleid in Groningen (in lijn met het visitatierapport) geadviseerd om te focussen op een aantal 'doorbraakprojecten'.

Beoordeling

Vijf criteria worden neutraal beoordeeld. Twee onvoldoende. Een criterium is niet goed te beoordelen. Het eindoordeel is neutraal.

Tabel 4.5

Beoordeling norm 'Er kunnen voldoende resultaten worden behaald' op basis van dossieronderzoek

criteria Resultaat	beoordeling
samenhang in projecten	±
balans fysieke en sociale projecten	±
monitoring resultaten	-
aard tussenresultaten in relatie tot doelstellingen	-
aantal succesvolle projecten in relatie tot middeleninzet	?
bijsturingsmogelijkheden en acties	±
oordeel bewoners	±
oordeel rijk	±
norm Resultaat	beoordeling
eindoordeel	±

4.3.3 Diepte-interviews professionals

Resultaten

De algemene boodschap die vanuit de interviews doorklinkt is dat wijkverbetering een kwestie van lange adem is. Er wordt gesteld dat je voor structurele verbetering (v.b. sociale stijging wijkbewoners) minimaal 10 jaar in de wijk moet blijven en dat het noodzakelijk is om de connectie tussen sociale en fysieke projecten te blijven leggen. Nu stoppen – nu de geldkraan vanuit Rijk is stopgezet – zou betekenen dat veel inspanningen voor niets zijn geweest. Projecten hebben tot kleine verbeteringen geleid of – nog meer bescheiden een veranderingstraject is ingezet-, maar dat kan zo afgelopen zijn. Bijvoorbeeld omdat in het project milieustewards wel veel zwerfafval is opgehaald maar een echte mentaliteitsverandering nog niet zichtbaar is. Verder wrekt zich ook bij deze norm het feit dat veel projectdoelen niet smart zijn gemaakt of zijn te maken, waardoor een ijkpunt ontbreekt. Ten aanzien van het smart maken wordt aangegeven dat dat met name bij sociale projecten lastiger is dan bij fysieke projecten. Bij fysieke projecten wordt als voorbeeldoelstelling genoemd om het energielabel van huurwoningen met twee treden te laten stijgen. Een enkele gesprekspartner heeft zich in de beantwoording niet beperkt tot inhoudelijke resultaten maar wijst ook op nieuwe processen. Door deze te beschrijven en vast te leggen is het te herhalen en toe te passen op andere plekken binnen en buiten Groningen.

Vervolg

In principe worden vrijwel alle projecten afgemaakt. Een project op het thema werk wordt stopgezet omdat de resultaten tegen vielen en er voldoende aanbod van projecten is op dit thema. Volgens een lid van de kerngroep wordt wel gekeken naar de organisatiestructuur en meer focus van projecten. Een aantal projecten dat inmiddels op zijn eind loopt, wordt verlengd. En een aantal projecten dat inmiddels op zijn eind loopt, wordt niet verlengd.

Succesvolle en minder succesvolle projecten

Als succesvolle projecten zijn in de diepte-interviews genoemd:

- Stee in Stad
- Inzetten studenten met als vergoeding gratis huisvesting
- Jasmijn werkt
- Pedagogische kracht
- Huiselijk geweld
- Wijkvernieuwing (o.a. niveauverbetering woningen Indische buurt)
- Veilig in de buurt (o.a. VIB-pand)
- Somaliër-aanpak
- Woonwenswerkgesprekken
- Wijkzuster
- Stadgers TV
- Be Slim

Als minder succesvolle projecten zijn in de diepte-interviews genoemd:

- Project van Radar
- Aanpak Floresplein
- Indische buurt paraat
- Voorleesproject Humanitas

Projecten waarover de meningen uiteenliepen:

- Zina
- Schuttingplan
- Multiprobleemgezinnen - Take 5

Genoemde succesfactoren zijn:

- Goed projectplan (bijvoorbeeld in de vorm aanbesteding waarin veel zaken zijn vastgelegd ten aanzien van resultaten, verankering, evaluatie).
- Maar ook het tegenovergestelde is genoemd: ruimte om dingen te ontdekken.
- Korte lijnen met partners in de wijk. Niet alles formaliseren.
- Integrale aanpak (als het gaat om multiprobleemgezinnen).
- Afspraken richting bewoners nakomen, geloofwaardigheid en zichtbaarheid.

Beoordeling

Op basis van de interviewverslagen is beoordeeld of professionals het eens of oneens zijn met de norm: 'Er kunnen voldoende resultaten worden behaald'. De rij met genoemde succesvolle projecten is langer dan de rij met minder succesvolle projecten. Maar belangrijke kanttekening is dat het succes vooralsnog een beperkte houdbaarheidsdatum lijkt te hebben. Als alle inspanningen nu worden gestaakt, is moeite mogelijk deels voor niets geweest.

De meeste professionals zijn het eens noch oneens met deze norm. Het eindoordeel is daarmee neutraal.

Tabel 4.6

Beoordeling norm 'Er kunnen voldoende resultaten worden behaald' op basis van diepte-interviews professionals

beoordeling norm <i>Resultaat</i>	aantal
+	4
±	7
-	0
niet bekend	1
eindoordeel	±

4.3.4 Straatinterviews bewoners en ondernemers

De meest genoemde projecten die volgens de bewoners en ondernemers een positieve bijdrage aan de wijk hebben geleverd zijn de nieuwbouw- en renovatieprojecten. Verder worden het verwezenlijken van de speeltuinen en het opknappen van het straatbeeld veel genoemd. Projecten die niet of nauwelijks een positieve bijdrage aan de wijk hebben geleverd zijn vooral de buurt- en wijkfeesten, het computerproject en het hondenpoepbeleid.

Zoals hiervoor is gerapporteerd, vinden de jongeren vooral de projecten “Stadjers TV”, “Go4it!” en de technische uitdaging voor tienerjongens leuk en goed. Op de vraag of de gemeente goede activiteiten voor jongeren heeft georganiseerd geeft 64 procent een positief antwoord, tegen 36 procent van de jongeren die vindt dat de gemeente geen goede activiteiten voor jongeren heeft georganiseerd. De vraag of de gemeente goed weet wat ze voor jongeren moet doen, vinden de jongeren moeilijker om te beantwoorden, 21 procent van de jongeren zegt geen antwoord te weten op deze vraag. Als deze groep buiten beschouwing wordt gelaten zeggen evenveel jongeren dat de gemeente wel goed weet wat ze voor jongeren moet doen als niet. Wel zien de jongeren het belang van de gemeentelijke inmenging met betrekking tot de wijk: 93 procent vindt het namelijk nodig dat de gemeente het leuker probeert te maken in de wijk.

Tabel 4.7
Resultaten jongeren

	ja	nee	weet niet
Vind je dat de gemeente goede activiteiten voor jongeren heeft georganiseerd?	64%	36%	0%
Vind je dat de gemeente goed weet wat ze voor jongeren moet doen?	43%	36%	21%
Vind je het nodig dat de gemeente probeert het leuker te maken in de wijk?	93%	7%	0%

Aan de ondernemers en de volwassen bewoners zijn 14 stellingen voorgelegd waarbij is gevraagd naar de huidige situatie in vergelijking met een aantal jaren geleden. Aan de jongeren zijn 11 stellingen voorgelegd. In tabel 4.2 is af te lezen dat een ruime meerderheid van de bewoners van De Hoogte en de Korrewegwijk (resp. 73 en 77 procent) en van de ondernemers (87 procent) vindt dat de woningen in de wijk zijn verbeterd in de afgelopen jaren. Van de jongeren vindt 64 procent dat de woningen in de wijk zijn verbeterd. Dat de buitenruimte is opgeknapt in de afgelopen jaren wordt door ongeveer drievijfde van alle ondervraagden aangegeven. Onder bewoners van de Korrewegwijk is deze groep het grootst.

Een meerderheid van ongeveer 60 procent vindt dat er de afgelopen jaren betere voorzieningen zoals scholen, speeltuinen en wijkgebouwen in de wijk zijn gekomen. Voor de bewoners van De Hoogte geldt dat er geen sprake is van een meerderheid, maar met 45 procent geeft nog steeds de grootste groep aan dat er in de afgelopen jaren betere voorzieningen zijn gekomen. Op de stelling dat in de afgelopen jaren meer mensen aan een baan zijn geholpen weet een (ruime) meerderheid geen antwoord. Slechts 7 procent van de bewoners uit De Hoogte en 5 procent van de bewoners uit de Korrewegwijk zegt dat er meer mensen aan een baan zijn geholpen in de afgelopen jaren. Voor de stelling dat er de afgelopen jaren meer mensen aan een opleiding zijn begonnen geldt hetzelfde.

Ook hier geeft een ruime meerderheid van de respondenten aan niet te weten of er in de afgelopen jaren meer mensen aan een opleiding zijn begonnen.

Volgens 40 procent van de ondernemers zijn er meer bedrijfjes of ondernemers in de wijk gekomen in de afgelopen jaren, 38 procent van de bewoners uit de Korrewegwijk is het hier mee oneens. Van de bewoners uit De Hoogte weet de grootste groep geen antwoord op deze stelling. Slechts 7 procent zegt dat er in de afgelopen jaren wel meer bedrijfjes of ondernemers in de wijk zijn gekomen. Op de stelling dat er in de afgelopen jaren minder kinderen voortijdig van school af zijn gegaan weet een ruime meerderheid van de bewoners (89 procent voor beide wijken) en de ondernemers (73 procent) geen antwoord te geven. Van de jongeren zegt 36 procent dat er inderdaad minder kinderen voortijdig van school af zijn gegaan.

De bewoners van de beide wijken vinden het lastig antwoord te geven op de stelling dat er in de afgelopen jaren minder gezinnen met problemen zijn dan voorheen. Ongeveer de helft van deze groep zegt geen antwoord te weten. De bewoners die wel een antwoord geven op deze stelling, zijn verdeeld. Ongeveer evenveel bewoners zijn het eens met de stelling als oneens. Van de jongeren denkt slechts 7 procent dat er minder gezinnen met problemen zijn dan voorheen. Over de stelling dat het in de afgelopen jaren veiliger is geworden in de buurt zijn de meeste respondenten het eens (tussen 40 en 50 procent). Uit de antwoorden van de bewoners van beide wijken en de ondernemers blijkt dat zij niet weten of er minder huiselijk geweld voorkomt dan in eerdere jaren. Driekwart van de inwoners en bijna negen op de tien ondernemers geeft dit aan.

Voor de ondernemers zijn van mening dat de studenten zich in de afgelopen jaren meer zijn gaan inzetten voor de wijk (53 procent). Ook bij de jongeren geeft met 36 procent de grootste groep aan het eens te zijn met deze stelling. De bewoners van De Hoogte geven vooral aan niet te weten of studenten zich meer zijn gaan inzetten (55 procent). Dit geldt ook voor een derde van de bewoners van de Korrewegwijk (35 procent). Ongeveer een even groot percentage zegt het oneens te zijn met deze stelling. Volgens deze bewoners van de Korrewegwijk zijn de studenten zich niet meer gaan inzetten voor de wijk in de afgelopen jaren. Op de stelling dat de mensen in de wijk gezonder zijn gaan leven in de afgelopen jaren weet een meerderheid geen antwoord. Voor de jongeren geldt dat de ene helft geen antwoord weet op de stelling en dat de andere helft aangeeft het eens te zijn met de stelling dat de mensen in de wijk gezonder zijn gaan leven in de afgelopen jaren. Een meerderheid van alle respondenten is het eens met de stelling dat de wijk in de afgelopen jaren aantrekkelijker is geworden. De ondernemers is de grootste groep die het eens is met deze stelling, 79 procent zegt dat de wijk aantrekkelijker is geworden in de afgelopen jaren. Voor de overige groepen geldt dat bijna 60 procent het eens is met deze stelling. Vooral de bewoners van de Korrewegwijk vinden dat het geld voor de wijk in de afgelopen jaren vooral nuttig is besteed, 54 procent van deze bewoners geeft dit aan. Van de bewoners uit De Hoogte en de ondernemers zegt 40 procent dat het geld voor de wijk over het algemeen nuttig is besteed in de afgelopen jaren. Een ruime meerderheid van ongeveer 80 procent van alle respondenten zegt dat het goed is geweest dat er in de afgelopen jaren (zoveel) geld in de wijk is gestoken.

Tabel 4.8

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende uitspraken?

De afgelopen jaren...

	eens	neutraal	oneens	weet niet
<i>zijn de woningen in de wijk verbeterd</i>				
bewoners De Hoogte	73%	11%	9%	7%
bewoners Korrewegwijk	77%	8%	6%	9%
ondernemers	87%	0%	7%	7%
jongeren	64%	7%	7%	21%
<i>is de buitenruimte opgeknapt (mooiere openbare ruimte, minder rommel op straat)</i>				
bewoners De Hoogte	53%	13%	29%	4%
bewoners Korrewegwijk	69%	9%	15%	6%
ondernemers	60%	20%	7%	13%
jongeren	57%	7%	29%	7%
<i>zijn er betere voorzieningen in de wijk gekomen (scholen, speeltuinen, wijkgebouwen)</i>				
bewoners De Hoogte	45%	9%	30%	16%
bewoners Korrewegwijk	57%	8%	22%	14%
ondernemers	60%	20%	13%	7%
jongeren	57%	0%	14%	29%
<i>zijn er meer mensen aan een baan geholpen</i>				
bewoners De Hoogte	7%	0%	11%	82%
bewoners Korrewegwijk	5%	0%	16%	80%
ondernemers	20%	7%	13%	60%
jongeren	21%	0%	7%	71%
<i>zijn er meer mensen aan een opleiding begonnen</i>				
bewoners De Hoogte	0%	0%	9%	91%
bewoners Korrewegwijk	8%	6%	6%	80%
ondernemers	27%	7%	0%	67%
jongeren	-	-	-	-
<i>zijn er meer bedrijfjes/ondernemers in de wijk gekomen</i>				
bewoners De Hoogte	7%	5%	23%	66%
bewoners Korrewegwijk	26%	8%	38%	28%
ondernemers	40%	7%	27%	27%
jongeren	-	-	-	-
<i>zijn er minder kinderen voortijdig van school af gegaan</i>				
bewoners De Hoogte	7%	2%	2%	89%
bewoners Korrewegwijk	2%	0%	9%	89%
ondernemers	13%	0%	13%	73%
jongeren	36%	0%	21%	43%
<i>zijn er minder gezinnen met problemen dan voorheen</i>				
bewoners De Hoogte	20%	2%	22%	56%
bewoners Korrewegwijk	18%	9%	22%	51%

ondernemers	20%	0%	47%	33%
jongeren	7%	0%	36%	57%
<i>is het veiliger geworden in de buurt</i>				
bewoners De Hoogte	48%	10%	29%	14%
bewoners Korrewegwijk	37%	20%	32%	11%
ondernemers	40%	20%	20%	20%
jongeren	50%	21%	21%	7%
<i>komt er minder huiselijk geweld voor</i>				
bewoners De Hoogte	9%	7%	9%	76%
bewoners Korrewegwijk	5%	3%	16%	77%
ondernemers	7%	0%	7%	87%
jongeren	-	-	-	-
<i>zijn studenten zich meer gaan inzetten voor de wijk</i>				
bewoners De Hoogte	18%	7%	20%	55%
bewoners Korrewegwijk	20%	6%	38%	35%
ondernemers	53%	0%	20%	27%
jongeren	36%	7%	29%	29%

	eens	neutraal	oneens	weet niet
<i>zijn mensen in de wijk gezonder gaan leven (b.v. meer sporten/gezonde voeding)</i>				
bewoners De Hoogte	11%	2%	13%	73%
bewoners Korrewegwijk	20%	3%	20%	57%
ondernemers	27%	0%	0%	73%
jongeren	50%	0%	0%	50%
<i>is de wijk voor mij aantrekkelijker geworden</i>				
bewoners De Hoogte	58%	13%	20%	9%
bewoners Korrewegwijk	59%	16%	23%	2%
ondernemers	79%	7%	7%	7%
jongeren	57%	29%	14%	0%
<i>is het geld voor de wijk over het algemeen nuttig besteed</i>				
bewoners De Hoogte	40%	11%	16%	33%
bewoners Korrewegwijk	54%	8%	12%	26%
ondernemers	40%	27%	13%	20%
jongeren	-	-	-	-
<i>is het goed geweest dat er (zoveel) geld in de wijk is gestoken</i>				
bewoners De Hoogte	78%	2%	2%	18%
bewoners Korrewegwijk	80%	6%	5%	9%
ondernemers	80%	0%	7%	13%
jongeren	79%	0%	0%	21%

Daar waar een stelling niet is voorgelegd aan de jongeren is deze bij de jongeren open gelaten.

^a Andere formulering voor jongeren: De afgelopen jaren zijn er minder jongeren zonder werk

^b Andere formulering voor jongeren: De afgelopen jaren zijn er minder jongeren voortijdig van school af gegaan

^c Andere formulering voor jongeren: De afgelopen jaren is de wijk voor mij leuker geworden

Over het algemeen blijkt dat de bewoners, de ondernemers en de jongeren het moeilijk te vinden om een antwoord te geven op de voorgelegde stellingen, vooral als het gaat om een inschatting over problematiek achter de voordeur. Aspecten over de wijk die iedereen kan zien (zoals de buitenruimte en voorzieningen) blijken makkelijker te beoordelen. De meeste mensen zijn het eens met de stelling dat de woningen in de wijk zijn verbeterd, dat de buitenruimte opgeknapt is, dat er betere voorzieningen in de wijk gekomen, dat de wijk aantrekkelijker is geworden en dat het goed is geweest dat er geld in de wijk is gestoken.

Zaken in de wijk die nog worden gemist zijn vooral activiteiten voor kinderen en jongeren, goede en veilige speeltuinen, parkeergelegenheid en een schonere omgeving met minder overlast van hondenpoep. Ook meer winkels en een (buurt)supermarkt worden regelmatig genoemd, vooral door bewoners uit De Hoogte. De jongeren willen graag een plek waar ze kunnen samenkomen, het liefst overdekt. De meest genoemde wensen van de bewoners, ondernemers en jongeren worden in onderstaande woordenwolk weergegeven. Voor een volledig overzicht van de gegeven antwoorden zie bijlage 6.

Figuur 4.1

Wat ontbreekt er nog in de wijk?

Beoordeling

Op basis van de straatinterviews is beoordeeld of bewoners/ondernemers het eens of oneens zijn met de norm: 'Er kunnen voldoende resultaten worden behaald'.

Op basis van de enquête blijkt dat de meeste stellingen die betrekking hadden op de (zichtbare) fysieke ingrepen positief zijn ingevuld. Voor sociale maatregelen zijn bewoners en ondernemers voorzichtiger in het geven van een antwoord omdat dit zich deels aan hun waarneming onttrekt, letterlijk (onzichtbaar) achter de voordeur afspeelt. Maar daar waar wel beantwoording heeft plaatsgevonden hadden iets meer bewoners een negatief oordeel. De sociale aanpak lijkt zoals professionals al aangaven een langere doorlooptijd nodig te hebben voordat structurele en zichtbare resultaten worden geboekt. Derhalve is het eindoordeel neutraal.

Tabel 4.9

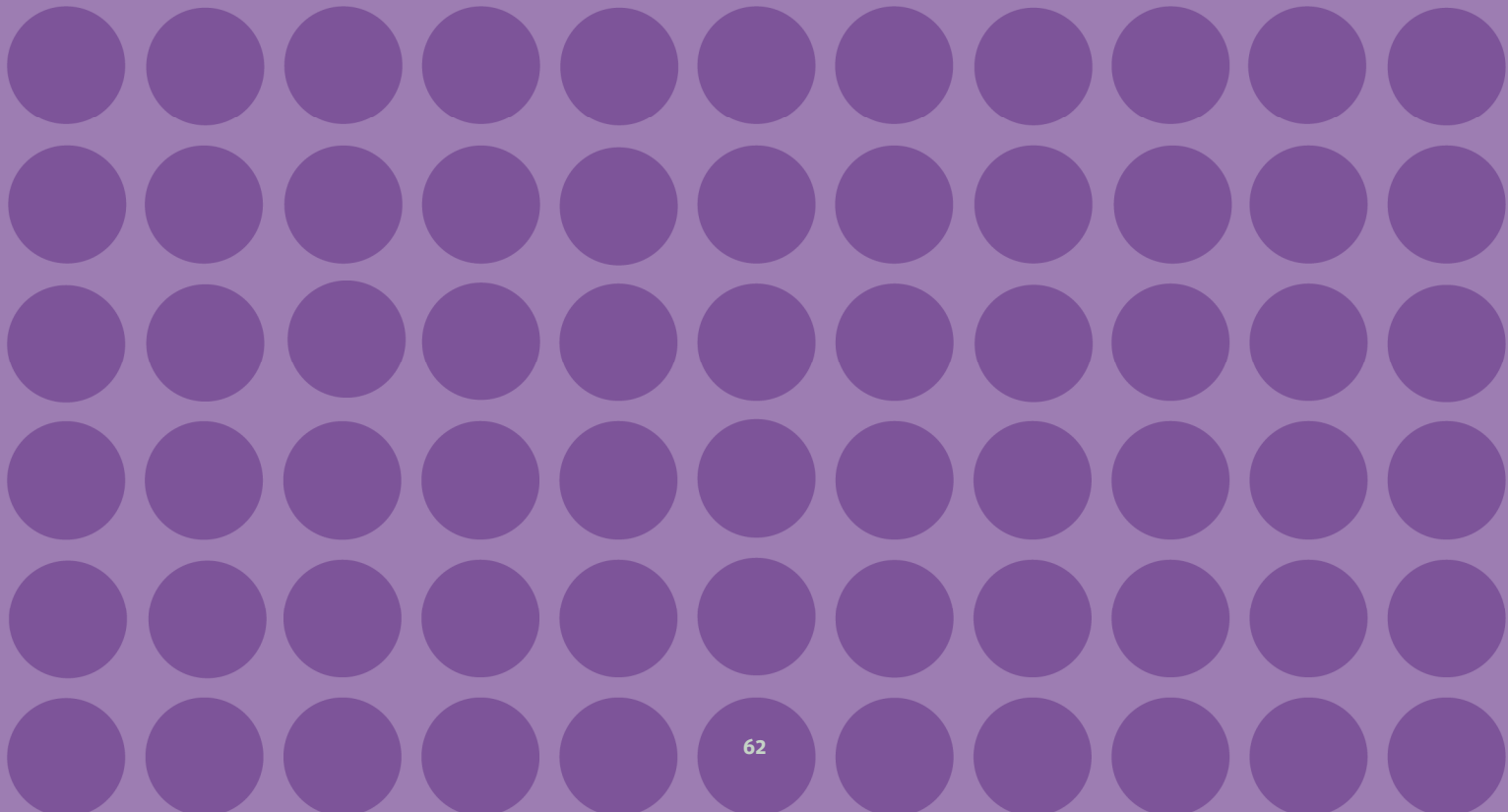
Beoordeling norm 'Er kunnen voldoende resultaten worden behaald' op basis van straatinterviews bewoners en ondernemers

norm Resultaat	beoordeling
eindoordeel	±

5

Hoofdstuk

Conclusies

5. Conclusies

In onderstaande tabel is samengevat wat de uitkomst is van de toetsing van het Groninger krachtwijkenbeleid aan het normenkader binnen de drie verschillende onderzoekonderdelen. Hierna wordt dit toetsingsresultaat beschreven en worden de onderzoeksvragen van de rekenkamercommissie beantwoord.

normenkader	dossieronderzoek	diepte-interviews professional	straatinterviews bewoners en ondernemers	eindoordeel
beleid				±
beleidskader	±	±	n.b.	±
samenwerking en burgerparticipatie	+	+ en ±	±	+
informerende gemeenteraad	±	±	n.b.	±
uitvoering				±
uitvoering conform planning	±	+	n.b.	+
regie op de uitvoering	±	-	±	±
aandacht voor andere wijken	±	+	n.b.	+
betrokkenheid ondernemers, bewoners en	+	+	+	+
evaluatie				±
evaluatie projecten	-	±	n.b.	±
toepassing ervaringen	±	±	n.b.	±
resultaat	±	±	±	±

Conclusies Beleid

Uit de beoordeling van de drie criteria komt in totaal een oordeel naar voren dat neutraal is.

Het beleidskader is uitgebreid maar mist structuur en een goede beschrijving van de bijdrage van de projecten aan de doelstellingen. Het kader, anders dan de individuele projecten, is in de praktijk ook niet leidend geweest, blijkt uit de dossierstudie en de interviews. De deels noodgedwongen overhaaste start (de ‘snelkookpan’) is hier ongetwijfeld debet aan, maar er is in het vervolg ook geen grote inspanning gepleegd om die startproblemen in de beleidsbeschrijving te herstellen.

De toetsing van de samenwerking en de burgerparticipatie valt (gematigd) positief uit. Dit blijkt uit de dossierstudie en deels uit de interviews. De vraag is of Groningen als het gaat om burgerparticipatie toch last heeft gehad van de wet van de remmende voorsprong. Er was immers al veel overleg, samenwerking en een participatie-instrumentarium. Wat is daar bij de start van het krachtwijkenbeleid (extra of experimenteel) aan toegevoegd?

Het informeren van de gemeenteraad, dat we hier als tweezijdig hebben gedefinieerd, is niet voldoende. Van beide kanten is het, achteraf gezien, te ad hoc. De gemeente informeert niet systematisch over de voortgang, zeker in relatie tot de doelstellingen, de raad stuurt niet of nauwelijks op de hoofdlijnen in dit dossier. Raad en bestuur maken hier overigens zelf geen punt van.

Conclusies Uitvoering

Uit de beoordeling van de vier criteria komt in totaal een oordeel naar voren dat neutraal tot positief is.

De uitvoering van het gros van de projecten loopt - voorzover na te gaan - na een haperende start redelijk volgens planning, niet in de laatste plaats vanwege de grote betrokkenheid van velen. De argumentatie voor koerswijzigingen van projecten is nauwelijks openbaar aanwezig. Dat de gemeente de regierol heeft is niet omstreden. De wijze waarop de gemeente de rol in de periode na het vaststellen van de wijkactieplannen uitvoert en de grip die de gemeente heeft op de carrousel aan projecten is wel omstreden. In de tweede helft van de krachtwijkenperiode is de regie beter georganiseerd (minder projecten, beter overleg met de buurt en onderling, andere projectleider).

Er is enig budget overgeheveld naar de krachtwijken. Er zijn geen aanwijzingen dat de inzet van de krachtwijken sterk ten koste gaat van de inzet in de andere wijken (Selwerd zou een uitzondering kunnen zijn).

Uit alle drie de onderzoeksdelen volgt een redelijk positief oordeel over de mate waarin derden zijn betrokken bij de uitvoering van het krachtwijkenbeleid.

Conclusies Evaluatie

Het eindoordeel bij het aspect evaluatie is neutraal.

Er is een aantal aan het krachtwijkenbeleid gerelateerde projecten geëvalueerd maar dat is los van het krachtwijkenbeleid gebeurt. Interne evaluatie heeft plaatsgevonden. Systematische externe evaluatie van projecten die in het kader van het krachtwijkenbeleid zijn uitgevoerd heeft (nog niet) niet plaatsgevonden.

Er is naarmate het krachtwijkenbeleid vordert sprake van (gerapporteerde) leereffecten. Ruimte voor systematiek in die transfer is er pas echt op het moment dat het krachtwijkenbeleid zwaluwstaart met het 'reguliere' wijkenbeleid.

Dat er resultaten zijn behaald de afgelopen jaren is duidelijk aantoonbaar, al was het maar door de aanblik van de wijk of door het optimisme van de bewoners. Of die resultaten in verhouding staan tot de middeleninzet, of de wijken nu al op een hoger plan staan (ook in de ogen van bewoners) en of de resultaten bekijken als de middeleninzet (drastisch) afneemt is vooralsnog minder duidelijk. De visitatiecommissie vanuit het Rijk formuleert positieve en opvoedende feedback over de Groningse aanpak.

Onderzoeksvragen

Bevat het beleid voor de Groninger krachtwijken de voorwaarden om succesvol (doelmatig en doeltreffend) te kunnen zijn?

Gedeeltelijk. Het deels ontbreken van een goed (bewaakt) beleidskader en (aanvankelijk) een goede regie is waarschijnlijk ten koste gegaan van de realisatie van het haalbare potentieel aan met name outcomedoelstellingen.

'Is het beleid voor de Groninger krachtwijken succesvol (doelmatig en doeltreffend) geweest?'

De stevige Groninger basis, de enorme inzet aan middelen (zowel financieel als qua gedreven professionals) en de samenwerking met partners (niet in de laatste plaats de corporaties en ook de burgers) hebben in relatie tot de 'rommelige' start veel goed gedaan en gemaakt. Het is wel sterk de vraag of dat allemaal volledig doelmatig is gebeurt. Voor de doeltreffendheid zijn na 2-3 jaar de bewijzen deels wel (aanblik, optimisme bewoners, paar duidelijke veranderingen met name rondom overlast en veiligheid) en deels niet (nog geen brede structurele effecten in relatie tot de destijds geformuleerde ambities van 'sociale stijging') aanwezig. De visitatiecommissie heeft aanbevelingen om de doeltreffendheid te vergroten.

Deelvragen

Is de raad voldoende betrokken geweest bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van het krachtwijkenbeleid?

Nee. Raad en bestuur maken daar overigens zelf minder een punt van. De financiering van de plannen enerzijds en de participatie van wijkbewoners anderzijds trekken veel meer de aandacht dat de inhoud van het beleid zelf.

Hoe worden inwoners betrokken bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van het krachtwijkenbeleid en wat vinden ze daarvan?

Op verschillende manieren en in voldoende mate. Los van een aantal 'weeffoutjes' aan het begin zijn bewoners hier ook relatief tevreden over. Wel wordt duidelijk dat bij bewoners vooral fysieke projecten in het oog springen.

Hoe wordt het project (intern) vanuit de gemeente gecoördineerd en gestuurd en hoe verloopt de samenwerking met de andere betrokken partijen?

De samenwerking verloopt in de meeste gevallen goed ofschoon er ook een paar zaken mis zijn gelopen. De coördinatie is vooral in de eerste periode moeizaam, zowel intern als extern.

Welke activiteiten worden uit welk budget betaald en hoe vindt afstemming tussen de verschillende partijen plaats?

De budgettenstromen zijn inzichtelijk geworden, een overzicht hiervan is in het rapport opgenomen. De afstemming vindt na voorbereiding in de kerngroep bestuurlijk plaats in het 'Mooi blijven wonen' overleg.

Is er sprake van een balans tussen de fysieke en sociale aanpak?

Er is geen optimale balans. Er zijn veel sociale projecten met zeker in het begin weinig bovenliggende coördinatie.

Is er door het grote aantal projecten sprake van een gefragmenteerde aanpak?

Op sociaal gebied zeker

Hebben andere aandachtswijken en omliggende wijken 'last' van de prioritering van de krachtwijken (omdat er minder middelen beschikbaar zijn of omdat er sprake is van waterbedwerking)?

Voor Selwerd is dat mogelijk het geval geweest omdat de wijk grenst aan een krachtwijk. Er zijn overigens geen middelen onttrokken aan gelden die voor Selwerd zijn bestemd.

Wat is er tot nu toe geleerd van het voor de krachtwijken ontwikkelde beleid en zijn deze opgedane ervaringen toepasbaar in andere wijken (de inktvlekwerking)?

Er lijkt veel geleerd, qua inhoud, organisatie (met name ook wat de inspraak betreft) en afstemming tussen projecten met name ook binnen een aantal meer experimentele projecten. Die (leer-)ervaringen (incl. de succes- en faalfactoren) zijn inmiddels elders toepasbaar.

bijlagen

Bijlage 1. Literatuurlijst

Achtergrondliteratuur

- Vertrouwen in de buurt – WRR -2005
- Stad en stijging, VROM Raad -2006
- Outcomemonitor krachtwijken – Nulmeting – CBS - augustus 2008
- Aandacht voor bewonersparticipatie – TSPB Universiteit Tilburg – oktober 2008
- De baat op Straat, Stichting Atlas voor Gemeenten - februari 2009
- Levendige straten – nulmeting veiligheid en leefbaarheid zeven straten aandachtswijken Groningen – Rijksuniversiteit Groningen & IntraVal bureau voor onderzoek en advies – augustus 2009
- Overlast en veiligheid Oude wijken- IntraVal - 2009
- Nogmaals aandacht voor bewonersparticipatie – TSPB Universiteit Tilburg – november 2009
- Lessen uit de wijkenaanpak; door de ogen van wetenschappers – Ministerie van Vrom 2010
- Outcomemonitor Wijkenaanpak – Eerste voortgangsrapportage – CBS - Oktober 2010
- Bewonerspeilingen aandachtswijken 2010 – ABF Research in opdracht van ministerie van BZK – 13 oktober 2010
- Voortgangsrapportage Wijkenaanpak 2010 – Ministerie van Vrom – 13 oktober 2010
- Wijkenbrief VROM - 2010
- Pilot bewonersmonitor Krachtwijken – TSPB Universiteit Tilburg – januari 2011
- De wijk als actiegroep? Essay in opdracht van ministerie van BIZA – Public Result – april 2011

Websites

- <http://gemeente.groningen.nl>
- www.rijksoverheid.nl
- www.leefbaarometer.nl (update gegevens tot 01-01-2010 volgt in juni 2011)
- www.werkenaanwonen.nl
- www.wijkstemdag.nl
- <http://mijnwijk.groningen.nl>
- www.kei-centrum.nl
- www.nicis.nl
- www.dehoogte-selwerderwijk.nl
- www.korrewegwijk.nl
- www.lefier.nl
- www.dehuismeesters.nl
- www.dvhn.nl

Overig

Wijkkrant 'Mooi blijven wonen'

Bijlage 2. Overzicht dossierstudie

- Gemeentebegroting gemeente Groningen over de jaren 2008, 2009, 2010, 2011
- Gemeenterekening Groningen over de jaren 2007, 2008, 2009 (p.m. 2010 indien al beschikbaar)
- Nieuw Lokaal Akkoord – Groningen 2007-2010 – januari 2007
- Leefbaarheid & Veiligheid 2006 – Bureau Onderzoek – 1 mei 2007
- In gesprek naar een krachtwijk – Bureau Onderzoek Gemeente Groningen – juni 2007
- Wijkactieplan De Hoogte - samen het verschil maken - 2 oktober 2007
- Wijkactieplan Korrewegwijk – samen het verschil maken- 2 oktober 2007
- Aanbiedingsbrief WAP's aan minister mevr. E. Vogelaar – 3 oktober 2007
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen – 10 oktober 2007
- Besluitenlijst raadcommissie Ruimte en Wonen – november 2007
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen – 4 december 2007
- Raadsbrief 'Informatie rond Proces Vogelaarwijken De Hoogte en de Korrewegwijk – 7 december 2007
- Aanbiedingsbrief Programma Krachtwijken 2008 – 28 maart 2008
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen – 9 april 2008
- Charter Ministerie van VROM en gemeente Groningen – 19 mei 2008
- Raadsbrief 'Evaluatie ketenprotocol' MPG - 10 juli 2008
- Programmavoorstel 'Hoogvliegers in de wijk' – 25 september 2008
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen, 3 december 2008
- Raadsvoorstel 'Goed idee plus'- 17 december 2008
- Aanbiedingsbrief + Jaarplan 2009 Krachtwijken – 17 december 2008
- Evaluatie wijkstemdag - 2009
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen – 11 februari 2009
- Startnotitie Krachtwijken Korrewegwijk en De Hoogte 'Mooi blijven wonen' – 25 februari 2009
- Raadsbrief 'Veiligheid oude wijken' – 9 april 2009
- Leefbaarheid & Veiligheid 2008 – Bureau Onderzoek – 1 mei 2009
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen – 3 juni 2009
- Raadsragen over bewonersparticipatie in krachtwijken – 6 juli 2009
- Voortgangsrapportage Krachtwijken 2009 – 8 oktober 2009
- Aanbiedingsbrief + Jaarplan 2010 'Mooi blijven wonen' 23 november 2009
- Raadsbrief Bespreking bewoners Jaarplan Krachtwijken 2010 – 27 november 2009
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen – 9 december 2009
- Verslag wijkbezoek Korrewegwijk / De Hoogte 22 januari 2010
- Collegeprogramma 2010-2014 'Groningen progressief met energie – stad voor iedereen' 2010
- Verslag raadscommissie vergadering Onderwijs en Welzijn - 8 september 2010
- Wijkanalyses/wijkperspectieven de Hoogte en Korrewegwijk, oktober 2010
- Besluitenlijst raadscommissie Ruimte en Wonen – 3 november 2010
- Zelfbeschouwing gemeente en corporaties t.b.v. visitatie Krachtwijken 2011 – december 2010
- 'Zo gaat dat hier in Groningen' Open brief over het project MPG Krachtwijken – 10 januari 2011
- Tussenrapportage pilot Multiprobleemgezinnen – 31 januari 2011
- Raadsvoorstel 'Doorstart pilot MPG Krachtwijken – 17 februari 2011
- Jaarplan 2011 'Mooi blijven wonen' – 18 februari 2011
- Nieuw Lokaal Akkoord 2.0 (2011-2014) Mensen maken Stad! – maart 2011
- Verslag raadscommissie vergadering Onderwijs en Welzijn - 9 maart 2011
- Eindrapportage visitatie wijkenaanpak Groningen 17 januari 2011 – mei 2011
- Wijkbeleving in beweging – trendrapportage leefbaarheid en veiligheid 2010 – Onderzoek & Statistiek – mei 2011
- NLA projecten 2007-2010 – mei 2011

Bijlage 3. Lijst gesprekspartners diepte-interviews

- Tonny van den Berg (Hanzehogeschool; projectleider VVE-voor- en vroegschoolse educatie)
- Stein van Berkel (De Huismeesters; medewerker sociale wijkontwikkeling)
- Sylvia Bloemendaal (Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld; projectleider Direct Paraat Plus)
- Wouter van Bolhuis (gem. Groningen; dienst ROEZ; vm. stadsdeelcoördinator)
- Gert Bron (gem. Groningen; Milieudienst; projectleider Milieustewards)
- Karin Brongers (Politie Groningen; projectleider gebiedsgebonden politiezorg)
- Kees van der Helm (gem. Groningen; dienst ROEZ; projectleider Krachtwijkenaanpak)
- René Hofman (gem. Groningen; dienst SOZAWE; afdelingshoofd stadsdeelunit Zaagmuldersweg)
- Miranda van der Locht (Lefier; manager maatschappij en markt; lid DB Krachtwijkenaanpak)
- Chris Niemeijer (gem. Groningen; dienst OCSW; gebiedsmanager)
- Wessel Rothstegge (gem. Groningen; vm. projectleider Krachtwijkenaanpak)
- Klaar Zegers (Nexo b.v., projectleider Ondernem 't)

Bijlage 4. Responsverantwoording

1. Welke situatie is op u van toepassing?

Ondernemer en woonachtig in De Hoogte of Korrewegwijk?	40%
Ondernemer, maar niet woonachtig in De Hoogte of Korrewegwijk	60%

1a. Sinds wanneer bent u met uw bedrijf in deze wijk gevestigd?

1994 of eerder	14%
1995-1999	14%
2000-2004	14%
2005-2009	43%
2010	14%

2. In welke wijk woont u?

De Hoogte	33%
Korrewegwijk	67%

2. Hoe lang woont u in deze wijk?

	bewoners De Hoogte	bewoners Korrewegwijk	ondernemers	jongeren
<3	15%	19%	38%	7%
3-5	18%	20%	0%	0%
6-10	17%	13%	13%	14%
11-15	12%	15%	25%	64%
16-30	20%	19%	25%	14%
31-45	8%	8%	0%	0%
46+	10%	5%	0%	0%

3. Mag ik uw leeftijd noteren?

	bewoners De Hoogte	bewoners Korrewegwijk	ondernemers	jongeren
<24	11%	16%	13%	100%
24-29	20%	14%	0%	0%
30-44	25%	22%	25%	0%
45-54	16%	22%	50%	0%
55-64	15%	13%	13%	0%
65-74	5%	5%	0%	0%
75+	8%	8%	0%	0%

17. Bent u student?

	bewoners De Hoogte	bewoners Korrewegwijk	ondernemers
ja	3%	15%	5%
nee	97%	85%	95%

18. Tot welke bevolkingsgroep rekent u zichzelf?

	bewoners De Hoogte	bewoners Korrewegwijk	ondernemers	jongeren
Nederlands	88%	93%	85%	71%
Marokkaans	2%	2%	0%	0%
Surinaams	2%	2%	10%	7%
Antilliaans	0%	0%	0%	14%
Overig	8%	2%	5%	7%

19. Geslacht

	bewoners De Hoogte	bewoners Korrewegwijk	ondernemers	jongeren
man	38%	41%	75%	64%
vrouw	62%	59%	25%	36%

Bijlage 5. Vragenlijsten

Vragenlijst volwassenen en ondernemers

V2	Enquêteurnr	Dag	Maand	Tijdstip
	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	<input type="text"/> <input type="text"/>	<input type="text"/> <input type="text"/>	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>

De Rekenkamercommissie van de gemeente Groningen doet onderzoek of het extra geld dat de afgelopen jaren aan projecten in De Hoogte en Korrewegwijk is geïnvesteerd, goed is besteed en of bewoners genoeg worden betrokken bij de keuzes die worden gemaakt. Mag ik u hierover een aantal vragen stellen? Het duurt ongeveer 10 minuten en aan het eind ontvangt u een doosje pepermunt.

Instructie veldwerker: Vraag 1 en 1a zijn alleen voor ondernemers, de overige vragen kunnen aan iedereen worden gesteld.

1. Welke situatie is op u van toepassing?

- Ondernemer en woonachtig in De Hoogte of Korrewegwijk?
 Ondernemer, maar niet woonachtig in De Hoogte of Korrewegwijk → Ga naar vraag 5

1a. Sinds wanneer bent u met uw bedrijf in deze wijk gevestigd?

jaartal

2. In welke wijk woont u?

(evt. plattegrond tonen ter ondersteuning)

- De Hoogte
 Korrewegwijk

3. Sinds wanneer woont u in deze wijk?

jaartal

4. Mag ik uw leeftijd noteren?

jaar

5. Bent u bekend met de begrippen krachtwijk en Mooi Blijven Wonen?

- Ja
 Nee → Ga naar uitleg

5a. Wat houdt krachtwijk volgens u in?

5b. Wat houdt Mooi Blijven Wonen volgens u in?

Indien fout antwoord → Ga naar uitleg

Indien goed antwoord → Ga naar vraag 5c

Uitleg:

De Hoogte en Korrewegwijk zijn in 2007 aangewezen als Vogelaarwijken ook wel krachtwijken genaamd. De projecten die daarvoor zijn bedacht en uitgevoerd, worden in Groningen samengevat met de titel Mooi Blijven Wonen. Het gaat om extra tijd en geld, geïnvesteerd in de wijk, los van wat er in de beide wijken ook daarvoor al gebeurde. Over een deel van de projecten hebben bewoners zelf mee mogen denken en stemmen. Het doel van al die projecten is om de wijk blijvend aantrekkelijk te maken voor bewoners.

Instructie veldwerker: Geen voorbeelden noemen van projecten, dit wordt later gevraagd.

5c. Was u voor de start van Mooi Blijven Wonen in 2008 betrokken bij het verbeteren van uw wijk?
Zo ja, op welke wijze? (kan ook heel kleinschalig, bijvoorbeeld het onkruid tussen de stoeptegels halen)

Ja, namelijk:

Nee

Toen woonde ik er nog niet

6. De afgelopen twee jaar hebben de gemeente en de woningcorporaties samen met andere partijen extra geld en tijd geïnvesteerd in de wijk waarin u woont. Heeft u dit opgemerkt? Zo ja, wat heeft u hiervan opgemerkt?
(spontaan laten noemen; als ze inhoud beschrijven, vraag ook naar naam van het project)

Ja, namelijk:

Nee → Ga naar vraag 15

7. In totaal zijn er zo'n 70 projecten uitgevoerd in het kader van Mooi Blijven Wonen. Er volgen nu 2 vragen over uw betrokkenheid en/of deelname. Allereerst: Bent u wel eens betrokken geweest bij de voorbereiding van een project? Zo ja, welke is / zijn dat?

(spontaan laten noemen; als ze inhoud beschrijven, vraag ook naar naam van het project; als ze niets noemen, vraag of ze betrokken zijn geweest bij de genoemde projecten bij 6)

Ja, namelijk:

Nee

8. Heeft u wel eens deelgenomen aan een project (van Mooi Blijven Wonen) en/of meegewerkt met de uitvoering? Zo ja, welke is / zijn dat?

(spontaan laten noemen; als ze inhoud beschrijven, vraag ook naar naam van het project; als ze niets noemen, vraag of ze hebben deelgenomen aan de genoemde projecten bij 6)

Ja, namelijk:

Weet niet

9. Vindt u dat de gemeente de regie over de projecten voor de wijk goed heeft uitgevoerd?

Ja

Nee, want:

Weet niet

10. Vindt u dat de gemeente de bewoners voldoende heeft betrokken bij de projecten?

Ja

Nee, want:

Weet niet

11. Bent u wel eens op een wijkstemdag geweest?

Ja

Nee

12. **Welke projecten (van Mooi Blijven Wonen) hebben volgens u een positieve bijdrage aan de wijk geleverd?**
(projecten laten noemen en toelichting vragen: op welk terrein? hoe komt het?)
(spontaan laten noemen; als ze inhoud beschrijven, vraag ook naar naam van het project)

13. **Welke projecten (van Mooi Blijven Wonen) hebben niet of nauwelijks een positieve bijdrage aan de wijk geleverd?**
(projecten laten noemen en toelichting vragen: op welk terrein? hoe komt het?)
(spontaan laten noemen; als ze inhoud beschrijven, vraag ook naar naam van het project)

14. Ik leg u nu een aantal stellingen voor over hoe het met de wijk gaat in vergelijking met een paar jaar geleden. Wilt u aangeven of u het hiermee eens of oneens bent?

De afgelopen jaren ...

	eens	niet eens/niet oneens	oneens	weet niet
zijn de woningen in de wijk verbeterd.	☐	☐	☐	☐
is de buitenruimte opgeknapt (mooiere openbare ruimte, zoals straten, pleintjes en groen – minder rommel op straat).	☐	☐	☐	☐
zijn er betere voorzieningen in de wijk gekomen (scholen, speeltuinen, wijkgebouwen)	☐	☐	☐	☐
zijn er meer mensen aan een baan geholpen.	☐	☐	☐	☐
zijn er meer mensen aan een opleiding begonnen.	☐	☐	☐	☐
zijn er meer bedrijven/ondernemers in de wijk gekomen.	☐	☐	☐	☐
zijn er minder kinderen voortijdig van school af gegaan.	☐	☐	☐	☐
zijn er minder gezinnen met problemen dan voorheen.	☐	☐	☐	☐
is het veiliger geworden in de buurt.	☐	☐	☐	☐
komt er minder huiselijk geweld voor.	☐	☐	☐	☐
zijn studenten zich meer gaan inzetten voor de wijk.	☐	☐	☐	☐
zijn mensen in de wijk gezonder gaan leven (b.v. meer sporten/gezonde voeding).	☐	☐	☐	☐
is de wijk voor mij aantrekkelijker geworden	☐	☐	☐	☐
is het geld voor de wijk over het algemeen nuttig besteed.	☐	☐	☐	☐
is het goed geweest dat er (zoveel) geld in de wijk is gestoken.	☐	☐	☐	☐

15. Wat mist u nog in de wijk?

16. Heeft u nog opmerkingen naar aanleiding van dit onderzoek?

17. Bent u student?

- Ja
 Nee

18. Tot welke bevolkingsgroep rekent u zichzelf?

- Nederlands
- Turks
- Marokkaans
- Surinaams
- Antilliaans
- Overig, namelijk: _____

19. Stilzwijgend geslacht noteren

- Man
- Vrouw

20. Stilzwijgend afnamelocatie noteren

(hiermee weten we ook in welke wijk ondernemers hun bedrijf hebben)

**Dit waren alle vragen.
Hartelijk bedankt voor het meewerken aan deze enquête.**

Vragenlijst jongeren

Enquêteurnr

Dag

Maand

Tijdstip

De gemeente Groningen doet onderzoek of het extra geld dat aan deze buurt is gegeven, goed is gebruikt en of de mensen uit de buurt genoeg te zeggen hebben over het geld. Mag ik je hierover een paar vragen stellen? Het duurt ongeveer 5 minuten en aan het eind ontvang je een doosje pepermunt.

1. Woon je hier dicht in de buurt? In welke wijk woon je?

(evt. plattegrond tonen ter ondersteuning)

- Ja, De Hoogte
 Ja, Korrewegwijk

2. Hoe lang woon je hier al?

 jaar

3. Hoe oud ben je?

 jaar

4. Heb je wel eens gehoord dat ze het in de buurt waar je woont, hebben over krachtwijk en Mooi Blijven Wonen? Weet je wat ze daar mee bedoelen?

- Ja
 Nee → Ga naar uitleg

5a. Wat is krachtwijk dan volgens jou?

5b. Wat is Mooi Blijven Wonen dan volgens jou?

Indien fout antwoord → Ga naar uitleg

Indien goed antwoord → Ga naar vraag 6

Uitleg:

Mooi Blijven Wonen betekent dat de gemeente graag wil dat alle mensen in deze buurt, dus ook de jongeren, het fijn vinden om hier te wonen en daarom organiseren ze allerlei activiteiten. Daarom noemen ze je buurt ook wel krachtwijk. Het gaat om extra aandacht los van wat er in beide wijken daarvoor al gebeurde. Over sommige activiteiten hebben bewoners zelf mee mogen denken.

5. Kun je voor de volgende projecten aangeven of je ze kent, of je wel eens hebt meegedaan en welke projecten je echt heel leuk of heel goed vond?

	ken het	meegedaan	leuk/goed
StadgersTV Jongerenredactie (opleiding tot camerajournalist)	☐	☐	☐
Code Name Future (kaarten maken/rondleidingen geven in de buurt)	☐	☐	☐
Huiswerkbegeleiding door/voor Turkse jongeren	☐	☐	☐
Theaterproject voor jongeren 12+	☐	☐	☐
Technische uitdaging voor tienerjongens (robots en auto's bouwen)	☐	☐	☐
Kinderpersbureau (krant maken voor de buurt)	☐	☐	☐
Go4it! (klussen in de wijk tegen kleine vergoeding via bureau Halt)	☐	☐	☐
Anders, namelijk:	☐	☐	☐

6. Heb je wel eens meegeholpen om zo'n project als ik net noemde voor te bereiden of te organiseren?

- Ja → Ga naar vraag 8
- Nee → Ga naar vraag 7

7. Had het je wel leuk geleden om te helpen bij het voorbereiden of organiseren?

- Ja
- Nee

8. Vind je dat de gemeente goede activiteiten voor jongeren heeft georganiseerd?

- Ja
- Nee
- Weet niet

9. Kunnen alle jongeren uit je buurt gemakkelijk meedoen met de activiteiten als ze dat willen?

- Ja
- Nee
- Weet niet

10. Vind je dat de gemeente goed weet wat ze voor jongeren moet doen?

- Ja
- Nee
- Weet niet

11. Vind je het nodig dat de gemeente probeert het leuker te maken in de wijk?

- Ja
- Nee
- Weet niet

12. Ik leg je nu een aantal vragen voor over hoe het met de wijk gaat in vergelijking met een paar jaar geleden.

Wil je aangeven of je dit wel of niet zo vindt?

De afgelopen jaren .....

	eens	niet eens/niet oneens	oneens	weet niet
zijn de woningen in de wijk verbeterd.	☐	☐	☐	☐
is het buiten mooier geworden (mooiere openbare ruimte, zoals straten, pleintjes en groen – minder rommel op straat).	☐	☐	☐	☐
zijn er betere voorzieningen in de wijk gekomen voor jongeren (scholen, speeltuinen, wijkgebouwen).	☐	☐	☐	☐
zijn er minder jongeren zonder werk.	☐	☐	☐	☐
zijn er minder jongeren voortijdig van school af gegaan.	☐	☐	☐	☐
zijn er minder gezinnen met problemen dan voorheen.	☐	☐	☐	☐
is het veiliger geworden in de buurt.	☐	☐	☐	☐
zijn studenten zich meer gaan inzetten voor de wijk.	☐	☐	☐	☐
zijn mensen in de wijk gezonder gaan leven (b.v. meer sporten/gezonde voeding).	☐	☐	☐	☐
is de wijk voor mij leuker geworden.	☐	☐	☐	☐
is het goed geweest dat er (zoveel) geld in de wijk is gestoken.	☐	☐	☐	☐

13. Wat mis je nog in de wijk?

14. Heb je nog opmerkingen naar aanleiding van dit onderzoek?

15. Bij welke bevolkingsgroep hoor je?

Nederlands

Turks

Marokkaans

Surinaams

Antilliaans

Overig, namelijk: _____

16. Stilzwijgend geslacht noteren

Man

Vrouw

17. Stilzwijgend afnamelocatie noteren

**Dit waren alle vragen.
Hartelijk bedankt voor het meewerken aan deze enquête.**

Bijlage 6. Antwoorden op open vragen

5a. Wat houdt krachtwijk volgens u in?

-> achterstandswijk

1) voorzieningen spelen 2) renovatie -> positieve ontwikkelingen

Aandacht besteedt aan wijken

Achtergestelde wijk met extra geld voor ontwikkeling

achterstand inhalen

Achterstand op werk, zorg, opleiding, huisvesting, veiligheid. Krachtwijk lost dit op

achterstand tot krachtig

Achterstands wijk wordt weer woonbaar.

Achterstands, probleemwijk

Achterstandswijk met investering, goede wijk maken

Achterstandswijken door min vogelaar aangegeven.

Achterstandswijk waar geld in wordt gestopt.

Actieve buurtvereniging met [...] dichtbij huis

Betere samenstelling van de wijk bewerkstellingen

Bewoonbaarheid wordt verbeterd

Bundeling van activiteiten en ontplooiing in de wijk

Buurt denkt zelf na over verbetering wijk en actieve deelname

criminele wijk

Dat een wijk een achterstand heeft op de rest van de stad Groningen.

Dat er het nodige verbeterd kan worden. Dat mensen met minder iets leuks kunnen

Dat er kracht in de wijk moet worden gestopt om betere wijk te krijgen

Dat er krachtig ?? in de wijk komt qua opleidingsniveau en inkomensniveau.

Dat ze proberen de wijk op te knappen

De buurt verbeteren

De mindere wijken vernieuwen.

De wijk krachtiger maken

De wijken bij elkaar bundelen

De wijken opknappen v/d hoogte en Korrewegwijk

Een groot iets worden

Een wijk waarin je wilt blijven wonen.

Er wordt veel gedaan

extra aandacht

Extra aandacht, ondersteuning

Extra geld wordt ingepompt vogelaarswijk

Geld beschikbaar voor wijk om ze te verbeteren

Genoeg activiteiten voor bewoners organiseren, sociale wijk zijn.

Gezamenlijk dingen ondernemen

Initiatieven en gelden voor de wijk vrij gemaakt word.

Krach? ?? Welzijn gemeente om wijk te verbeteren.

Krachtiger maken dan het is -> alle problemen

Krachtwijk wijken gaan ze leefbaar maken

Meer verbetering leefomstandigheden

Mensen [...] meer moeten begrip. goed met elkaar om moeten gaan.

Minister vogelaar: nieuw leven inblazen door nieuwbouw en activiteiten

Mooier

Naam van wijk met extra geld

Om er samen gem. overheid. bewoner. de krachten te bundelen en er het beste van te maken

Opgezet door Minister Vogelaar, om achterstandswijken te verbeteren.
oppeppen van de wijk
opwaarderen van de wijk
Poging tot meer samenhang in de wijk te creëren.
Proberen met bewoners wijk te verbeteren
Probleemwijk die verbeterd wordt
Samen alles doen, bundelen
Samen op elkaar kunt bouwen
Samen wat doen in de buurt om te zorgen dat alles netjes blijft
Samenkomen vd buurt voor meer cohesie
sociale woningbouw in stand houden
Stemdag, en middelen vanuit extra gelden
sterker maken van de wijk
Synoniem Vogelaars wijk
talenten in de wijk optimaal benutten
Term gekregen door regering: ontwikkeling brengen
Term politiek
Van negatief naar positieve aandacht
Veel inzet om de buurt op te knappen
Verbeter projecten uitgaan van bewoners
Verbeteringswijk
Vogelaar
Vogelaar extra geld voor probleemwijk.
vogelaarswijk
Vogelaarswijk
Vogelaarswijk
Vogelaarswijk met extra aandacht (veel allochtonen)
Vogelaarswijk: veel werkloosheid, veel geld ingestoken om het beter te maken
Vogelaarswijken
Vogelaarswijken - Probleemwijken weer op te knappen
vogelpad
Voor [...] [...] begrip
Wel gehoord, maar '
Wijk betere naam geven
Wijk die achteruit gegaan is verbeteren (verloedert).
Wijk die extra aandacht nodig heeft
wijk die extra geld kan gebruiken.
Wijk die meer aandacht heeft
Wijk goed imago bezorgen
Wijk met extra aandacht wegens achterstand
Wijk met problemen
Wijk met speciale aandacht/opkrikken met Vogelaar??
Wijk met veel verbeteringen
Wijk moet mooi blijven en schoon
Wijk sterker maken
Wijk verbeteren
Wijk verbetering
Wijk waar meer aandacht en energie is gestoken wordt in de wijk, ook sfeer e.d.
Wijk waar mensen met kleine beurs wonen opkrikken
Wijken met neg. klank opkalefateren
wijken waar extra activiteiten voor worden georganiseerd
Wijken waar het eea moet worden verbeterd

Wijkontwikkeling, ontw. ruimte (parken speeltuinen ed.)
Woon en werk een [..]

5b. Wat houdt Mooi Blijven Wonen volgens u in?

1) Reclamefolder. 2) Renoveren van huizen.

1) sfeer 2) prettig wonen ? ook door de bewoners

5a, samenstelling verbeteren.

aanpak huizen, vernieuwing

Accent schoon is. Prettig wonen

Actieve woningstichting: nieuwbouw , info avonden

Afbraak oude woningen en dan nieuwbouw plaatsen

Alles schoon en netjes

Alles wat gem. en bewoners samen kunnen doen aan leefbaarheid en behoud van..

Beperkingen voor projecten

Betaalbaar in goed geïsoleerde woningen wonen

blijvend onderhoud, controle enz.

Buurt aangenaam en veilig

Buurt netjes houden

Buurt verbeteren mn huisvesting mooi wonen, minder verloop.

Buurt vernieuwen

Dat de mensen in de wijk willen blijven wonen.

Dat de mensen niet [...] uit de wijk ontvluchten

Dat de wijk aantrekkelijker wordt om er in te wonen

Dat de wijk er mooi uit blijft zien

Dat de wijk wordt opgeknapt. en dat mensen in wijk willen blijven.

Dat iedereen zich fijn en prettig voelt. Infrastructuur in orde. Samenwerkingsverbanden tussen gemeente aanbrenge

Dat ik hier niet weg wil

Dat ik hier op een veilige + vertrouwde manier kan wonen, samen leefbaar maken

Dat je in de wijk/buurt blijft wonen als je weg wilt maar ook weer niet want je bent zo gewint en je wijk dan.

Dat je zelf in combinatie met de gemeente de buurt verbeteren.

Dat men mog. in de wijk kan blijven wonen

Dat mensen blijven wonen

Dat woningen worden gerenoveerd

Dat ze de wijk kindvriendelijker maken

Dat ze dingen organiseren voor een ieder

Dat ze regelmatig de wijk opschoven

De actie

De wijk goed eruit ziet (geen rotzooi)

Duurzaam en netjes

En wijk schoon onderhouden wordt.

Er wat van maken

Gerechtigheid, veiligheid, veiligheid

Gezamenlijk de wijk levendiger te houden

Gezamenlijke inspanning om de wijk goed bewoonbaar te maken

Gezellig samen wonen

Goed schoonhouden de wijk

goed wonen en goed samen in de wijk

Groenvoorziening, alles schoon houden

hier blijven als het naar je zin hebt

Hier blijven wonen

huis en buurt mooi houden

Huizen goed onderhouden, straten schoon, enz.
Krijg de folder?
meer groen in de wijk
Meer leven in de wijk, meer activiteit i/d buurthuis
Meer nieuwbouw
Mensen behouden in de buurt
Minder sloop, meer opknappen
Mooi wonen in De Hoogte
Mooi
Mooie buurt en groen
Mooier maken dan het nu is
Mooiere woningen
Netjes, veilig wonen
Niet achterstallig raken
Niet slopen maar renoveren
Niet verloederen
o.a. ook renovaties
Om wijk op te peppen
Omgeving mooi houden
Onderhoud gebouwen
Onderhoud in de buurt en groenvoorziening bijhouden controle/verhij houden.
Op je plek in de wijk blijven
Opfleuren van de wijk
Opknappen van de wijk, allerlei activiteiten
Opkrikken leefomgeving, veiligheid en huizen verbeteren. Met plezier wonen
Optimaliseren leefomgeving
Plezier hebben hier te zijn en zo houden
Prettig voelen in de wijk
Programma NAV vogelaar gelden
Project uit de wijk met sub.
Projecten ter verbetering bewuste wijk.
renovatie
Renovatie
Renovatie en wijk opknappen waardoor mooiere
Renovatie enz.
Renovatie van de woningen
Renovatie van huizen
Renovatie, [...] op straat onderhoud, woonsituatie verbeteren
Renovatie, meer faciliteiten.
rustige en mooie omgeving houden
Samen komen vd buurt voor cohesie
Schone wijk houden
Schoon houden van de wijk
Schoon opgeruimd
Steeds verbeteringen brengen
Straat schoonmaken en schoonhouden
upgrading v. wijken
Via renovatie blijven te wonen
Volgt op kracht brengen, mooi houden
voorzieningen in de wijk behouden laten blijven
weet van de folder verder niet de inhoud bekend.
Wel gehoord, maar

Willen netjes maken en houden
wonen met plezier in de wijk.
Woningverbetering op peil houden kwaliteit.

5c. Was u voor de start van Mooi Blijven Wonen in 2008 betrokken bij het verbeteren van uw wijk? Zo ja, op welke wijze?

[...] organiseren

1) Schoonhouden straat; 2) onderhouden soc. contacten; 3) iets doen aan overlast

7 jaar geleden over behoeften van bewoners

Aanleg speeltuin

Actief bij [...] renovatie

Bij een wijkoverleg geweest, zondervolg

Bij vergaderingen stand v zaken onderhoud

Buurtcommissie (Indische buurt/Deliplein)

buurtwerk bewonerscommissie renovatie

de straat huur laten en geen sloop

Frehre comité 'de 8 portieken blijven' 2007

Ideeën aangegeven/Molukkenpark hondenvrij

In bestuur overleg bewoners over woningverbeteringen

In buurtcentrum allerlei activiteitenbegeleiding

In jaren 90, baliewerk buurthuis enz.

Jongeren redactie

Kleine dingen, schoonhouden voor de deur

Kleine zaken

Kleine zaken, inzetten voor wat verbeteringen

Kunst aanbrengen en prullenbakken op straat

Lentekriebels.

lid buurtcomité

Mee doen aan activiteiten

Met buurtbewoners contact gehad wat snelheid in de straat betreft

Onderzoek leefbaar/veiligheid in de wijk.

Op eigen manier, stichting KIK

organiseren van straatfeesten

Participeren in wijkactiviteiten impact bewoners bevorderen.

Plakkaat voor het raam (advertentie)

portiekgesprekken over woonwensen plusminus 1996 (Arubastraat)

Rat in het buurtoverleg

Renovatie

Schoonmaakwerk openbare ruimte

Speeltuin sloop flatgebouw, ging van de buurtvereniging uit.

stoep schoonhouden.

Verbetering aan de straat waar ik woon

Verplicht kunnen op laten ruimen

Versiering op de dranghekken gemaakt voor de kinderen

Voorzitter bewonersorg.

Vrijwilliger EHBO

Was bij buurtoverleg

Wijkopruijing in de buurt

6. De afgelopen twee jaar hebben de gemeente en de woningcorporaties samen met andere partijen extra geld en tijd geïnvesteerd in de wijk waarin u woont. Heeft u dit opgemerkt? Zo ja, wat heeft u hiervan opgemerkt?

1) flats in Palembangstraat huur -> koop (gesloopt en nieuwbouw) 2) nieuwe keuken in Floreshuis (De Karre)

1) Floreshuis renoveren. 2) Milieustewards, schoonmaak straten.
1) Huizen opknappen; 2) van huur, koopwoningen maken
1) nieuwbouw 2) speelplaats Molukkenpark
1) Nieuwbouw in dit blok (achter Bandoenstraat). 2) Politiekantoor op hoek Soendastraat/Floresstraat.
1) opknappen buitenkant woningen oa. floreskant. 2) Speeltuin DIB -> nieuwe speelvoorzieningen
1) premiewoningen, vooral in De Hoogte (renovatie) 2) groenvoorzieningen
1) plantsoen verbeterd 2) speeltuintje aangelegd 3) leesgroepje
1) Renovatie huizen. 2) Nieuwe speeltuin. 3) Opknapbeurt (Rijnvisfeitplein)
1) Speeltuin de Borg; 2) Woningen de Hoogte
1) Vervanging keukens; 2) nieuwsbrieven gemeente
1)Renovatie; 2) Stee in stad; 3) ondernemend opgever
1)Speeltuintjes opgericht. 2) computer ruimte gebouw opgeknapt; 3) nieuwe riolering
Alle bouwprojecten speeltuin gebouwd, park vernieuwd
Bandoenstraat, Timorstraat = nieuwbouw
Betere groenvoorziening
Bewoners meer betrokken bij de wijktoekomst
bij de Vensterschool (speelpark voor kinderen)
Bouwen in de Hoogte (noord)
Buurt schoonhouden, dingen gebeurd op sociaal gebied
Complete renovatie
de renovatie
De renovatie
Er zijn betere mensen komen wonen (minder asociale)
Gerenoveerde huizen en nieuwbouw
Groenvoorziening verbeteren
Groenvoorzieningen verbeterd.
Het is schoner, verzorgder
het verbeteren van het trottoir voor de cafetaria (korreweg/30-1 india)
Hier en daar een speeltuintje, renovatie.
huis gerenoveerd
huizen gerenoveerd 2xpj opruimdagen
Huizen opgeknapt
Huizen zijn vernieuwd
Huurwoningen zijn opgeknapt, kozijnen zijn vervangen
Ik ben zelf actief geweest in paddepoel
Ik zit in wisselwoning van renovatie mozaïekbankje
Info voor inwoners, ondernemers op stimuleren
Informatie gehad, minder drugs overlast/ veiliger in Indische buurt
Jaarlijks opschoon actie
Jaarlijkse wijkstemdag. Bewoners kunnen zelf mee beslissen waar geld heen gaat. Speeltuin gerealiseerd
Kan meebeslissen wat in de wijk gebeurd
Leefomgeving verbeterd, nieuwe buurtkrant, speelmogelijkheden.
Mijn huis afgebroken
Milieu project. Dingen organiseren voor jeugdigen
Minder overlast door andere woningtoewijzing
Molukken plantsoen
Molukkenplantsoen
Mooier geworden, mooiere voorzieningen, mooi park
Mooiere huizen, lijkt allemaal netter
Naar woningcorporaties bestemming geld concreet niet bekend.
Nieuw speelgoed, meer groen
Nieuwbouw

nieuwbouw
Nieuwbouw
nieuwbouw de Hoogte (noord!)
Nieuwbouw, meer politie in de buurt, speeltuintjes, p.plaatsen fietsen
Nieuwbouw, renovatie huizen
Nieuwe AH, milieu project
Nieuwe huizen. Veel huurwoningen die worden gerenoveerd en verkocht.
Nieuwe keuken in het wijkcentrum Stip is gekomen
Nieuwe pand aan korreweg. Herstel v. panden
Nieuwe riolering, verbouwingen en renovaties
nieuwe speeltuin D.I.B.
nieuwe speeltuin renovatie
Nieuwe woningen, park aangepast, indische buurt.
Nieuwe woningen, schoonmaakbeurten in de wijk
Onderhoud huizen en trottoirs semerangstraat
Opknappen speeltuin DIB
Opknappen van de wijk.
Opknappen van huizen
Over druk renoveren, straten opknappen in de Hoogte en Korrewegwijk
Park opgeruimder, jeugdspeeltuin
Popfestival, wijkbbq
Projecten kiezen op bewonersavonden??
Renovatie
Renovatie
Renovatie Hoogté (noord)
Renovatie huizen
renovatie huizen; speeltuin
Renovatie in de Hoogte (noordelijk deel)
Renovatie van de basisschool karrepad
Renovatie van de woningen
Renovatie woningen
Renovatie woningen
Renovatie woningen bestrating beplanting enz.
renovatie woningen. Stoeppen verbeterd. Infrastructuur verbeterd
Renovaties
renovaties e.d.
renovaties, bv nieuwe keukens
Samenwerking in de wijk bevorderen. Project Jasmijn werkt werktoeleiding.
School iets verbeterd
Schoon qua doe het gewoon met alle buurtbewoners uit de wijk.
Slopen v. gebouwen
Speelgelegenheid Jol de Wittstraat
Speeltoestellen.
Speeltuin
Speeltuin aangepast. Speeltuin DIP heel mooi geworden
Speeltuin opgeknapt
Speeltuin opgeknapt
speeltuin opgeknapt, word [...] activiteiten georganiseerd
Speeltuin opgeknapt; 2) alles netter, bij vijver
Speeltuin verbeterd
Speeltuin verbeterd (borgwal).
Speeltuinen opgeknapt. Florisvijver mooi geworden

Straatfeesten
Straten gerenoveerd
Totaalbeeld schoner
Uiterlijk van huurwoningen
van 2 huizen 1 gemaakt
Veel speelvoorzieningen. Stip service centrum
Verbouwingen woningen; straat vernieuwen; speeltuin vernieuwd
Verbouwingen, Speeltuin vernieuwd
Verbouwingen, speeltuin vernieuwd
Via folders en in het Floreshuis gehoord van allerlei activiteiten
Via wijkstemdagen, bv ook buurtkrant
Voorlichtingsavonden voor huurders in het kader van stage
Voorzieningen verbeterd, ook meer gekomen
wijk renovatie speeltuin opgeknapt
Wijkschoonmaak 1x per jaar Braderie
Wijkstemdag
Wijkstemdag, activiteiten en speeltuin opgeknapt.
Wijkstemdagen, e.a.
Wijkstemdagen, opruimdagen
Wijkstemdagen.
Wijkvernieuwing, veel PR
Woningen opgeknapt en speeltuin bij buurthuis
Woningen/speeltuin nieuwbouw

7. Bent u wel eens betrokken geweest bij de voorbereiding van een project? Zo ja, welke is / zijn dat?

[...] Borgwal

1) Brandgangen project; 2) buurtconciërge

1) Wijkhotel 'stay in stad'. 2) Milieustewards.

Notulist W.O.K. wijk overleg Korrewegwijk Werkgroepwoonomgeving Korrewegwijk,.

Om de straat (Floresstraat te verbeteren

Overleg in de buurtprojecten

Project 13 schoon we doen het gewoon.

Voorlichting avonden

Wijkstemdagen

8. Heeft u wel eens deelgenomen aan een project (van Mooi Blijven Wonen) en/of meegelopen met de uitvoering? Zo ja, welke is / zijn dat?

=Voor bij ? projecten meegedaan en de wijk Korrewegwijk / de hoogte.

Arubastraat schoon

Brandgangenproject

Buurtoverleg

Gesprekken

Jongeren redactie

lentekriebels (wijkschoonmaak)

Met opzichter meegelopen, controle tekeningen.

MJD

Noorder station

Opruimbeurt vanuit wooncorporaties

Opruimdagen

opruimdagen politie alert

Opschoonactie

Project. D.I.B. (speeltuin ver.)

Schrijft voor nieuwe buurtkrant "op de hoogte"
Studenteninzet
Verlichting in park (Molukken)
Who's Next

9. Vindt u dat de gemeente de regie over de projecten voor de wijk goed heeft uitgevoerd? Nee, want

1) schoonmaak op straat 2) en opruimen fietsen regelen
Alleen geen acties, alles zelf doen
Beter inventariseren wat men wil. Niet alleen afgaan op stemdagen
De arme burgers worden niet betrokken
De betrokkenheid. Bewoners org. is er niet. toezicht op renovatie is er niet
Een persoon houdt de uitvoering tegen nog niet gerealiseerd.
In algemeen wel, niet wat betreft de riolering
ken eigenlijk geen deze projecten
Meer met de mensen erover praten
Mevr. weet niet waar het geld aan opgegaan is, niks wordt medegedeeld
Niet als projectpartner, neemt beslissingen zonder overleg.
Niet altijd duidelijk wat er gebeurd is/
Niet deskundig genoeg
Onveilig speeltuin voor kinderen onveilig voor bewoners
Over parkeerplaatsen
Stemsysteem was niet optimaal 'vriendenspel'
Te veel hoge prijzen koophuizen in de wijk
Te veel projecten die leuk zijn, maar je hebt er weinig, weinig structuur.
Veel geld gemorst
Was beter geweest: Eerst problemen in kaart brengen
Wordt niet naar bewoners geluisterd

10. Vindt u dat de gemeente de bewoners voldoende heeft betrokken bij de projecten?

Alleen mensen die het geld hebben gekregen
De mensen die reageren zijn altijd dezelfde personen/veel studentenbewoning.
De mensen waar het eigenlijk om gaat worden niet benaderd
De woningbouw stuurt je er uit, maar helpt niet met verhuizen
Er zijn genoeg folders/ bijeenkomsten georganiseerd.
Groot deel haakt af Wil niets.
Had meer gekund, communicatie was beperkt.
Had weinig informatie
Hoor er nooit wat over, alleen via via
Ik heb er weinig over gehoord
Inspraak wordt niet serieus genomen
Je moet ook vanuit huis kunnen stemmen (internet)
Jeugd niet voldoende geïnformeerd
kopers niets, huurders wel
Mensen klagen over de gemeente, bv. over stroomstoring
Niet voldoende info verstrekt
Te weinig gevraagd
Vaak niet op de hoogte
Veel mensen niet op de hoogte
Voor het gevoel niet te veel veranderen.
Weet er eigenlijk weinig van, dus misschien te weinig info
Wel geprobeerd. Vaak onduidelijk bij bewoners, wat is er aan de hand, hoe staat het met onderwijsvernieuwing
enz.

Wel praten, niet beslissen
Zelf weinig initiatief getoond, weinig interesse.
Zelf plannen schrijven zonder info/peiling
Zo vaak zijn ze niet geweest

12. Welke projecten (van Mooi Blijven Wonen) hebben volgens u een positieve bijdrage aan de wijk geleverd?

- Uit[...]punt tuinen; - speeltuin actie floresstraat
1) (nr 12) Deltaplan speeltuin DIB; 2) Dramaserie de Hoogte (nr13); 3) (Nr 37) Krachtvelden;
1) computer club; 2) milieu containers grofvuil boulevard; 3) Veiligheid Borgwal; 4) club voor de jeugd
1) D.I.B., 2) Jongensclub Padankstraat, 3) Schoon, doen we gewoon (project nr 36)
1) nieuwbouw (zie vraag 6) 2) schoonmaak (milieusteward) 3) KOEK (proj.34) 4) stadswachten 5) Korrewegwijk
schoon
1) schoonmaakprojecten 2) inleveren vuil buiten alg. regel (extra containers)
1) Speeltuin -> spelen voor kinderen; 2) Jasmijn - actief en toegankelijk
1) speeltuin 2) veiligheidsproject
1) speeltuin DIB; 2) project 13; 3) Politie in de wijk gekomen, dichtbij
1) Speeltuin DIP, 2) IJsbaan
1) Speeltje voor kinderen. 2) groenvoorzieningen; 3) Sportveldjes
1) Speeltuinproject; 2) [...]sanering wijk, huizen vooral
13 schoon we doen het gewoon. Het pand Computer voor de jeugd.
Alle projecten om de wijk er beter uit te laten zien. sociale contacten zijn sterk verbeterd
Alle, ook sterk door verscheidenheid
Alles is netjes geworden
Bloembakken plaatsen; drempels; meer kleur
Buurtkrant (van andere niet bekend)
de nieuwbouw
De nieuwe buurtkrant. Kinderen en sport. Spelcontainer
De projecten die saamhorigheid hebben gebracht
De renovatie
De renovatie. de projecten om mensen aan werk te helpen, jongeren en jonge moeders
De renovaties
De Stemdag
Eten met verschillende culturen was heel succesvol. Het kleurrijk buffet
Goed communiceren met elkaar
Gordel van Smaragd
Groenvoorzieningen
Het 'tegeltje' en de post het tegel zorgen voor saamhorigheid
Het is mooier geworden
Ik denk dat de school mooi open geworden. Groen is verwijderd, opent de wijk mooi.
Junksprobleem oplossen
kook project Floreshuis
Met jaarwisseling opruimproject, grofvuil verzameling
Met name dat de woningbouw is aangepakt
Mikenstraat. 2xper jaar grofvuil inleveren.
Milieustraten opruimen, extra containers. Positieve alleenstaande moeders verbeterd (jasmijn werkt) stay in stad
(wijk de moeite waard).
Molukkenplantsoen
Molukkenplein is hondenuitlaat vrij
Molukkenproject
Mooie uitstraling v. huizen, dus minder verpaupering, hierdoor wordt er ook minder gedeald in drugs op de
plekken
Mooier groen, beter opgeruimd

Mozaïekbank
Niet paraat
Nieuwbouw
Nieuwbouw en opknapprojecten
Nieuwbouw en renovatie
Nieuwbouw mooie wijk geworden
Nieuwe speeltuin DIB. Er komt een beeld op de rotonde Korreweg / kapteinlaan
Opgeknapte huizen oude voetbalveld komt nieuwbouw opschoondagen
opknappen van de Hoogte, vooral het achterste stuk
opknappen van huizen
Opknappen van straten
oplossing drugsoverlast -> rustiger geworden
opschoon actie
Opschoondagen
Park vernieuwen en speeltuin
Politie post bij Floresstraat, meer rust in de straat
Project Band?, naam onbekend
Renovatie
Renovatie Hoogte (noord)
Renovatie van Dib (speeltuin).
Renovatie van huizen
renovatieprojecten
Samen met multicultuur samen eten
Schonere wijk
Schoonmaak actie.
Schoonmaak, groenvoorziening
Slip, en de wijkkrant is terug
Speel plek Joh de Wittstraat
Speelruimte voor kinderen bv. DIB
Speeltuin
Speeltuin DIB, aanpak van het park
speeltuin opgeknapt
Speeltuin opknappen (DIB), opknappen van het eiland
Speeltuin, Dipspeeltuin opgeknapt, molukken plantsoen opgeknapt
Speeltuin.
Speeltuintjes; 2) extra politie [..]
Speeltuinvereniging is vernieuwd, renovatie woningen, nieuwbouw en zwerfafval verwijderen.
Straat renoveringen
Studenteninzet, sport/spel container en vele andere
Veel activiteiten in en om de Kerk aan de Joh. de Wittstraat
Veiligheidsdrempels Borgwal. Milieudagen
Verbeteren speeltuin
Verbeteren speeltuin de Borg. Meer toezicht (geen vernielingen)
Vernieuwing en renovatie van huizen
Voor kinderen speelgelegenheid
Vooral de bestrating valt wel op.
Karrepad ([...]) 'natuur speelplaats'
wijkkrant
Wijkstemdag. Div. activiteiten bijv markt winterfair.
Woningen van 2 naar 4 kamers
woningen verbouwt
Woningrenovatie.

13. Welke projecten (van Mooi Blijven Wonen) hebben niet of nauwelijks een positieve bijdrage aan de wijk geleverd?,

Alle nieuwbouw

bbq met de wijk, sommigen gewoon niet uitgenodigd

Beloven speeltuin maar komen niet.

Bijv. Computerproject, moet minder amateuristisch, dus professioneler aangepakt worden

Computerproject

De buurtfeesten die door de gemeente worden georganiseerd zijn 'te' overdreven

De mozaïekbank

de toezeggingen zijn maar voor een jaar en dan moet er opnieuw gestemd worden

Er zijn niet al te veel projecten bekend. Bekende projecten zijn allemaal positief ontvangen.

Het wijkfeest: zonder van het geld, had iets ander mee kunnen worden gefinancierd

Hondenpoep beleid - geen Controle

hondenpoep beleid dan moet er controle zijn.

Kan ik niet zo zeggen omdat ik zelf bij project 13 ben ken ik dus niet een ander project ??

Krantproject, buurt met blikjes

Mast op uukveld (voetbalveld)

Onderhoud woningen Catsstraat er achterstallig onderhoud

Speeltuin mooi geworden maar niet veilig.

Speeltuinen

Stay in the stad, hotel in locale woning

Verkeersveiligheid projecten te weinig aan gedaan

Werkgelegenheid project

'Wijk schoon houden' vrijwilligers moeten doen, was beter dat gemeente zelf opruimde! (er is wel wat verbetering inmiddels)

Wijkbbq

ZINA (is gestopt)

15. Wat mist u nog in de wijk?

- Controle op hondenpoep; - erg hoge snelheid op oosterhamminklaan

1) Fietswrakken opruimen! 2) Meer verlichting op straat, alg. hele wijk.

1) Goed school, goed les, netjes. (bs karrepad school niet goed); 2) Oplossen hondenpoep speeltuin

1) meer rust in de straat Sumatralaan 2) ook drugsverslaving 3) ook meer schoonmaak

1) Onvoldoende parkeergelegenheid; 2) toezicht op tuin onderhoud en zwerfafval brandgangen moeten beter

1) oplossing probleem hondenpoep 2) oplossing overlast studenten (rumoerig)

1) parkeergelegenheid; 2) speeltuintjes in omgeving Bandoenstraat; 3) opruimen zwerfvuil

1) Skatepark. 2) Hondenuitlaatplekken

1) toezicht op kinderen ivm hun bedreigingen; 2) opvoed advies

Activiteiten voor jongeren in de leeftijdscategorie 12 t/m 16

Afvalbakken beter functioneert, Joh. de Wittstraat, ook afval er naast (meerdere dagen?)

basketbalveld en andere sportvoorzieningen

Beetje stil, meer activiteiten b.v. voetbal (veld)

Bestrating beter

Betere opvang. bijv alleenstaande moeders

Betere veiligheid

Betere verkeersveiligheid

Bij grasveld bij ?? struiken snoeien

Boel goed schoonhouden. Parkeeroplossing / speelgelegenheid 0-20 jaar

Buurt super

Buurthuis voor koffie in de indische buurt

Buurtsuper

Buurtwinkel(s)
Centrum voor kinderactiviteiten in eigen buurt (8-12)
Chill plek + Overkapping
contactmogelijkheden
Dat mensen nog meer mee moeten doen. Met projecten en andere dingen dat mis ik wel bij sommige bewoners-
studenten.
De bibliotheek
De bibliotheek. Meer parkeerplekken
De lift in Florishuis Karre
De lift in Oosterhamriklaan. Er moeten 4 gezinnen verhuizen
De vooral volkse sfeer van de jaren 70/80
Drempels in de Borgwal op de hoogte van de school en buurtcentrum
drogist
Drogist
Drogist en bakker.
Een echte bruincafe
Een goed buurthuis. Recreatief + hulpverlening + commercie met leuke activiteiten.
Een schone wijk. Meer controle o.a. hondenpoep
Er is nog erg veel hondenpoep in de straat. Er is erg weinig controle op, nog nooit een controleur gezien.
Er waren vroeger meer bedrijven
Evenwicht tussen particulieren en studenten padangstraat in plaats van 15% wel 40%
Fietsenrek, prullenbakken
Fietsenrekken in de straat (Billitonstraat) ongeveer nr 55
Fietsenrekken, vooral bij studenten panden v. huisjesmelkers
Geen papierbakken meer
Goede sfeer, blijft achterstandswijk
Goedkope goed supermarkt bij Bedumerweg
Groenvoorziening molukkenpark
Handhaving tegen hondenpoep
Hangjeugd meer opvangen en controle Floresplein (vooral; zomers 's avonds)
Hangplek voor jongeren
Het Nederlands gevoel. Ik heb het gevoel dat ik in Curaçao woon
Hogere hekken voor de speeltuin ivm evt. vandalisme. Veiligere [...]
Huurwoningen in lagere prijsklasse. Buurtcentrum + activiteiten (deliplein/Padangstraat)
Jeugd opvang 10+
Jeugdplek
Jongeren plek
Kinderen in de straat, gezinnen vertrekken.
Kinderspeelplaatsen
Kindervriendelijke wijk
Kindvriendelijkheid, snelheid beperking van auto's
Kleine winkeltjes
Kleinere speeltuin voor kleine kinderen
Koopwoningen k weinig (zelf wel koopwoning) Geeft nu het gevoel dat dit blok op de rest van de wijk moet
passen.
Lampen in de straten te vel
Leuk speelveld
Leuke dingen voor de kinderen, speeltuintjes
Lift in het Floreshuis / Karre
Lift in wijkcentrum de Karre
Ik mis mijn oude huis
Meer activiteiten voor oudere jeugd

Meer blauw op straat
Meer fietsenrekken
meer groen
Meer groen - en groenbeleid
meer organiseren voor de jeugd (12-16jr)
Meer parkeergelegenheid
Meer politie
meer politietoezicht
Meer speelgelegenheid voor kinderen
Meer toezicht in de wijk. Betere handhaving (bijv. hondenpoep)
Meer toezicht, beter [...] opzet en monitor
Meer veiligheid, criminaliteit, drugsdealen, inbraak
Meer voor kinderen, activiteiten in vrije tijd.
Meer winkels hogere kwaliteit
Meer winkeltjes, meer mogelijkheden van de inwoners om creatief bezig te zijn
Moet nog wennen in de wijk, mist nog niets
Nettere sociale contacten met de andere buurtbewoners
Opgeruimde straten en plantsoen
Ophalen van grof vuil
Oplossing hangjongeren meer opvang.
Opvang voor de jeugd 12-18 jr
Oude charme van de straat.
Parkeergelegenheid, veiligheid, drugs.
Parkeerplaats
Parkeerplaatsen Bedumerstr. en Almastraat
Parkeerplaatsen, minder groen voor het huis, 50% parkeerplaatsen maken
Parkeerplek
Parkeerprobleem oplossen. bv bomen (harsoverlast ook) -> parkeerplekken
Participatie in wijk en maatschappij
Plek voor hangjongeren.
Projecten voor jongeren 13+
's Avonds activiteiten voor de jeugd 14+
saamhorigheid gevoel, te weinig activiteiten
Samenkomingspunt in de wijk
Sauna
Slager - wijkwinkeltjes
slager, groentezaak
Speelvoorzieningen
Speeltuin
Speeltuin (Arubastraat een glijbaan)
Speeltuin achter heuvels in de straat (Cortinghlaan)
Speelvoorzieningen voor kinderen 10'ers
sportverenigingen
Stadsmeubilair
Straat meubilair: straten leuker aankleden, betere verlichting
Straatverlichting repareren in een straat (waar resp. zelf woont).
Structureels voor jongen + 14 jaar
Supermarkt
Supermarkt
Vaker inzameling van grof vuil.
vaker schoonmaken (straten) bv. veegwagen + afvalbakken
Vaker wijkpolitie

Veiligheid (stoep fietsen!)

Veiligheid- jeugd politie mensen met onderwijs achter? om jeugd goed op te sporen.

verlichting in het park

Verlichting in het park, veiligheid

Voetbalveld op gras

Voor jongeren een plek waar ze kunnen 'hangen'. Anders gaan ze op straat rotzooi trappen

Voor kinder organiseren = activiteiten clubgebouw/ er zijn junks

voorzieningen voor jongen v.a. 12+ jongerensoos

Wandelpaden in het park, hij het water - diep

werkgelegheidsprojecten op wijkniveau moet meer opvallen

wijkcentrum

Winkel in de hoogte bijv: AH, C1000

Winkel leegstand genoeg.

Winkels

winkels bij AH

Zebrapaden bv bij winkels Korreweg (waren weggehaald!

Zichtbaar zijn dorpsers

Zwembad

Zwembad/badhuis is gesloten = bibliotheek in gekomen, ook gesloten. Wens: Zwembad/sportschool/Sauna

16. Heeft u nog opmerkingen naar aanleiding van dit onderzoek?

1) betere controle in het park 2) veel drugs

1) ga zo door, bezuinig niet te veel, 2) prioriteit boven het ? 3) minder sloop, meer renovatie

1) Het wordt tijd dat de woningen gerenoveerd worden, ze zijn helemaal op. 2) Meer blauw op straat, teveel drugshuizen.

Bedrijven vullen te veel leegstand Branthijnstraat zebra oversteek.

Betere handhaving wandelpaden, geen fietsers

Betere verkeerveiligheid. Niet te veel drempels, betere oplossing voor te snel rijden

Betreffende de school Rondpad. Verhouding zwart/wit overheersend. Zwart dit jaar buiten de wijk naar school.

Jammer dat dit mis is gegaan.

Blijf scherp van de wijk

Buurt veiliger maken voor kinderen

benieuwd naar de uitslag.

Enkele vragen nvt

Er is nog veel te doen

Fijn wonen hier

Geen drempels in d Arubastraat (ze rijden veel te hard)

Geen mensen op straat aanhouden, brief vooraf sturen

Geen tel nummer

Goed dat er aandacht is voor de wijk

Goed dat er gesnoeid wordt

Goed dat het gebeurt

Goed dat het gebeurt.

Goed dat we dit doen!

Goed onderzoek

Gym, bijv. scholen verdwijnen, kikkerkamp moet terug komen

Het zo goed zijn meer [...] voor honden realiseren

iets doen aan de drugsoverlast

Ik vind dat men nog steeds moet werken aan studentenoverlast

Ik vond het niet echt een probleemwijk

Interesse van gemeente? ook buiten werktijd! (meer betrokkenheid)

is goed

Leuk dat het gedaan wordt. Goede methode, (direct)

Mensen meer aanspreken op rijders, gevaar voor kinderen

Moet je vaker doen onderzoek bij bewoners.

Onderzoek in het algemeen. Meer haast maken met bomen en vernieuwingen in de wijk. Dan veranderd het positiever.

Onderzoek moet concreter b.v. heeft u last van hondenpoep.

Onderzoek was niet aangekondigd.

Plannen die gemaakt zijn moeten controle over zijn - bijv. hondenpoep opruimen

Slechte verspreiding van informatie, zoals infogids.

Soms irrelevante vragen

uitstekend dat het gedaan wordt!

Veel ideeën gehad, er werd daar niet naar geluisterd

Veel niet relevante vragen

vraag 14 stompzinnige vragen

Vuilniscontainer, groter: er ligt veel rommel omheen. Nieuw indische buurt (Arabisch)

Waar blijft het [...] op de rotonde korreweg. Hier is +- 250 euro voor gereserveerd. Gaat dat nog door, waar is het geld

Wordt het gepubliceerd?

zinnol